

การฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหาย

นายโกสินทร์ มีพรบุชา

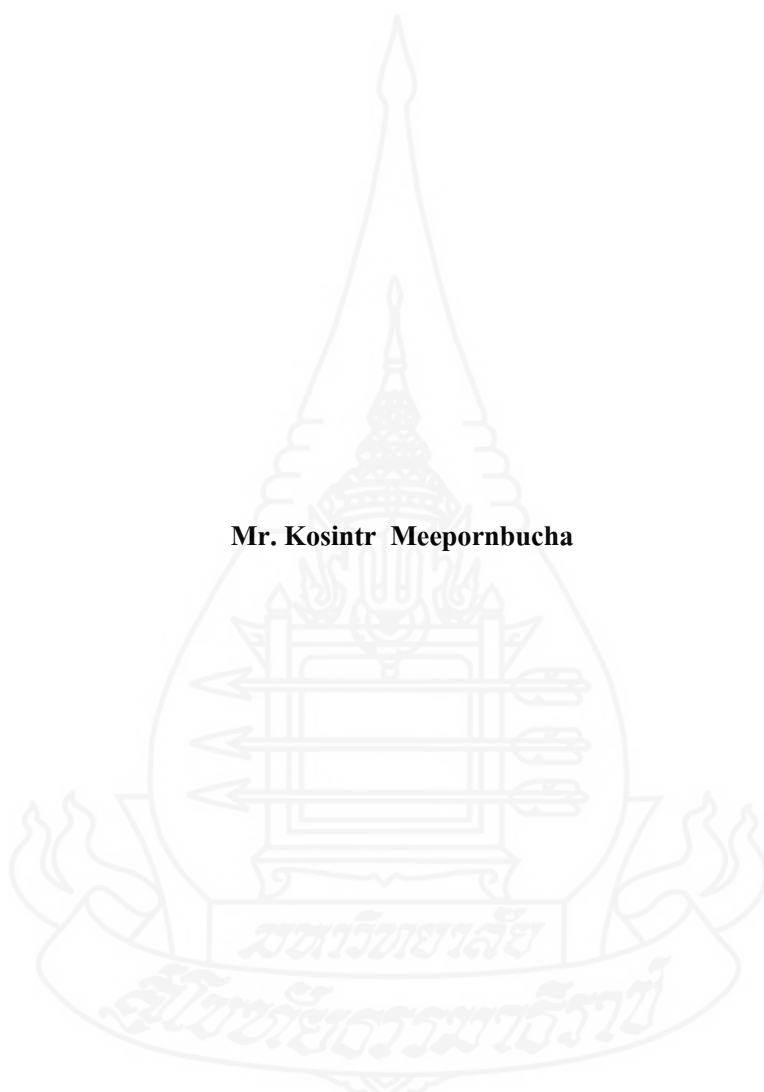

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
วิชาเอกกฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

พ.ศ. 2556

The Criminal Prosecution by Injured Person

Mr. Kosintr Meepornbucha

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Laws in Criminal Law and Criminal Justice

School of Law

Sukhothai Thammathirat Open University

2013

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหาย
ชื่อและนามสกุล	นายโกสินทร์ มีพรบุชา
วิชาเอก	กฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม
สาขาวิชา	นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา	1. รองศาสตราจารย์ชนินาฏ ลีคส์ 2. อาจารย์ พลตำรวจตรีจิรัช ชูเวช

วิทยานิพนธ์นี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน 2556

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(อาจารย์ ดร. จรัสพงศ์ กลังกรณ์)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ชนินาฏ ลีคส์)

กรรมการ

(อาจารย์ พลตำรวจตรีจิรัช ชูเวช)

ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

(ศาสตราจารย์ ดร. สิริวรรณ ศรีพหล)

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดีด้วยความกรุณาจากท่านคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่าน โดยเฉพาะท่านรองศาสตราจารย์ชนินาฏ ลีคส์ ซึ่งกรุณารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา โดยให้ความอนุเคราะห์ในการให้คำแนะนำ ชี้ข้อบกพร่อง และช่วยแก้ไขตลอดจนให้ข้อคิดเห็นทางด้านวิชาการที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ผู้เขียนจึงขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณท่านอาจารย์ ดร.จรัสพงศ์ คลังกรณ์ และท่านอาจารย์พลตำรวจตรี จิรัช ชูเวช ที่ได้กรุณารับเป็นคณะกรรมการวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

สุดท้ายนี้ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงต่อบิดามารดา ตลอดจนขอขอบคุณภริยา และบุตรอันเป็นที่รักของผู้เขียนที่ให้ความสนับสนุนและเป็นกำลังใจมาโดยตลอด คุณความดีและประโยชน์ได้อันเกิดจากวิทยานิพนธ์นี้ ขอมอบแก่ผู้มีอุปการะคุณและสังคมสืบไป

โกสินทร์ มีพรบุชา

มกราคม 2557

ชื่อวิทยานิพนธ์ การฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหาย

ผู้วิจัย นายโกสินทร์ มีพรบุชา **รหัสนักศึกษา** 2544001916 **ปริญญา** นิติศาสตรมหาบัณฑิต

อาจารย์ที่ปรึกษา (1) รองศาสตราจารย์ชนินาฏ ลีดส์ (2) อาจารย์ พลตำรวจตรีจิรัช ชูเวช

ปีการศึกษา 2556

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และหลักเกณฑ์ทางกฎหมายเกี่ยวกับระบบการดำเนินคดีอาญา ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ทฤษฎีการลงโทษทางอาญา หลักการดำเนินคดีอาญา ทฤษฎีเงื่อนไขแห่งอำนาจฟ้อง และทฤษฎีเงื่อนไขระงับคดี เพื่อค้นหาแนวทางการแก้ไขปัญหาระบบการยุติธรรมทางอาญาในประเทศไทย ซึ่งเกิดจากการที่ผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวางโดยปราศจากขอบเขตและเงื่อนไขจำกัด

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยทางกฎหมาย โดยการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการวิจัยเอกสาร โดยวิธีการวิเคราะห์เปรียบเทียบกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และรูปแบบการฟ้องคดีอาญาจาก แนวคิด ทฤษฎี หลักเกณฑ์และบทบัญญัติแห่งกฎหมายรวมทั้งความเห็นทางกฎหมายของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และประเทศอังกฤษ

ผลการวิจัยพบว่า การให้อำนาจผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวางโดยปราศจากขอบเขตและเงื่อนไขในประเทศไทยได้ก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาหลายประการ ดังนั้น จึงเห็นควรแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อปรับปรุงสิทธิการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายให้อยู่ภายใต้ขอบเขตและเงื่อนไขที่จำกัด โดยนำรูปแบบของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมาเป็นต้นแบบ ดังนี้ 1) กำหนดขอบเขตการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายไว้เฉพาะคดีความผิดหูโทะ หรือความผิดเล็กน้อยที่มีอัตราโทษไม่เกินกว่าความผิดหูโทะ และคดีความผิดอาญาต่อส่วนตัว ซึ่งเป็นความผิดอันยอมความได้เท่านั้น 2) กำหนดเงื่อนไขการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายโดยการห้ามไม่ให้ฟ้องคดีอาญามาฟ้องต่อศาล จนกว่าจะได้ดำเนินการในขั้นตอนไกล่เกลี่ยประนีประนอมยอมความ โดยมีพนักงานอัยการทำหน้าที่เป็นคนกลาง และพนักงานอัยการได้พิจารณาแล้วเห็นควรอนุญาตให้ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาเรื่องดังกล่าวต่อศาลได้ด้วยตนเอง ภายหลังจากที่คู่กรณีไม่สามารถตกลงกันได้ 3) กำหนดหลักเกณฑ์การฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายไว้เฉพาะในคดีที่พนักงานอัยการ มีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีผู้กระทำผิดแล้วเท่านั้น

คำสำคัญ กระบวนการยุติธรรมทางอาญา การฟ้องคดีอาญา ผู้เสียหาย การฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหาย

Thesis title: The Criminal Prosecution by Injured Person

Researcher: Mr. Kosintr Meepornbucha; **ID:** 2544001916; **Degree:** Master of Law;

Thesis advisor: (1) Chaninat Leeds, Associate Professor; (2) jirat chuvet;

Academie year: 2013

Abstract

Research on “the Criminal Prosecution by Injured Person” aims to study the theories and principles of law relating to the criminal proceedings criminal justice theory, theory of criminal punishment principles of criminal proceedings, theory of authority to sue, and theory of settlement in order to find the solutions of criminal justice in Thailand. However, the injured person has the right to proceed criminal charges without limited conditions.

This research is a legal research by qualitative research by comparative analysis of criminal justice, the theories of principles of criminal law and a legal opinion of the France, Germany and England.

The research found that the injured party has the right in criminal charges widely caused of the practical problems in criminal justice system. This is to amendments the Criminal Procedure Code in order to improve the rights of injured person on criminal prosecution. The German system may be approached as the followings; 1) the injured person may submit the cases to the court only minor penalties or petty offenses and compoundable cases; 2) determine the conditions of the injured person by prosecution could not bring criminal cases to the court as long as he/she has taken steps to mediate a settlement with the prosecutor acting as an intermediary. In case of the failure of settlement, the prosecutor has considered relevant ground and allow the injured person bring the case to court; 3) determining the criteria of criminal charges of injured person in case of the prosecutor has an order of refusal to submit the case to the court.

Keywords: Criminal justice, The criminal prosecution, injured person, The criminal prosecution by injured person

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
3. วิธีการวิจัย.....	5
4. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
บทที่ 2 แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาทั่วไป.....	6
1. ระบบการดำเนินคดีอาญา.....	6
2. ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมทางอาญา.....	10
3. ทฤษฎีเกี่ยวกับการลงโทษ.....	12
4. หลักการดำเนินคดีอาญา.....	15
5. เงื่อนไขแห่งอำนาจฟ้อง.....	18
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	22
บทที่ 3 การฟ้องคดีอาญาในประเทศไทย.....	27
1. พัฒนาการระบบกฎหมายของประเทศไทย.....	27
2. บุคคลผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา.....	32
3. ปัญหากรณีให้อำนาจผู้เสียหายฟ้องคดีอาญา.....	62
บทที่ 4 วิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายไทยกับกฎหมายต่างประเทศ เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา.....	66
1. ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส.....	66
2. ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี.....	70
3. ประเทศอังกฤษ.....	76
4. วิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายไทยกับกฎหมายต่างประเทศ เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา.....	80

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	83
1. บทสรุป.....	83
2. ข้อเสนอแนะ.....	91
บรรณานุกรม.....	92
ภาคผนวก	100
ก คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2236 - 2237/2550.....	101
ข คำพิพากษาคดีนายถาวร เสนเนียม เป็นโจทก์ ยื่นฟ้อง พล.ต.อ.วาสนา เพิ่มลาภ.....	107
ค ความเห็นของปรมจารย์ด้านกฎหมายเรื่องผู้เสียหาย	111
ง หลักเกณฑ์การพิจารณากำหนดจ่ายค่าตอบแทนให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญา.....	114
ประวัติผู้วิจัย.....	116

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การฟ้องคดีอาญา เป็นการกล่าวหาบุคคลต่อศาลว่าได้กระทำความผิดอาญาฐานใดฐานหนึ่งหรือหลายฐาน หรือกระทำการอันจะก่อเหตุร้ายหรือไม่ปลอดภัยแก่ประชาชน ซึ่งผู้ฟ้องคดีได้กระทำลงในนามของสังคม เพื่อให้มีการพิจารณาการกระทำความผิด ตัวผู้กระทำความผิด และกำหนดโทษแก่ผู้กระทำความผิดตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมให้เกิดความสงบเรียบร้อยขึ้นภายในสังคม

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28¹ ได้บัญญัติให้บุคคลดังต่อไปนี้เป็นผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้ กล่าวคือ

(1) พนักงานอัยการ หมายถึง เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลทั้งนี้อาจเป็นข้าราชการในสังกัดสำนักงานอัยการสูงสุด หรือเจ้าพนักงานอื่นผู้มีอำนาจเช่นนั้นก็ได้ เช่น อนุบาลรถไฟ ตามพระราชบัญญัติรถไฟ อนุบาลชลประทาน ตามพระราชบัญญัติชลประทาน เป็นต้น³

(2) ผู้เสียหาย หมายความว่าบุคคลผู้ได้รับความเสียหาย เนื่องจากการกระทำผิดฐานใดฐานหนึ่งรวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 4 มาตรา 5 และมาตรา 6⁴

¹ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา มาตรา 28 บัญญัติว่า “บุคคลเหล่านี้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาล

(1) พนักงานอัยการ

(2) ผู้เสียหาย”

²ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (5) บัญญัติว่า “พนักงานอัยการ” หมายความว่า เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ฟ้อง ผู้ต้องหาต่อศาลทั้งนี้เป็นข้าราชการในกรมอัยการหรือเจ้าพนักงาน อื่นผู้มีอำนาจเช่นนั้นก็ได้

³เรีงธรรม ลัดพลี สัมมนากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กรุงเทพมหานคร สหมิตรออฟเซต 2537 หน้า 37

⁴ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (5) บัญญัติว่า “ผู้เสียหาย” หมายความว่าบุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 4 มาตรา 5 และมาตรา 6

จากบทบัญญัติกฎหมายข้างต้นเห็นได้ว่า ประเทศไทยให้อำนาจผู้เสียหายทำการฟ้องคดีอาญาทั้งในคดีความผิดอาญาต่อแผ่นดินและความผิดอาญาอันยอมความได้อย่างกว้างขวาง โดยปราศจากขอบเขตและเงื่อนไขคู่ขนานไปกับอำนาจฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ ทั้งนี้อำนาจฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหาย มีลักษณะเป็นอิสระแยกต่างหากจากอำนาจฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการโดยสิ้นเชิง กล่าวคือ การฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการไม่เป็นการตัดสิทธิผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาสำหรับการกระทำในเรื่องเดียวกันนั้นอีก เว้นแต่ศาลจะมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในการกระทำที่ฟ้องแล้ว ซึ่งมีผลให้สิทธิการนำคดีอาญามาฟ้องระงับไปตามมาตรา 39 (4)

ปัญหาในทางปฏิบัติของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งเกิดจากการที่กฎหมายให้ผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวาง โดยปราศจากขอบเขตและเงื่อนไขดังกล่าวมีหลายประการ เช่น

(1) ปัญหาในเรื่องวัตถุประสงค์ของการดำเนินคดีอาญา

การฟ้องคดีอาญาทั่วไปแล้ว มีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม โดยมีเป้าหมายในการนำตัวบุคคลผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามกฎหมาย แต่การฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายส่วนใหญ่ก็มีเป้าหมายเบี่ยงเบนไปจากวัตถุประสงค์ดังกล่าว กล่าวคือ ผู้เสียหายมักฟ้องคดีอาญาด้วยวัตถุประสงค์ให้จำเลยได้รับโทษอย่างรุนแรง เพื่อการแก้แค้นและตอบแทนผู้กระทำความผิดหรือผู้เสียหายมักฟ้องคดีอาญาเพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการข่มขู่บังคับให้จำเลยต้องจำยอมกระทำการอย่างใดให้แก่อนตนเองหรือบริวาร เช่น การฟ้องคดีอาญาในความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ.2539 เพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำหรับบังคับข่มขู่ให้เลขชำระหนี้เงินกู้ยืม เป็นต้น

การฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหาย ซึ่งมีเป้าหมายเบี่ยงเบนไปจากวัตถุประสงค์ที่แท้จริงดังกล่าว อาจเป็นเหตุให้กระบวนการพิจารณาคดีในศาลปราศจากความเป็นธรรมแก่คู่ความได้ เช่น การฟ้องคดีอาญากล่าวหาว่าจำเลยกระทำความผิดฐานหมิ่นประมาทผู้เสียหายโดยการโฆษณาต่อศาลในหลายท้องที่ โดยมีเจตนาถั่นแกล้งจำเลยนั้น ย่อมมีผลให้จำเลยต้องประสบกับความลำบากและยุ่งยาก ตลอดจนต้องสูญเสียเวลาและสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายในการต่อสู้คดีจากการที่ต้องถูกดำเนินคดีอาญาในศาลหลายท้องที่ดังกล่าวเป็นต้น

(2) ปัญหาการรบกวนศาล

การที่ผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวาง โดยปราศจากขอบเขตและเงื่อนไขคู่ขนานไปกับพนักงานอัยการซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่รัฐ และการฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการไม่เป็นการตัดสิทธิผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาสำหรับการกระทำในเรื่องเดียวกัน เว้นแต่ศาลจะมี

คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในการกระทำที่ฟ้องแล้ว ซึ่งมีผลให้สิทธิการนำคดีอาญามาฟ้องระงับไป ตามมาตรา 39 (4) ย่อมส่งผลกระทบให้จำเลยอาจถูกฟ้องคดีอาญาซ้ำซ้อนหลายคดีสำหรับการกระทำเดียวกันได้ ทั้งจากโจทก์ที่เป็นพนักงานอัยการ และโจทก์ที่เป็นผู้เสียหาย ซึ่งสถานการณ์เช่นนี้จะยังคงมีอยู่ตลอดไปจนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในคดีหนึ่งคดีใด อันมีผลให้สิทธิการนำคดีอาญามาฟ้องระงับไปตามมาตรา 39 (4)

การที่จำเลยถูกฟ้องคดีอาญาซ้ำซ้อนหลายคดี ย่อมอาจก่อให้เกิดภาวะคดีรกรุงรังศาลได้ กล่าวคือ ปริมาณคดีในศาลมีจำนวนมากเกินสัดส่วนไม่สมดุลกับอัตรากำลังเจ้าหน้าที่เป็นเหตุให้การบริการประชาชนด้านงานยุติธรรมมีความล่าช้ารัฐและบุคคลที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นจำเลย พยานในคดี หรือเจ้าหน้าที่ ฯลฯ ต้องสูญเสียเวลา สิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย ตลอดจนการฟ้องคดีอาญาซ้ำซ้อนดังกล่าวได้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของจำเลยอย่างมาก

(3) ปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินคดีโดยไม่สุจริต

ปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินคดีโดยไม่สุจริตจากการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหาย เช่น การดำเนินคดีอาญาในลักษณะสมยอมกันระหว่างผู้เสียหายกับจำเลย โดยยินยอมผ่อนปรนให้มีการสืบพยานหลักฐานที่ไม่หนักแน่นและเพียงพอสำหรับพิสูจน์ความผิดของจำเลย หรือการนำพยานหลักฐานที่ไม่สมควรเข้าสืบพิสูจน์ความผิดในคดี เพื่อให้ศาลมีคำพิพากษายกฟ้อง หรือการตกลงยุติคดีโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายระหว่างผู้เสียหายกับจำเลย หรือการที่ผู้เสียหายซึ่งเป็นโจทก์ทั้งฟ้องคดีอาญาหรือผู้เสียหายไม่ยื่นอุทธรณ์คำพิพากษาคดีกรณีที่ศาลล่างมีคำพิพากษายกฟ้อง จำเลยต่อศาลสูง เพื่อไม่ให้จำเลยได้รับโทษหรือได้รับโทษน้อยลง เป็นต้น ซึ่งการกระทำข้างต้นก่อให้เกิดความเสียหายต่อการดำเนินคดีอาญาของรัฐทั้งสิ้นเนื่องจากสิทธิในการดำเนินคดีอาญาได้ระงับลงไปตามมาตรา 39 (4) ทำให้ไม่สามารถนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษได้

(4) ปัญหาความบกพร่องในการดำเนินคดีของผู้เสียหาย

การฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายเป็นโจทก์ด้วยตนเอง อาจมีการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีที่มีความบกพร่องจากความไม่ละเอียดรอบคอบ หรือความประมาทเลินเล่อของผู้เสียหายซึ่งเป็นเอกชน ที่ขาดความความชำนาญ หรือความระมัดระวังในการดำเนินคดีอาญา เช่น บรรยายฟ้องไม่ครบองค์ประกอบความผิดอาญา ซึ่งเมื่อศาลมีคำพิพากษายกฟ้องแล้ว พนักงานอัยการจะฟ้องคดีเอาโทษแก่จำเลย โดยอาศัยการกระทำนั้นอีกไม่ได้ แม้ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำ ความผิดที่แท้จริงก็ตาม กรณีดังกล่าวข้างต้น จึงก่อให้เกิดความเสียหายต่อการดำเนินคดีอาญาของรัฐทำให้ไม่สามารถนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษได้ เนื่องจากสิทธิในการดำเนินคดีอาญาได้ระงับลงไปตามมาตรา 39 (4) เป็นต้น

(5) ปัญหาวิกฤตศรัทธาของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ปัญหาในเรื่องวัตถุประสงค์ของการดำเนินคดีอาญาปัญหาศรัทธาของประชาชน เกี่ยวกับการดำเนินคดีโดยไม่สุจริต ตลอดจนปัญหาความบกพร่องในการดำเนินคดีของผู้เสียหาย ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น อาจก่อให้เกิดวิกฤตศรัทธาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาแก่ประชาชน ซึ่งจะส่งผลให้สังคมต้องตกอยู่ในภาวะสับสน โกลาหลวุ่นวาย ระส่ำระสาย ตลอดจนไร้ระเบียบแบบแผนและสันติสุขได้

ดังนั้นจึงเห็นว่ากรณีมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ เพื่อให้ทราบแนวคิด ทฤษฎี และหลักเกณฑ์ทางกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนทำการวิเคราะห์ เปรียบเทียบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในต่างประเทศกับของประเทศไทย เพื่อค้นหาแนวทางการแก้ไขปัญหที่เกิดจากการให้อำนาจผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวาง โดยปราศจากขอบเขตและเงื่อนไขดังกล่าว

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และหลักเกณฑ์ทางกฎหมายเกี่ยวกับระบบการดำเนินคดีอาญา ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ทฤษฎีการลงโทษทางอาญา หลักการดำเนินคดีอาญา ทฤษฎีเงื่อนไขแห่งอำนาจฟ้อง และทฤษฎีเงื่อนไขระงับคดี

2.2 เพื่อศึกษาถึงพัฒนาการของระบบกฎหมาย ตลอดจนบุคคลผู้มีอำนาจ ฟ้องคดีอาญา และปัญหาอันเกิดจากการให้อำนาจผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวางโดยปราศจากขอบเขตและเงื่อนไขในประเทศไทย

2.3 เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามกฎหมายประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และประเทศอังกฤษ กับกฎหมายประเทศไทย

2.4 เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นจากการที่กฎหมายให้อำนาจผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวาง โดยปราศจากขอบเขตและเงื่อนไขในปัจจุบัน โดยการปรับปรุงกฎหมายให้มีความเหมาะสมต่อไป

3. วิธีการวิจัย

ใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (documentary research) เป็นหลัก โดยค้นคว้า ศึกษา วิเคราะห์ ข้อมูลจากตัวบทกฎหมายที่บัญญัติไว้ในเรื่องการดำเนินคดีอาญาในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายอื่น รวมทั้งความเห็นทางกฎหมาย คำพิพากษาศาลฎีกา คำราฎหมาย และเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น บทความทางกฎหมายในเอกสารต่างๆ ตลอดจนข้อมูลในเว็บไซต์ของสถาบันต่างๆ เป็นต้น

4. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

4.1 ทราบแนวคิด ทฤษฎี และหลักเกณฑ์ทางกฎหมายเกี่ยวกับระบบการดำเนินคดีอาญา ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ทฤษฎีการลงโทษทางอาญา หลักการดำเนินคดีอาญา ทฤษฎีเงื่อนไขแห่งอำนาจฟ้อง และทฤษฎีเงื่อนไขระงับคดี

4.2 ทราบถึงพัฒนาการของระบบกฎหมาย ตลอดจนบุคคลผู้มีอำนาจ ฟ้องคดีอาญา และปัญหาอันเกิดจากการให้อำนาจผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวางโดยปราศจากขอบเขตและเงื่อนไขในประเทศไทย

4.3 ทราบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามกฎหมายประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และประเทศอังกฤษ โดยเปรียบเทียบกับกฎหมายประเทศไทย

4.4 ได้แนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการให้อำนาจผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวาง โดยปราศจากขอบเขตและเงื่อนไขในปัจจุบัน โดยการปรับปรุงกฎหมายให้มีความเหมาะสมต่อไป

บทที่ 2

แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาทั่วไป

1. ระบบการดำเนินคดีอาญา¹

ระบบการดำเนินคดีอาญา หมายถึง กระบวนการค้นหาความจริงในคดี ซึ่งมีรูปแบบแตกต่างกันออกไปตามแนวความคิดพื้นฐานทางด้านนิติวิธีของระบบกฎหมายในแต่ละสังคม อันแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1.1 ระบบไต่สวน (Inquisitorial System)

สมัยดั้งเดิมนั้น อำนาจการสอบสวนฟ้องร้อง และอำนาจการชี้ขาดตัดสินคดียังไม่ได้แยกออกจากกัน โดยมีองค์กรศาลแต่เพียงองค์กรเดียว เป็นผู้ใช้อำนาจดังกล่าว จำเลยอยู่ในสภาพเป็นวัตถุ หรือกรรมแห่งคดี ไม่ได้รับการคุ้มครองสิทธิหรือเสรีภาพแต่อย่างใด กระบวนการค้นหาความจริงมีลักษณะทารุณโหดร้ายด้วยวิธีการทรมาน โดยมีเป้าหมายเพื่อให้จำเลยสารภาพผิด ซึ่งไม่เป็นธรรมแก่จำเลยอย่างยิ่ง

ต่อมาภายหลังได้มีการแยกการใช้อำนาจสอบสวนฟ้องร้อง และอำนาจการชี้ขาดตัดสินคดีออกจากกัน โดยให้องค์กรอัยการทำหน้าที่สอบสวนฟ้องร้อง และองค์กรศาลทำหน้าที่ชี้ขาดตัดสินคดี เพื่อให้หลักประกันสำหรับให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของจำเลยไม่ให้ถูกล่วงละเมิดจนเกินสมควร²

ระบบไต่สวน มีลักษณะสำคัญ ดังนี้

1.1.1 บทบาทของศาลในการดำเนินคดี

ศาลมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการกำหนดทิศทางกระบวนการรวบรวม และแสวงหาพยานหลักฐาน การทำหน้าที่ในกระบวนการสืบพยานในเชิงรุก กล่าวคือมีอำนาจซักถามพยานบุคคล หรือเรียกพยานหลักฐานที่อาจพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดีได้ด้วยตนเอง คู่ความจะซักถาม

¹อุทัย อาทิวาห์ คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับระบบกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา กรุงเทพมหานคร วิ.เจ.พริ้นต์ 2554 หน้า 19 - 49

²กนิต ณ นคร “ปัญหาในการใช้ดุลพินิจของอัยการ” วารสารอัยการ 5, 57 (กันยายน 2525) หน้า 31 – 32

พยานบุคคลได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาลซึ่งซักถามพยานดังกล่าวเสร็จสิ้นแล้วเท่านั้น รูปแบบการดำเนินคดีในศาล คู่ความมีความเป็นปรปักษ์ต่อกันน้อยกว่าการดำเนินคดีในระบบกล่าวหา

1.1.2 หลักการดำเนินคดีเป็นลายลักษณ์อักษร

ระบบไต่สวน ถือลายลักษณ์อักษรเป็นสำคัญ กล่าวคือ กระบวนการสอบสวน หรือไต่สวนก่อนชั้นพิจารณาคดี ไม่ว่าจะทำโดยพนักงานสอบสวน หรือศาลก็ตาม จะต้องบันทึกพยานหลักฐานไว้ในสำนวนการสอบสวนหรือไต่สวนเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการประกอบการสืบพยานในชั้นพิจารณาคดีในศาลต่อไป ซึ่งถือว่าการสืบพยานหลักฐานในชั้นพิจารณาคดี เป็นการกระทำต่อเนื่องจากกระบวนการชั้นสอบสวนหรือไต่สวนตามหลักการค้นหาความจริงให้สมบูรณ์ที่สุดก่อนมีคำพิพากษาคดี

1.1.3 หลักการดำเนินคดีเป็นความลับ

การดำเนินคดีในขั้นตอนการสอบสวนของเจ้าหน้าที่ของรัฐ และขั้นตอนการไต่สวนของศาล ก่อนชั้นพิจารณาคดีในศาลเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ถือเป็นความลับ มีการห้ามไม่ให้ทนายความของผู้ต้องหาเข้าร่วมรับฟังด้วยโดยเห็นว่าการสอบสวนและการไต่สวนดังกล่าวมีการบันทึกรายละเอียดไว้ในสำนวนการสอบสวน หรือสำนวนการไต่สวน อันจะต้องถูกตรวจสอบในชั้นพิจารณาของศาลอีกครั้งหนึ่งอยู่แล้ว ดังนั้น จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องให้ทนายความเข้าฟังการสอบสวน หรือการไต่สวนด้วยแต่อย่างใด

1.2 ระบบกล่าวหา (Accusatorial System)

ระบบกล่าวหา มีรูปแบบการดำเนินคดี ด้วยการให้คู่ความมีหน้าที่ค้นหาความจริง โดยการนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดีในศาล โดยเปิดเผยต่อหน้าคณะผู้พิพากษาที่มีความเป็นกลาง ปราศจากอคติ จำเลยอยู่ในฐานะประธานแห่งคดี มีหลักกฎหมายที่บัญญัติขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันสำหรับให้ความคุ้มครองไม่ให้มีการล่วงละเมิดสิทธิและเสรีภาพของจำเลยจนเกินสมควร

ระบบกล่าวหา มีลักษณะสำคัญ ดังนี้

1.2.1 บทบาทของคู่ความในการดำเนินคดี

ระบบกล่าวหา นั้น คู่ความมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งโดยเฉพาะการรวบรวม และแสวงหาพยานหลักฐาน เพื่อค้นหาข้อเท็จจริงในคดีการดำเนินคดีอาญามีลักษณะเป็นการต่อสู้กันระหว่างคู่ความทั้งสองฝ่ายเช่นเดียวกับการต่อสู้กันในคดีแพ่ง ศาลต้องวางตัวเป็นกลาง และวางเฉยไม่เข้าแทรกแซงการดำเนินคดีหรือสืบพยานหลักฐานในคดีของคู่ความแต่อย่างใด

1.2.2 หลักการดำเนินคดีที่เป็นประจักษ์

การดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหา มีลักษณะเป็นการต่อสู้กันระหว่าง คู่ความทั้งสองฝ่ายบนพื้นฐานของหลักความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน คู่ความมีหน้าที่นำ พยานหลักฐานเข้าสืบพิสูจน์ข้อเท็จจริงต่อศาล โจทก์ซึ่งเป็นฝ่ายกล่าวหา มีภาระในอันที่จะต้องนำ พยานหลักฐานเข้าพิสูจน์จนปราศจากข้อสงสัยและชอบด้วยเหตุผลว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด จริง สำหรับจำเลยซึ่งเป็นฝ่ายที่ถูกกล่าวหา มีภาระในอันที่จะต้องทำลายความน่าเชื่อถือของ พยานหลักฐานฝ่ายโจทก์ตลอดจนแสดงพยานหลักฐานประกอบข้ออ้างข้อเถียงในส่วนของตน

1.2.3 หลักการดำเนินคดีด้วยวาจา

ระบบกล่าวหา ถือหลักการดำเนินคดีด้วยวาจาเป็นสำคัญ กล่าวคือ การ ดำเนินคดีที่จะมีผลผูกพันคู่ความในคดี ต้องกระทำโดยเปิดเผยในศาลต่อหน้าคณะผู้พิพากษาที่มี อำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเท่านั้น พยานหลักฐานซึ่งรวบรวมบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรในชั้น สอบสวนของพนักงานสอบสวนหรือชั้นไต่สวนของศาลก่อนชั้นพิจารณาคดีในศาล ย่อมไม่มีผล ผูกพันให้ศาลต้องรับฟังอย่างเช่นในระบบไต่สวนแต่อย่างใด

1.2.4 หลักการดำเนินคดีโดยเปิดเผย

การดำเนินคดีในระบบกล่าวหา จะต้องกระทำโดยเปิดเผยในศาล ต่อหน้า คณะผู้พิพากษาที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี ประชาชนทั่วไปมีสิทธิเข้าฟังการพิจารณาคดีได้ เนื่องจากการดำเนินคดีอาญากระทำเพื่อประโยชน์แก่ประชาชนที่อาศัยอยู่ร่วมกันในสังคมไม่ได้ กระทำเพื่อประโยชน์ส่วนบุคคลของคู่ความแต่อย่างใด

ทั้งนี้ หลักการดำเนินคดีโดยเปิดเผยมีที่มาจากรูปแบบการต่อสู้ของคู่พิพาท ซึ่งได้กระทำต่อหน้าประชาชนที่เข้าชมเป็นสักขีพยานในสนามประลองการต่อสู้ดังกล่าว

1.2.5 บทบาทของศาลในการดำเนินคดี

ระบบกล่าวหา ศาลมีหน้าที่รับผิดชอบเฉพาะในขั้นตอนการชี้ขาดตัดสินคดี เท่านั้น สำหรับขั้นตอนการสอบสวนฟ้องร้อง ถือเป็นหน้าที่รับผิดชอบขององค์กรอัยการ ศาลถูก จำกัดบทบาทอยู่เพียงการเป็นกรรมการผู้ควบคุมกฎกติกาให้การต่อสู้คดีของคู่ความทั้งสองฝ่ายมี ความเที่ยงธรรม มีความเป็นกลาง และปราศจากอคติด้วยการวางเฉย ไม่แสดงบทบาทใดๆ ในเชิงรุก เช่น การเรียกพยานที่เห็นสมควรมาไต่สวนให้ข้อเท็จจริง หรือการซักถามพยานบุคคลด้วยตนเอง เป็นต้น การชี้ขาดคดีต้องกระทำโดยวินิจฉัยจากพยานหลักฐานที่คู่ความนำมาเสนอต่อหน้าตน เท่านั้น

1.3 ระบบผสม (The Mixed System)

การดำเนินคดีในระบบผสม มีแนวความคิดพื้นฐานว่า รูปแบบการดำเนินคดี ในระบบไต่สวน และระบบกล่าวหา นั้น มีข้อดีและข้อบกพร่องแตกต่างกันออกไป จึงมีการนำข้อดีของแต่ละระบบมาผสมผสานประยุกต์ใช้แก้ไขปัญหาคอขวดข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นจากการดำเนินคดีในแต่ละระบบข้างต้นเพื่อประโยชน์ในการค้นหาความจริงเพื่อพิสูจน์ความจริงแท้ของเรื่องว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิดหรือบริสุทธิ์ เช่น การให้ศาลมีอำนาจค้นหาความจริงในคดีมากขึ้นในระบบกล่าวหา หรือการกำหนดให้การดำเนินคดีอาญาจะต้องกระทำโดยเปิดเผยในศาลต่อหน้าคณะ ผู้พิพากษาที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี เป็นต้น

1.4 ระบบวิธีพิจารณาความอาญาของไทย

จากที่กล่าวมาในข้างต้น มีปัญหาว่ากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทย เป็นลักษณะรูปแบบการค้นหาความจริงในคดีตามระบบไต่สวน ระบบกล่าวหา หรือระบบผสมซึ่งปัญหาดังกล่าวมีความเห็นของนักกฎหมายแตกต่างกันออกไป พอสรุปได้ 3 แนวทาง คือ

1.4.1 แนวคิดว่าเป็นระบบไต่สวน โดยอธิบายว่า กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทย มีบทบัญญัติให้อำนาจศาลเกี่ยวกับการสืบพยานไว้หลายประการ เช่นการให้ศาลมีอำนาจสืบพยานหลักฐานได้ด้วยตนเอง หรือให้ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบเพิ่มเติมได้เองตามที่เห็นสมควร เป็นต้น⁷ ซึ่งจากการที่กฎหมายให้อำนาจศาลไว้เช่นนี้ย่อมเท่ากับมีความประสงค์ให้ศาลมีบทบาทค้นหาความจริงในคดีอาญาตามระบบไต่สวนนั่นเอง⁸

1.4.2 แนวคิดว่าเป็นระบบกล่าวหา ซึ่งถือเป็นแนวความคิดของนักกฎหมายส่วนใหญ่ โดยอธิบายว่า การสืบพยานในศาลตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทย มีลักษณะเป็นปรปักษ์กันระหว่างคู่ความที่มีสิทธิซักถามพยาน ถามค้านพยานฝ่ายตรงข้าม และถามถึงได้โดยไม่ต้องถามผ่านผู้พิพากษาดังเช่นระบบไต่สวน ในการดำเนินคดีศาลต้องวางตัวเป็นกลาง ไม่ยุ่งเกี่ยวกับการถามความ และการสืบพยานหลักฐานของคู่ความ เว้นแต่กรณีเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมเท่านั้น⁹

1.4.3 แนวคิดว่าเป็นระบบผสม โดยอธิบายว่า กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทย มีรูปแบบใกล้เคียงทั้งในระบบกล่าวหาและระบบไต่สวน โดยมีบทบัญญัติให้

⁷ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 228 และมาตรา 229

⁸ชวลิต โสภณวัฒน์ “กฎหมายลักษณะพยานของไทยเป็นกฎหมายในระบบกล่าวหาจริงหรือ” ในคฤหาสน์ ปีที่ 28 เล่มที่ 6 2524 หน้า 38-41

⁹อุทัย อาทิวาห์ คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2 สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา

กรุงเทพมหานคร วิ.เจ.พริ้นต์ 2554 หน้า 12 - 13

การพิจารณาคดีอาญาต้องกระทำในศาลโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย ศาลมีบทบาทเป็นเพียงกรรมการผู้ควบคุมกฎกติกาให้การพิจารณาคดีเป็นไปด้วยความเรียบร้อยเท่านั้น และคู่ความเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการค้นหาข้อเท็จจริงในคดี อันเป็นลักษณะสำคัญของการดำเนินคดีในระบบกล่าวหา แต่ในขณะเดียวกันก็มีบทบาทยุติให้ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจรับฟังพยานหลักฐานได้อย่างกว้างขวาง มีอำนาจเรียกพยานหลักฐาน หรือซักถามพยานบุคคลได้ด้วยตนเอง อันเป็นลักษณะสำคัญของการดำเนินคดีในระบบไต่สวน เป็นต้น

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่ากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทย ได้มีการผสมผสานโดยนำหลักการสำคัญที่เป็นข้อดีของระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนมาประยุกต์ใช้กัน เพื่อให้การดำเนินกระบวนการยุติธรรมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และในขณะเดียวกันก็เป็นการให้หลักกันสิทธิและเสรีภาพแก่บุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะจำเลย จนกลายเป็นระบบผสมนั่นเอง¹⁰ ซึ่งผู้เขียนเห็นด้วยอย่างยิ่งกับแนวความคิดนี้

2. ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ได้แก่ กระบวนการที่ใช้อำนาจรัฐ โดยมีเป้าหมายสำคัญเพื่อการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมโดยรวม และในขณะเดียวกันก็เพื่อการให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอีกทางหนึ่งด้วย ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสามารถแยกพิจารณาออกได้ 2 ทฤษฎี กล่าวคือ ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control Model) และทฤษฎีกระบวนการนิติธรรม (Due Process)¹¹

2.1 ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control Model)¹²

ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรมเป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับประสิทธิภาพด้านการควบคุม ระวัง และปราบปรามอาชญากรรม เพื่อเป็นหลักประกันต่อสังคมโดยรวม การที่รัฐไม่สามารถนำผู้กระทำผิดมาลงโทษได้ตามกฎหมาย ถือว่าเป็นเหตุให้สังคมอยู่ในภาวะขาด

¹⁰ โสภณ รัตนกร คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ 2542 หน้า 6-9

¹¹ Herbert Packer, *The Limits of the Criminal Sanction* (Stanford : Stanford University Press, 1968), pp. 154 – 173

¹² ประธาน วัฒนวานิช “ระบบความยุติธรรมทางอาญา : แนวความคิดเกี่ยวกับการควบคุมอาชญากรรมและกระบวนการนิติธรรม” *วารสารนิติศาสตร์* □ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ □ ปี □ ที่ 9 ฉบับที่ 2 (กันยายน – พฤศจิกายน 2520) หน้า 150 - 152

เสถียรภาพ ไร้สาระสาข ไม้มีความสงบสุข ตลอดจนผู้สัจจิตต้องถูกคุกคามสิทธิ และเสรีภาพอย่างรุนแรงจนอาจส่งผลกระทบให้ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ในฐานะพลเมืองต่อไปได้

กระบวนการยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพ จะต้องมืวิธีปฏิบัติที่เป็นแบบแผนตายตัว มีความรวดเร็ว และแน่นอนในการนำผู้กระทำผิดมาลงโทษตามกฎหมาย การดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ จะส่งผลให้รัฐสามารถพิสูจน์ความถูกต้องได้อย่างรวดเร็ว เด็ดขาด และแน่นอน อันจะทำให้สามารถใช้ดุลพินิจปล่อยตัวผู้ต้องหาที่เป็นผู้บริสุทธิ์ หรือพิพากษาลงโทษผู้กระทำผิดที่แท้จริงได้อย่างถูกต้อง

ระบบขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมตามทฤษฎีนี้ เรียกว่า กระบวนการคัดกรอง (Screening Process) การดำเนินงานมีลักษณะเป็นการปฏิบัติงานประจำตามขั้นตอนต่างๆ ที่กฎหมายกำหนดไว้อย่างเป็นระบบ ต่อเนื่อง และสม่ำเสมอด้วยความรวดเร็ว กระบวนการส่วนใหญ่เป็นขั้นตอนซึ่งอยู่ภายใต้กระบวนการของพนักงานสอบสวน และพนักงานอัยการเป็นสำคัญ

2.2 ทฤษฎีกระบวนการนิติธรรม (Due Process)¹³

ทฤษฎีกระบวนการนิติธรรมเป็นระบบในอุดมคติของนักนิติศาสตร์ทั่วโลก ซึ่งให้ความสำคัญกับการใช้กฎหมายด้วยความเป็นธรรม และมีเหตุผล การดำเนินคดีอาญาต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรม มีกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามมาตรฐานขั้นต่ำ มีกระบวนการขั้นตอนการปฏิบัติที่ถูกต้อง เป็นธรรม และเหมาะสม

การดำเนินกระบวนการยุติธรรมต้องเป็นไปตามหลักกฎหมายหรือหลักนิติธรรมเป็นสำคัญ การแสวงหาข้อเท็จจริง การพิจารณาคดี หรือได้ส่วนข้อกล่าวหาจะต้องกระทำโดยเปิดเผย อย่างเป็นทางการในศาลยุติธรรมต่อหน้าคณะผู้พิพากษาที่เป็นกลาง ปราศจากอคติเข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด การดำเนินกระบวนการยุติธรรมที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย มีผลให้ศาลใช้ดุลพินิจยกฟ้อง หรือปล่อยตัวจำเลยได้

กล่าวโดยสรุปคือ ทฤษฎีกระบวนการนิติธรรม ให้ความสำคัญกับหลักความเป็นธรรม และหลักความชอบด้วยกฎหมาย ศาลมีหน้าที่ต้องพิจารณาบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของจำเลยอย่างละเอียดถี่ถ้วนและรอบด้าน เช่น การสอบสวน อายุความ

¹³ เรื่องเดียวกัน หน้า 152 - 154

การดำเนินคดีช้า ความรับผิดชอบทางอาญา เป็นต้น¹⁴ ซึ่งแตกต่างจากทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม ที่ให้ความสำคัญกับประสิทธิภาพของการปราบปรามอาชญากรรมดังกล่าวมาแล้ว¹⁵

3. ทฤษฎีเกี่ยวกับการลงโทษ

การลงโทษหมายถึงรูปแบบและวิธีการตามที่กำหนดไว้โดยรัฐในฐานะที่เป็นผู้มีอำนาจในสังคม ในอันที่กระทำต่อผู้ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์บรรทัดฐานทางสังคมทั้งนี้ การลงโทษต้องก่อให้เกิดความเจ็บปวด ความทุกข์ทรมาน หรือผลประการอื่นซึ่งไม่น่าพึงพอใจสำหรับผู้ถูกลงโทษ เช่น การประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ ริบทรัพย์ เป็นต้น¹⁶

ในปัจจุบันมีทฤษฎีเกี่ยวกับการลงโทษที่สำคัญดังนี้

3.1 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนความผิด (Retributive Theory)

การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนความผิดเป็นแนวความคิดที่เป็นที่นิยมแพร่หลายมาตั้งแต่สมัยโบราณ โดยมีรากฐานมาจากลัทธิเจตจำนงอิสระ (Free Will)¹⁷ อันเป็นแนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีอาชญาวิทยาสำนักรคลาสสิก (The classical of Criminology) ซึ่งเห็นว่ามนุษย์ทุกคนมีความสามารถ และมีอิสระในการใช้เหตุผลสำหรับกระทำสิ่งใดๆ ได้ด้วยตัวเอง ดังนั้น มนุษย์ย่อมต้องมีความรับผิดชอบต่อการกระทำที่เป็นความผิด ละเมิดศีลธรรม หรือฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ของสังคมนั้น¹⁸

ตามทฤษฎีนี้ถือว่าการลงโทษเป็นเครื่องมือสำหรับนำความสมดุลกลับคืนสู่สังคม โดยพิจารณาจากความร้ายแรงของพฤติกรรมในอดีตของผู้กระทำผิด เพื่อใช้กำหนดโทษให้

¹⁴กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ กระบวนการยุติธรรมบนเส้นทางของการเปลี่ยนแปลง

กรุงเทพมหานคร วิญญูชน 2543 หน้า 11

¹⁵อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ, “กฎแห่งสิทธิของผู้ต้องหา” ชุดศึกษาวิจัยพัฒนาการสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย เรื่อง “สิทธิมนุษยชนและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศไทย” โดยเกียรติจิกร วัจนะสวัสดิ์ และคณะ พิมพ์ครั้งแรก กรุงเทพมหานคร สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมูลนิธิโครงการตำรา สหประชาคมสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ มกราคม 2529 หน้า 5

¹⁶Edwin H. Sutherland and Donald R. Cressey, *Principles of Criminology*, 7th ed. New York : Lippincott 1966, p.308

¹⁷ณัฐวัฒน์ สุทธิโยธิน “ทฤษฎีการลงโทษ” ใน แนวการศึกษาชุดวิชากฎหมายอาญาและอาชญาวิทยาชั้นสูง เล่ม 1 หน่วย 5 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาวิชานิติศาสตร์ 2555 หน้า 12

¹⁸ณัฐวัฒน์ สุทธิโยธิน “ทฤษฎีอาชญาวิทยา” หน้า 13

เหมาะสมตามสัดส่วนเท่าเทียมกันในลักษณะตาต่อตาฟันต่อฟัน เช่น การลงโทษให้ผู้มาผู้อื่นจนถึงแก่ความตาย โดยการให้ตายตกตามกัน เป็นต้น¹⁹

3.2 ทฤษฎีการลงโทษแบบอรรถประโยชน์ (Utilitarian Theory)

การลงโทษตามทฤษฎีการลงโทษแบบอรรถประโยชน์ได้รับอิทธิพลมาจากปรัชญาสัญญาประชาคม (Social contract Philosophy) ปรัชญาลัทธิอรรถประโยชน์ (Utilitarian Philosophy) และปรัชญาฮิโดนิซึม (Hedonistic philosophy)²⁰ อันเป็นแนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีอาชญาวิทยาสำนักคลาสสิก (The classical of Criminology)²¹ ซึ่งเห็นว่า เป้าหมายสำคัญของการลงโทษ ได้แก่ การข่มขู่ เพื่อยับยั้งไม่ให้เกิดพฤติกรรมอันจะก่อให้เกิดความสูญเสียต่อสังคม เช่น การประกอบอาชญากรรม การล้างแค้นกันตามอำเภอใจ เป็นต้น การพิจารณาคดี จำเป็นต้องกระทำด้วยความรวดเร็ว ภายใต้หลักเกณฑ์มาตรฐานความยุติธรรมอย่างมีมนุษยธรรม การลงโทษต้องกระทำด้วยวิธีการที่เปิดเผย และแน่นอนได้สัดส่วนกับความรุนแรงของอาชญากรรม²²

กล่าวโดยสรุปคือ การลงโทษตามทฤษฎีนี้ มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ²³

3.2.1 ป้องกันอาชญากรรม (Prevention Theory) กล่าวคือ การลงโทษเพื่อให้ผู้กระทำความผิดไม่กระทำความผิดอีกต่อไป เช่น การจำคุก หรือกักขังไว้ในเรือนจำหรือสถานที่กักขังตามระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นๆ เป็นต้น

3.2.2 ยับยั้งอาชญากรรม (Deterrence Theory) กล่าวคือ การลงโทษ เพื่อให้ผู้กระทำความผิดหรือบุคคลอื่นเกิดความเกรงกลัวและไม่กล้ากระทำความผิดอีกต่อไปโดยเป็นการยับยั้งทั้งเป็นรายบุคคล (Individual Deterrence Theory) และการยับยั้งโดยทั่วไป (General Deterrence Theory)

¹⁹ Elmer H. Johnson, *Crime, Correction and Society*. Homewood Illinois : The Dorsey Press, 1968, pp.298-300

²⁰ ณัฐวัฒน์ สุทธิโยธิน “ทฤษฎีการลงโทษ” หน้า 18

²¹ สุพจน์ สุโรจน์ “ทฤษฎีการลงโทษและแบบของการลงโทษ” ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา* เล่ม 2 หน่วยที่ 13 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาวิชาวิทยาการจัดการ 2539 หน้า 143

²² ประเทือง ธนิผล และสุวิทย์ นิ่มน้อย *อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา พิมพ์ครั้งที่ 2* กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2533 หน้า 57-58

²³ สุพจน์ สุโรจน์ *ทฤษฎีการลงโทษและแบบของการลงโทษ* หน้า 143-144

3.2.3 ปรับปรุงผู้กระทำความผิด (Reformation Theory) กล่าวคือ การลงโทษ เพื่อให้ผู้กระทำความผิดทบทวน และสำนึกในความผิดที่ผ่านมา ทั้งนี้ ผู้กระทำความผิดจะไม่มีโอกาสได้พบ นักโทษอื่นแต่อย่างใด เพื่อหลีกเลี่ยงการคบหาสมาคมกัน

3.3 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (Rehabilitative Theory)

แนวความคิดการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดมีรากฐานมาจากทฤษฎีอาชญาวิทยา สำนักปฏิฐานนิยม (The Positive of Criminology) ซึ่งเห็นว่าการกระทำของมนุษย์เกิดจากการชักจูง บีบบังคับ หรือบงการจากสิ่งเร้า ทั้งจากภายนอกและภายในตัวผู้กระทำนั้นเอง ดังนั้น ผู้กระทำจึงไม่ควรต้องรับผิดชอบการกระทำทั้งหมด โดยสังคมซึ่งมีส่วนก่อให้เกิดการกระทำผิดนั้นควรต้องร่วมรับผิดชอบแก้ไขด้วย²⁴

การลงโทษต้องใช้วิธีการที่เหมาะสมกับผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคล ไม่ใช่ฐานความผิด เพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้กลับตัวเป็นคนดี และไม่กลับมากระทำความผิดซ้ำตลอดจนเพื่อช่วยให้ผู้กระทำความผิดกลับคืนสู่สังคมได้ตามปกติ ด้วยการให้การศึกษอบรมอย่างเพียงพอสำหรับการดำเนินชีวิตต่อไป²⁵

3.4 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อปกป้องคุ้มครองสังคม (Social Protection Theory)

แนวความคิดการลงโทษเพื่อปกป้องคุ้มครองสังคม มีรากฐานมาจากสำนักอาชญาวิทยา สังคม (สมัยใหม่) (Sociological School) ซึ่งเห็นว่าการกระทำความผิดมีสาเหตุมาจากความบกพร่องภายในร่างกายและจิตใจของผู้กระทำความผิดและสิ่งแวดล้อมทางสังคมภายนอก การลงโทษมีเป้าหมายสำคัญ เพื่อการแก้ไขฟื้นฟูและอบรมผู้กระทำความผิด ตลอดจนการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น เพื่อคุ้มครองป้องกันสังคมให้ปลอดภัยจากอาชญากรรม²⁶

การลงโทษตามทฤษฎีนี้ได้แก่ วิธีการใดก็ตามที่สามารถแก้ไขปรับปรุงผู้กระทำความผิดให้กลับตัวเป็นคนดีได้อย่างเหมาะสม โดยไม่เป็นการทำลายคุณลักษณะประจำตัวของผู้กระทำผิดหากมีข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในระหว่างที่ผู้กระทำความผิดรับโทษ ก็อาจมีการปรับปรุงวิธีการการลงโทษได้ในระหว่างนั้น เช่น ผู้กระทำความผิดได้กลับตัวเป็นคนดี หรือได้สำนึกผิดแล้ว เป็นต้น²⁷

²⁴ ประเทือง ธนิผล และสุวิทย์ นิ่มน้อย อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา หน้า 62-63

²⁵ ธีรรัฐวัฒน์ สุทธิโยธิน “ทฤษฎีการลงโทษ” หน้า 28

²⁶ David Fogel. *The Justice Model For Corrections*. Ohio : W.B. Anderson, 1975, p.40

²⁷ ธีรรัฐวัฒน์ สุทธิโยธิน ทฤษฎีการลงโทษ หน้า 31-32

4. หลักการดำเนินคดีอาญา

สังคมซึ่งประกอบไปด้วยกลุ่มชนมาอาศัยอยู่ร่วมกันจำนวนมาก ย่อมมีความจำเป็นอย่างยิ่งในอันที่จะต้องวางข้อกำหนด กฎเกณฑ์ต่างๆ สำหรับเป็นบรรทัดฐานในการอยู่ร่วมกันของบุคคลในสังคมเพื่อให้สังคมมีความสงบเรียบร้อยปราศจากความโกลาหลวุ่นวาย การกำหนดหลักเกณฑ์ดังกล่าวได้รับการพัฒนาการต่อเนื่องเรื่อยมาตามลำดับตั้งแต่อดีตจากวิถีประเพณี (folk ways) ขนบธรรมเนียมประเพณี (customs and traditions) กฎศีลธรรม (mores) จนกระทั่งเข้าสู่ระบบกฎหมายปัจจุบันในที่สุด²⁸

การดำเนินคดีอาญา สำหรับการนำผู้กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการพิจารณา พิพากษา และลงโทษตามกฎหมายนั้น ย่อมมีรูปแบบแตกต่างกันออกไปตามระบบกฎหมาย แนวคิด ตลอดจนนิติวิธีของแต่ละสังคมดังจะกล่าวต่อไปนี้

4.1 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยเอกชนหรือผู้เสียหาย (Private Prosecution)

สมัยโบราณ กฎหมายเป็นเพียงระเบียบสำหรับใช้จัดการแก้ไขปัญหาคือขัดแย้งระหว่างคู่กรณีซึ่งเป็นสมาชิกของสังคม เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการใช้กำลังแก้แค้นกันเองตามอำเภอใจระบบกฎหมายยังไม่มีแบ่งแยกความแตกต่างระหว่างความรับผิดชอบทางอาญาและความรับผิดชอบแพ่งแต่อย่างใด ดังนั้น รูปแบบการดำเนินคดี จึงไม่มีการแยกคดีอาญาและคดีแพ่งออกจากกันการฟ้องคดีอาญา ถือเป็นหน้าที่ของเอกชนซึ่งเป็นผู้เสียหายโดยตรงที่จะต้องดำเนินการด้วยตนเอง รัฐไม่มีอำนาจยุ่งเกี่ยวทราบเท่าที่ซึ่งไม่มีการร้องขอจากผู้เสียหาย²⁹

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยเอกชนหรือผู้เสียหาย มีแนวคิดว่าการกระทำที่มีการกระทำฝ่าฝืนกฎเกณฑ์อันเป็นมาตรฐานทางสังคม จนเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับความเสียหาย ไม่ว่าจะเป็นต่อชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ตาม อำนาจฟ้องคดีอาญาเพื่อนำผู้กระทำความผิดลงโทษตามกฎหมาย เป็นหน้าที่ของผู้เสียหายโดยตรงจากการกระทำเท่านั้น รัฐไม่มีอำนาจเข้ายุ่งเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวโดยพลการแต่อย่างใด³⁰

การให้อำนาจเอกชนหรือผู้เสียหาย เป็นผู้ดำเนินคดีอาญาด้วยตนเองตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยเอกชนหรือผู้เสียหาย แม้จะถือได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งสำหรับถ่วงดุลการใช้อำนาจรัฐที่อาจมีการบิดเบือนไม่ชอบด้วยกฎหมายก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่า

²⁸ สุพจน์ สุโรจน์ ทฤษฎีการลงโทษและแบบของการลงโทษ หน้า 141

²⁹ อรรถพล ใหญ่สว่าง □ าง ผู้เสียหายในคดีอาญา วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2524 หน้า 5

³⁰ อุดม รัฐอมฤต “การฟ้องคดีอาญา” วารสารนิติศาสตร์ □ 22, 2 2537 หน้า 242 - 243

ได้ก่อให้เกิดปัญหาต่อการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาหลายประการ เช่น การดำเนินคดีอาญาโดยสมยอมกันระหว่างคู่ความในคดี เพื่อให้ผู้กระทำผิดที่แท้จริงไม่ต้องรับโทษ หรือรับโทษน้อยกว่าที่ควรจะได้รับตามกฎหมาย หรือการดำเนินคดีอาญาในลักษณะกลั่นแกล้งจำเลยให้ต้องได้รับความลำบากและยุ่งยากจากการถูกดำเนินคดีดังกล่าว เป็นต้น

4.2 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (Popular Prosecution)

จากการศึกษาพบว่าหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน มีรากฐานมาจากระบบกฎหมายโรมัน ซึ่งจำแนกลักษณะการกระทำความผิดออกเป็น 2 กรณี ได้แก่ ความผิดอาญาต่อแผ่นดิน และความผิดอาญาต่อส่วนตัว³¹ โดยหลักการดังกล่าวมีการนำมาใช้เป็นครั้งแรกในประเทศอังกฤษ ช่วงที่มีการเปลี่ยนการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เป็นระบบรัฐสภาที่มีแนวความคิดว่าอำนาจการปกครองประเทศเป็นอำนาจของประชาชนในสังคม ไม่ใช่ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งแต่เพียงผู้เดียว³²

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน มีแนวคิดหลักสำคัญว่า ประชาชนมีบทบาทสำคัญ สำหรับการทำหน้าที่รักษาความเรียบร้อย และสงบสุขในสังคม เมื่อเกิดการกระทำความผิดอาญาขึ้น ประชาชนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคมย่อมอยู่ในฐานะผู้มีส่วนได้เสียในอันที่จะต้องร่วมรับผิดชอบและแก้ไขปัญหาดังกล่าว เพื่อความสงบเรียบร้อยกลับคืนสู่สังคม ดังนั้น ประชาชนทุกคนในสังคมจึงมีอำนาจฟ้อง และดำเนินคดีอาญาในศาลได้จนกว่าคดีจะถึงที่สุด แม้ว่าจะไม่ใช่ผู้ได้รับความเสียหาย จากการกระทำความผิดโดยตรงด้วยตนเองก็ตาม³³

ทั้งนี้ การดำเนินคดีตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน มีข้อบกพร่องที่สำคัญ ได้แก่ การไม่มีผู้รับผิดชอบโดยเฉพาะเจาะจง สำหรับการยื่นฟ้องและดำเนินคดีอาญาในศาล ซึ่งก่อให้เกิดภาวะไม่มีผู้ใดฟ้องคดีอาญาเอาโทษแก่ผู้กระทำผิด ไม่ว่าจะด้วยสาเหตุใดก็ตาม เช่น ความกลัว การถูกข่มขู่ การสมยอมเนื่องจากได้รับประโยชน์จากฝ่ายผู้กระทำผิด การไม่เห็นประโยชน์จากการฟ้องคดีเป็นความในศาล เป็นต้น³⁴

³¹ เรื่องเดียวกัน หน้า 243

³² คณิง ฉาไชย . กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1 กรุงเทพมหานคร วิญญูชน 2531 หน้า 69

³³ อมรเทพ เมืองแสน อิทธิพลของระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ที่มีต่อกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต 2549 หน้า 7

³⁴ อุดม รัฐอมฤต “การฟ้องคดีอาญา” หน้า 246

4.3 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution)

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ เป็นหลักการที่เกิดขึ้นในสังคมสมัยใหม่ โดยมีพัฒนาการเริ่มต้นในราวศตวรรษที่ 13 จากการที่ศาลศาสนาโรมันคาทอลิกได้ปรับเปลี่ยนแนวความคิด และรูปแบบการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา จากเดิมที่ให้อำนาจฟ้องคดีเป็นหน้าที่ของผู้เสียหายโดยตรงซึ่งเป็นเอกชนเท่านั้น ด้วยการให้อำนาจสิทธิขาดแก่ศาลในอันที่จะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญสำหรับการดำเนินคดีอาญา ทั้งในขั้นตอนสอบสวนฟ้องร้อง และขั้นตอนพิจารณาชี้ขาดตัดสินคดีได้ตามลำพังตนเองแต่เพียงผู้เดียว โดยไม่จำเป็นต้องมีการกล่าวหาฟ้องร้องจากผู้เสียหายก่อนเช่นเดิมแต่อย่างใด³⁵

ปัจจุบัน การดำเนินคดีตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ได้รับความนิยมนิยมอย่างแพร่หลายจากประเทศภาคพื้นยุโรป และประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) โดยมีแนวคิดหลักสำคัญว่า การรักษาความเรียบร้อยและความสงบสุขในสังคม ถือเป็นหน้าที่โดยตรงของรัฐแต่เพียงผู้เดียว เมื่อมีการกระทำผิดขึ้นความเสียหายไม่ได้ส่งผลกระทบต่อผู้เสียหายโดยตรงแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ยังก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมโดยรวมด้วย ดังนั้น รัฐจึงมีหน้าที่ปราบปรามการกระทำผิดดังกล่าว เพื่อคืนความยุติธรรมและความสงบสุขให้แก่สังคม สำหรับผู้เสียหายโดยตรงจากการกระทำผิดซึ่งเป็นเอกชนนั้น มีสิทธิเพียงร้องทุกข์กล่าวโทษต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐเท่านั้น ไม่มีอำนาจฟ้องคดีอาญา เนื่องจากถือว่าไม่มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยให้แก่สังคมแต่อย่างใด³⁶

การดำเนินคดีตามหลักการข้างต้นได้ปรากฏข้อดีหลายประการ กล่าวคือ มีการให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพแก่บุคคลที่เกี่ยวข้องด้วยการแยกองค์กรที่ใช้อำนาจสอบสวนฟ้องร้อง และองค์กรที่ใช้อำนาจชี้ขาดตัดสินคดีออกจากกันอย่างเด็ดขาด เพื่อตรวจสอบถ่วงดุลการใช้อำนาจระหว่างกัน ไม่ให้มีการดำเนินคดีโดยปราศจากความเป็นธรรมแก่คู่ความด้วยการกำหนดให้องค์กรอัยการ ทำหน้าที่สอบสวนฟ้องร้อง และองค์กรศาล ทำหน้าที่พิจารณาชี้ขาดตัดสินคดี³⁷

ข้อดีที่เห็นได้อย่างชัดเจนอีกประการหนึ่ง คือ การอุดช่องว่างหรือแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ที่ปรากฏจากการดำเนินคดีตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยเอกชนหรือผู้เสียหาย และหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน เช่น ปัญหาการฟ้องคดีที่ผู้เสียหายมักมีเป้าหมายเพื่อแก้แค้น

³⁵อุดม รัฐอมฤต “การฟ้องคดีอาญา” หน้า 244 - 245

³⁶อมรเทพ เมืองแสน อิทธิพลของระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ที่มีต่อกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย หน้า 7

³⁷อรธพล ใหญ่สว่าง ผู้เสียหายในคดีอาญา หน้า 7 - 8

หรือบีบบังคับจำเลยให้จำต้องกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด ซึ่งเบี่ยงเบนไปจากวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการดำเนินคดีอาญา ปัญหาการกลั่นแกล้งฟ้องคดีอาญาให้จำเลยได้รับความลำบากและยุ่งยากจากการที่ถูกดำเนินคดีนั้น ปัญหาการดำเนินคดีโดยไม่สุจริตจากการสมยอมกันระหว่างคู่ความ เพื่อให้ผู้กระทำผิดที่แท้จริงไม่ต้องได้รับโทษหรือรับโทษน้อยกว่าที่ควรจะได้รับตามกฎหมาย เป็นต้น

5. เงื่อนไขแห่งอำนาจฟ้อง (The Theory of prerequisites for prosecution)

เงื่อนไขแห่งอำนาจฟ้อง หรือเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่าเงื่อนไขให้อำนาจดำเนินคดี หมายถึง ข้อเท็จจริงใดที่ส่งผลให้เกิดอำนาจฟ้องคดีอาญาแก่บุคคลหนึ่งบุคคลใด โดยข้อเท็จจริงดังกล่าวจำต้องมีอยู่ตั้งแต่เวลาฟ้องคดีจนกระทั่งคดีถึงที่สุด กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ อำนาจฟ้องคดีอาญาย่อมสิ้นสุดลงทันทีที่ปรากฏว่าข้อเท็จจริงดังกล่าวไม่มีอยู่จริงตั้งแต่เวลาฟ้องคดีจนถึงคดีถึงที่สุด ทั้งนี้ กรณีข้างต้นถือเป็นการพิจารณาในทางบวก³⁸ ในทางกลับกันหากพิจารณาในทางลบ อาจเรียกเงื่อนไขดังกล่าวว่า เงื่อนไขระงับคดี ซึ่งหมายถึงข้อเท็จจริงที่มีขึ้นไม่ว่าในเวลาใดตั้งแต่ฟ้องคดีจนกระทั่งคดีถึงที่สุด ย่อมส่งผลให้สิทธิการนำคดีอาญาดังกล่าวมาฟ้องระงับไปทันที³⁹

เงื่อนไขแห่งอำนาจฟ้อง อาจแยกพิจารณาออกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ เงื่อนไขแห่งอำนาจฟ้องโดยแบบพิธี และเงื่อนไขแห่งอำนาจฟ้องโดยเนื้อหา⁴⁰ การพิจารณาเงื่อนไขแห่งอำนาจฟ้องต้องดำเนินการตามลำดับก่อนหลัง โดยเริ่มพิจารณาในประเด็นเงื่อนไขแห่งอำนาจฟ้องโดยแบบพิธีก่อนเป็นลำดับแรก ถ้าเงื่อนไขแห่งอำนาจฟ้องโดยแบบพิธี ได้ดำเนินการโดยถูกต้องครบถ้วนแล้ว จึงจะพิจารณาในเรื่องประเด็นเงื่อนไขแห่งอำนาจฟ้องโดยเนื้อหาเป็นลำดับถัดไป⁴¹

³⁸ คณิน วงศ์ใหญ่ ปัญหาการตีความ “พยานหลักฐานใหม่ : ศึกษาเปรียบเทียบการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่กับการสอบสวนซ้ำ” วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2549 หน้า 8-9

³⁹ สุริดา กาญจนะวงศ์ การดำเนินคดีอาญาซ้ำชั้นเจ้าพนักงาน วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต 2550 หน้า 12

⁴⁰ คณิต ณ นคร “การสังคดีและคำสั่งคดีของพนักงานอัยการ” วารสารอัยการ (กุมภาพันธ์ 2521) หน้า 25

⁴¹ กิตติพงษ์ ศิริโรจน์ ฟ้องซ้ำในคดีอาญา วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2529 หน้า 9 - 10

5.1 เงื่อนไขแห่งอำนาจฟ้องโดยแบบพิธี (Formal Prerequisites for prosecution)

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในเบื้องต้นว่า การฟ้องคดีอาญาจำเป็นต้องพิจารณาเงื่อนไขแห่งอำนาจฟ้องโดยแบบพิธีว่ามีรายการครบถ้วนถูกต้อง และสมบูรณ์ตามรูปแบบพิธีการที่กฎหมายกำหนดไว้หรือไม่ หากปรากฏว่าการฟ้องคดีอาญานั้นดำเนินการไม่ถูกต้องครบถ้วน และสมบูรณ์ตามรูปแบบพิธีการดังกล่าวแล้ว ย่อมส่งผลให้สิทธิการฟ้องคดีอาญาลิ้นสุดลง และไม่อาจดำเนินคดีนั้นได้อีกต่อไป⁴²

กรณีที่เป็นเงื่อนไขแห่งอำนาจฟ้องโดยแบบพิธี มีดังนี้

5.1.1 เขตอำนาจ

การฟ้องคดีอาญายื่นคำฟ้องต่อศาลใดศาลหนึ่งที่มีอำนาจตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือกฎหมายอื่น เช่น ศาลที่ความผิดเกิดขึ้น อ้างหรือเชื่อว่าได้เกิดขึ้นในท้องที่ซึ่งอยู่ในเขตอำนาจ หรือศาลที่จำเลยมีที่อยู่หรือถูกจับ หรือที่เจ้าพนักงานทำการสอบสวนในท้องที่ซึ่งอยู่ในเขตอำนาจเป็นต้น⁴³

5.1.2 ความสามารถของผู้ความ

ผู้ความต้องมีความสามารถดำเนินคดีได้ตามกฎหมายสำหรับผู้ที่หย่อนความสามารถ ย่อมไม่มีอำนาจดำเนินคดีได้ด้วยตนเอง เช่น ผู้เยาว์หรือคนวิกลจริตไม่สามารถดำเนินคดีอาญได้ด้วยตนเองได้ ต้องให้ผู้แทนโดยชอบธรรมหรืออนุบาลเป็นผู้ดำเนินคดีแทน เป็นต้น⁴⁴

5.1.3 คดีไม่อยู่ระหว่างพิจารณาของศาล

การฟ้องคดีอาญายื่นคำฟ้องต่อศาลใดศาลหนึ่ง ศาลใดมาฟ้องจำเลยเป็นอีกคดีหนึ่ง กล่าวคือ นับแต่เวลาที่ได้อื่นคำฟ้องจำเลยในเรื่องใดแล้ว ถือว่าคดีนั้นอยู่ในระหว่างพิจารณา และผลแห่งการนี้ห้ามไม่ให้โจทก์ยื่นคำฟ้องคดีในเรื่องเดียวกันนั้นต่อศาลเดียวกัน หรือต่อศาลอื่นอีก

⁴² Shigemitsu Dando, Japanese Criminal Procedure, translated by B.J. George, Jr., Fred B. Rothman & Co., New Jersey . South Hackensack, 1965, p.142,144

⁴³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 22

⁴⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 5 บัญญัติว่า “บุคคลเหล่านี้จัดการแทนผู้เสียหายได้

(1) ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาลเฉพาะแต่ในความผิดซึ่ง ได้กระทำต่อผู้เยาว์หรือผู้ไร้ความสามารถซึ่งอยู่ในความดูแล...”

5.1.4 คำฟ้องต้องชอบด้วยรูปแบบตามกฎหมาย

คำฟ้องที่กล่าวหาว่ากระทำความผิดในเรื่องใดต่อศาลนั้น ต้องมีรายการครบถ้วนถูกต้อง และสมบูรณ์ตามรูปแบบพิธีการที่กำหนดไว้ตามกฎหมาย เช่น คำฟ้องต้องทำเป็นหนังสือ และมีรายการตามรูปแบบที่กฎหมายกำหนด อาทิ ชื่อศาลและวันเดือนปีคดีระหว่างผู้ใดโจทก์ ผู้ใดจำเลย และฐานความผิดตำแหน่งพนักงานอัยการผู้เป็นโจทก์ถ้าราษฎรเป็นโจทก์ ให้ใส่ชื่อตัว นามสกุล อายุ ที่อยู่ ชาติและบังคับชื่อตัว นามสกุล ที่อยู่ชาติและบังคับของจำเลย การกระทำทั้งหลายที่อ้างว่าจำเลยได้กระทำความผิด ข้อเท็จจริงและรายละเอียดเกี่ยวกับเวลาและสถานที่ซึ่งเกิดการกระทำนั้นๆ อีกทั้งบุคคลหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องด้วยพอสมควรเท่าที่จะให้จำเลยเข้าใจข้อหาได้ดีในคดีหมิ่นประมาท ถ้อยคำพูด หนังสือ ภาพขีดเขียนหรือสิ่งอื่นอันเกี่ยวกับข้อหมิ่นประมาทให้กล่าวไว้โดยบริบูรณ์หรือติดมาท้ายฟ้องมาตรากฎหมายซึ่งบัญญัติว่าการกระทำเช่นนั้นเป็นความผิดลายมือชื่อโจทก์ ผู้เรียงผู้เขียนหรือพิมพ์ฟ้องเป็นต้น⁴⁵

5.2 เงื่อนไขแห่งอำนาจฟ้องโดยเนื้อหา (Substantive Prerequisites for prosecution)⁴⁶

การฟ้องคดีอาญา นอกจากคำฟ้องจะต้องมีรายการถูกต้องครบถ้วน และสมบูรณ์ตามเงื่อนไขแห่งอำนาจฟ้องโดยแบบพิธีแล้ว ยังต้องคำนึงถึงเงื่อนไขแห่งอำนาจฟ้องโดยเนื้อหาอีกประการหนึ่งด้วย กล่าวคือแม้ว่าคำฟ้องจะถูกต้องครบถ้วนและสมบูรณ์ ตามเงื่อนไขแห่งอำนาจฟ้องโดยแบบพิธีก็ตาม แต่ถ้าพิจารณาในส่วนเนื้อหาของเนื้อหาแล้ว คำฟ้องนั้นไม่เป็นไปตามเงื่อนไขแห่งอำนาจฟ้องโดยเนื้อหา สิทธิการนำคดีอาญามาฟ้อง ก็ย่อมระงับไปเช่นกัน

⁴⁵ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158 บัญญัติว่า ฟ้องต้องทำเป็นหนังสือ และมี

- (1) ชื่อศาลและวันเดือนปี
- (2) คดีระหว่างผู้ใดโจทก์ ผู้ใดจำเลย และฐานความผิด
- (3) ตำแหน่งพนักงานอัยการผู้เป็นโจทก์ถ้าราษฎรเป็นโจทก์ ให้ใส่ชื่อตัว นามสกุล อายุ ที่อยู่ ชาติและบังคับ
- (4) ชื่อตัว นามสกุล ที่อยู่ชาติและบังคับของจำเลย
- (5) การกระทำทั้งหลายที่อ้างว่าจำเลยได้กระทำความผิด ข้อเท็จจริงและรายละเอียดเกี่ยวกับเวลาและสถานที่ซึ่งเกิดการกระทำนั้นๆ อีกทั้งบุคคลหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องด้วยพอสมควรเท่าที่จะให้จำเลยเข้าใจข้อหาได้ดีในคดีหมิ่นประมาท ถ้อยคำพูด หนังสือ ภาพขีดเขียนหรือสิ่งอื่นอันเกี่ยวกับข้อหมิ่นประมาท ให้กล่าวไว้โดยบริบูรณ์หรือติดมาท้ายฟ้อง
- (6) อ้าง มาตรากฎหมายซึ่งบัญญัติว่าการกระทำเช่นนั้นเป็นความผิด
- (7) ลายมือชื่อโจทก์ ผู้เรียงผู้เขียนหรือพิมพ์ฟ้อง

⁴⁶ Shigemitsu Dando, Ibid.,p.145

กรณีถือว่าเป็นเงื่อนไขแห่งอำนาจฟ้องโดยเนื้อหา มีดังนี้

5.2.1 ห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำ

การฟ้องคดีอาญามีหลักทั่วไปว่า บุคคลไม่ควรได้รับการพิจารณาคดีในความผิดครั้งเดียวกันถึงสองหน กล่าวคือ เมื่อศาลมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดใดแล้วไม่ว่าจะพิพากษายกฟ้องหรือลงโทษจำเลยก็ตาม ห้ามไม่ให้ฟ้องร้องคดีจำเลยในการกระทำเดียวกันนั้นอีกเช่น จำเลยถูกศาลพิพากษายกฟ้องฐานหมิ่นประมาทโจทก์ไปแล้ว ต่อมาโจทก์จะนำเรื่องเดียวกันมาฟ้องขอให้ศาลลงโทษจำเลยอีกไม่ได้ เนื่องจากศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดที่ได้ฟ้องไปแล้ว สิทธิการนำคดีอาญาดังกล่าวมาฟ้องระงับไป เป็นต้น

5.2.2 กฎหมายยกเลิกความผิด

เมื่อมีกฎหมายออกใช้ภายหลังการกระทำผิดยกเลิกความผิดเช่นนั้นแล้ว ห้ามไม่ให้โจทก์ยื่นฟ้องคดีอาญา เพื่อให้ลงโทษจำเลยสำหรับการกระทำนั้นอีกต่อไป เช่น พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ.2499 มาตรา 4 บัญญัติว่า เมื่อประมวลกฎหมายอาญาใช้บังคับแล้วให้ยกเลิกกฎหมายลักษณะอาญา ดังนี้ ความผิดตามกฎหมายลักษณะอาญาย่อมถูกยกเลิกไปทั้งฉบับ เป็นต้น⁴⁷

5.2.3 กฎหมายยกเว้นโทษ

เมื่อมีกฎหมายยกเว้นโทษแก่การกระทำใดแล้ว ห้ามไม่ให้โจทก์ยื่นฟ้องคดีอาญา เพื่อให้ลงโทษจำเลยสำหรับการกระทำนั้นอีกต่อไป เช่น จำเลยถูกฟ้องว่ามีอาวุธปืนโดยไม่ได้รับอนุญาตตามพระราชบัญญัติว่าด้วยอาวุธปืน ต่อมาในระหว่างพิจารณามีพระราชบัญญัติอาวุธปืน (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2510 บัญญัติให้ผู้มีอาวุธปืนนำอาวุธปืนไปขอรับอนุญาต หรือนำไปมอบให้แก่นายทะเบียนท้องที่ภายใน 90 วัน โดยผู้นั้นไม่ต้องรับโทษ ดังนี้ ถือว่าในระหว่างเวลา 90 วันดังกล่าวมีกฎหมายยกเว้นโทษแก่จำเลยแล้ว เป็นต้น⁴⁸

5.2.4 อายุความ

การขาดอายุความในทางอาญา สามารถเกิดขึ้นได้ 2 กรณี กล่าวคือ การขาดอายุความร้องทุกข์และการขาดอายุความฟ้องร้อง เมื่อการกระทำในคดีขาดอายุความแล้วห้าม

⁴⁷ สุจินตนา ชุมวิสูตร “การฟ้องคดีอาญาและคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา” ใน แนวการศึกษาชุดวิชากฎหมายวิธีสบัญญัติ 3: วิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1) หน่วยที่ 7 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาวิชานิติศาสตร์ 2549 หน้า 73

⁴⁸ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1425/2510

ไม่ให้โจทก์ยื่นฟ้องคดีอาญา เพื่อให้ลงโทษจำเลยสำหรับการกระทำนั้นอีกต่อไป⁴⁹ เช่น คดีฉ้อโกง เหตุเกิดเมื่อต้นเดือนพฤศจิกายน 2494 แต่โจทก์มาฟ้องคดีจำเลยเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2522 เป็น เวลาล่วงเลยอายุความตามกฎหมาย เพราะคดีฉ้อโกงมีระวางโทษอยู่ในข่ายอายุความ 10 ปี ตาม ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 (3) สิทธิการนำคดีมาฟ้องของโจทก์เป็นอันระงับไปตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (6)⁵⁰

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการตรวจค้นเอกสารงานวิชาการทางด้านกฎหมายในเรื่องของอำนาจฟ้องคดีอาญา โดยผู้เสียหายซึ่งเป็นเอกชนแล้ว ปรากฏว่ามีวิทยานิพนธ์ หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต ได้ทำการ วิจัยเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวที่น่าสนใจ จำนวน 2 เรื่อง ดังนี้

6.1 งานวิจัยเรื่องสิทธิการฟ้องคดีอาญาของเอกชน

งานวิจัย เรื่อง สิทธิการฟ้องคดีอาญาของเอกชน เป็นวิทยานิพนธ์หลักสูตร นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ.2541 ของนายอลงกรณ์ กลิ่น หอม ซึ่งได้อธิบายว่า กรณีที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้บัญญัติให้อำนาจผู้เสียหาย มีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวาง โดยไม่จำกัดขอบเขตและเงื่อนไขการใช้อำนาจฟ้องคดี ดังกล่าวไว้แต่อย่างใดนั้น ได้ส่งผลกระทบให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติของการดำเนินกระบวนการ ยุติธรรมทางอาญาหลายประการ กล่าวคือ⁵¹

(1) วัตถุประสงค์การฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหาย มักมีเป้าหมายเพื่อการแก้แค้น กล่าวคือ ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาโดยต้องการให้ผู้กระทำได้รับโทษอย่างรุนแรง หรือในคดีแพ่งที่ เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา มักมีวัตถุประสงค์ในการฟ้องคดีอาญา เพื่อบีบบังคับให้จำเลยชดใช้ ค่าเสียหาย หรือให้ผลประโยชน์จนเป็นที่พอใจ โดยไม่ได้คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมซึ่งเบี่ยงเบน ไปจากเป้าหมายด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม อันเป็นวัตถุประสงค์สำคัญในการ ดำเนินคดีอาญา และเมื่อผู้เสียหายบรรลุผลประโยชน์ตามความประสงค์แล้ว ย่อมมีการตกลง ประนีประนอมยอมความ ถอนฟ้อง หรือทิ้งฟ้อง เพื่อให้ศาลมีคำพิพากษายกฟ้องคดีดังกล่าว ซึ่ง

⁴⁹วรพล นรนุตกุล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา 1 พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2531 หน้า 212

⁵⁰คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2440/2523

⁵¹อลงกรณ์ กลิ่นหอม สิทธิในการฟ้องคดีอาญาของเอกชน วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตร มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2544 หน้า 42 - 43

การกระทำดังกล่าวส่งผลให้การดำเนินคดีอาญาของรัฐได้รับความเสียหาย เนื่องจากสิทธิการนำคดีอาญามาฟ้องของพนักงานอัยการระงับไป ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4)

(2) ผู้เสียหายมักอาศัยช่องว่างจากการที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้อำนาจมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวาง โดยไม่จำกัดขอบเขตและเงื่อนไขการใช้อำนาจฟ้องคดีดังกล่าว เพื่อก่อกวนแก่งกล่าวหาฟ้องคดีอาญาแก่บุคคลอื่น ซึ่งเป็นการทำลายขวัญและกำลังใจ ตลอดจนส่งผลให้ผู้ถูกฟ้องคดีต้องได้รับความลำบาก ยุ่งยาก สูญเสียเวลา และสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายสำหรับต่อสู้คดีอย่างมาก แม้ว่าประมวลกฎหมายอาญาจะมีบทบัญญัติให้อาผิดแก่ผู้ก่อกวนแก่งกล่าวหาฟ้องคดีอาญาแก่ผู้อื่นไว้ก็ตาม แต่กระบวนการทางกฎหมายก็มีข้อยุ่งยากและใช้เวลาดำเนินการ ทั้งยังไม่อาจลบล้างความเสื่อมเสีย หรือเสียหายความเสียหายอันเกิดจากการถูกฟ้องคดีอาญานั้นได้แต่อย่างใด

(3) การที่ผู้เสียหายใช้สิทธิการฟ้องคดีอาญาโดยมีวัตถุประสงค์เบี่ยงเบนไปจากเป้าหมายด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม อันเป็นวัตถุประสงค์สำคัญในการดำเนินคดีอาญา ไม่ว่าจะเป็นการฟ้องคดีอาญาเพื่อแก้แค้นผู้กระทำผิด หรือเพื่อบีบบังคับให้จำเลยยินยอมกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดให้แก่ตน หรือ เพื่อก่อกวนแก่งผู้อื่น ให้ได้รับความยุ่งยากและลำบากจากการถูกดำเนินคดีอาญา ซึ่งนอกจากจะก่อให้เกิดปัญหาดังกล่าวมาแล้วในข้างต้น ยังส่งผลให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับเรื่องคดีความรกรงศาล กล่าวคือกรณีที่มีปริมาณคดีเกิดขึ้นจำนวนมากจนไม่สอดคล้องกับอัตรากำลังของเจ้าหน้าที่ที่มีอยู่สำหรับให้บริการด้านงานยุติธรรมอีกประการหนึ่งด้วย

จากผลของการศึกษา ผู้วิจัยได้เสนอแนะทางปฏิบัติที่ควรจะเป็นสำหรับประเทศไทย เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวไว้ 2 ประการ ดังนี้

6.1.1 การแก้ไขปัญหาในระยะสั้น⁵²

ผู้วิจัยได้เสนอแนะวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในระยะสั้นด้วยการให้กำหนดกรอบการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายให้มีความชัดเจนตามหลักคิดเรื่องส่วนได้เสียของสังคมดังนี้⁵³

1) กรณีความผิดอาญาแผ่นดิน หรือความผิดอาญาอันไม่อาจยอมความได้ เห็นควรให้พนักงานอัยการ เป็นผู้ดำเนินคดีแก่ผู้กระทำผิดอาญา เนื่องจากพนักงานอัยการเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมีอำนาจหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม ดังนั้น พนักงานอัยการจึงอยู่ในฐานะคนกลาง ไม่ได้มีผลประโยชน์ได้เสียจากการดำเนินคดีดังกล่าวแต่อย่างใด ย่อมดำเนินคดี

⁵²เรื่องเดียวกัน หน้า 96

⁵³นร ผนามาศ “การฟ้องคดีอาญาแผ่นดิน (แก้คดีจากคำพิพากษา)” วารสารอัยการ 1 (กรกฎาคม 2521) หน้า 17-23

โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนได้เสียของสังคมส่วนร่วมเป็นสำคัญ ยิ่งกว่าประโยชน์ได้เสียของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งโดยเฉพาะ

2) กรณีความผิดอาญาส่วนตัว หรือความผิดอันยอมความได้ เห็นควรให้ผู้เสียหายเป็นผู้ดำเนินคดีด้วยตนเอง เนื่องจากเป็นสิทธิส่วนบุคคลที่จะว่ากล่าวกันเอง หรือจะยอมความกันอย่างไรก็ได้ โดยพนักงานอัยการไม่ควรจะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับคดีแต่อย่างใด

6.1.2 การแก้ไขปัญหในระยะยาว⁵⁴

ผู้วิจัยได้เสนอแนะวิธีการแก้ไขปัญหที่เกิดจากการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในระยะยาว ด้วยการให้กำหนดกรอบการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายให้มีความชัดเจนตามหลักคิดเรื่องคุณธรรมทางกฎหมาย โดยอธิบายไว้ดังนี้

คุณธรรมทางกฎหมาย หมายถึง สิ่งที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครอง หรือ ประกันการถูกล่วงละเมิด ซึ่งแฝงอยู่ในบทบัญญัติความผิดอาญา โดยแยกส่วนต่างหากจากกรรมของการกระทำ เช่น ความผิดฐานฆ่าคนตาย ผู้ถูกฆ่าเป็นกรรมของการกระทำ คุณธรรมทางกฎหมาย ได้แก่ชีวิตมนุษย์ เป็นต้น⁵⁵

คุณธรรมทางกฎหมาย อาจแยกออกได้เป็น 2 ประเภท กล่าวคือ

1) คุณธรรมทางกฎหมายส่วนรวม (Universalrechtsgut) เช่น ความปลอดภัยของการจราจร การรักษาซึ่งความลับของประเทศในทางทหาร เป็นต้น

2) คุณธรรมทางกฎหมายส่วนเอกชน (Individualrechtsgut) เช่น ความปลอดภัยของร่างกาย เสรีภาพ กรรมสิทธิ์ เป็นต้น

การแบ่งคุณธรรมทางกฎหมายดังกล่าว มีผลต่อการพิจารณาในเรื่องผู้เสียหาย กล่าวคือ ผู้ใดจะเป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาต้องปรากฏว่าผู้นั้นเป็นผู้ถือหรือเป็นเจ้าของคุณธรรมทางกฎหมายที่ถูกล่วงละเมิดนั้น กล่าวอีกนัยหนึ่งคือผู้เสียหาย ได้แก่ บุคคลที่คุณธรรมทางกฎหมายถูกล่วงละเมิดจากการกระทำผิดอาญานั้นเอง

ดังนั้น ถ้าได้ความว่าการกระทำผิดอาญาได้ล่วงละเมิดคุณธรรมทางกฎหมายของส่วนรวม เอกชนย่อมไม่อาจถือสิทธิเป็นเจ้าของสิ่งที่กฎหมายมุ่งประสงค์จะคุ้มครองได้เฉพาะตัว ผู้เสียหาย จึงไม่อาจฟ้องคดีอาญานั้นได้ แต่สำหรับกรณี การกระทำผิดที่ล่วงละเมิดคุณธรรมทางกฎหมายของส่วนตัว ผู้เสียหายย่อมมีสิทธิฟ้องคดีอาญาดังกล่าวได้ กล่าวโดยสรุปคือ

⁵⁴อลงกรณ์ กลิ่นหอม สิทธิในการฟ้องคดีอาญาของเอกชน หน้า 95

⁵⁵คณิต ฒ นคร “คุณธรรมทางกฎหมายกับการใช้กฎหมายอาญา” ใน วารสารอัยการ 3 (มกราคม

ผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีอาญาได้เฉพาะความผิดที่ล่วงละเมิดคุณธรรมทางกฎหมายของส่วนตัวที่ตนเป็นเจ้าของหรือผู้ถือคุณธรรมนั้นเท่านั้น⁵⁶

6.2 งานวิจัย เรื่องการกำหนดขอบเขตการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหาย

งานวิจัย เรื่อง การกำหนดขอบเขตการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหาย เป็นวิทยานิพนธ์ หลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ.2546 ของพันตำรวจโท ประวิทย์ กังวล ซึ่งได้อธิบายว่า กรณีที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้บัญญัติให้อำนาจผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้ อย่างกว้างขวาง โดยไม่จำกัดขอบเขตและเงื่อนไขการใช้ อำนาจฟ้องคดีดังกล่าวไว้แต่อย่างใดนั้น ได้ส่งผลกระทบให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติของการดำเนิน กระบวนการยุติธรรมทางอาญาหลายประการ กล่าวคือ⁵⁷

(1) ความเบี่ยงเบนของวัตถุประสงค์การฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหาย จากการ ดำเนินคดีอาญาเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม เป็นดำเนินคดีอาญาเพื่อการแก้แค้น หรือ เพื่อบีบบังคับให้จำเลยชดใช้ค่าเสียหาย หรือให้ผลประโยชน์จนเป็นที่พอใจ ซึ่งเมื่อผู้เสียหาย บรรลุผลประโยชน์ตามความประสงค์แล้ว ย่อมมีการตกลงประนีประนอมยอมความ ถอนฟ้อง หรือทิ้งฟ้อง เพื่อให้ศาลมีคำพิพากษายกฟ้องคดีดังกล่าว อันส่งผลให้การดำเนินคดีอาญาของรัฐ ได้รับความเสียหาย เนื่องจากสิทธิการนำคดีอาญามาฟ้องของพนักงานอัยการระงับไปตามประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4)

(2) การใช้อำนาจฟ้องคดีอาญา เพื่อกลั่นแกล้งกล่าวหาฟ้องคดีอาญาแก่บุคคลอื่น ซึ่งส่งผลให้ผู้ถูกฟ้องคดีต้องได้รับความลำบาก ยุ่งยาก สูญเสียเวลา และสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายสำหรับ ต่อสู้คดีอย่างมาก แม้ว่าจะมีบทบัญญัติให้อาผิดแก่ผู้กลั่นแกล้งกล่าวหาฟ้องคดีอาญาแก่ผู้อื่น ไว้ก็ ตาม แต่กระบวนการก็มีข้อยุ่งยากและใช้เวลาดำเนินการ ตลอดจนไม่อาจลบล้างความเสื่อมเสีย หรือเสียหายความเสียหายอันเกิดจากการถูกฟ้องคดีอาญานั้นได้แต่อย่างใด

(3) ปัญหาเกี่ยวกับเรื่องคดีความที่มีปริมาณเกิดขึ้นจำนวนมากจนไม่สอดคล้องกับ อัตรากำลังของเจ้าหน้าที่ที่มีอยู่ จนเกิดความล่าช้าในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาล ซึ่งส่งผลกระทบต่อการให้บริการด้านงานยุติธรรมของรัฐโดยตรง

จากผลของการศึกษา ผู้วิจัยได้เสนอแนะทางปฏิบัติที่ควรจะเป็นสำหรับประเทศไทย เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยเห็นว่าการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ ซึ่งเป็นเจ้าพนักงาน ของรัฐ ได้กระทำลงด้วยจุดมุ่งหมายเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม การพิจารณาสำนวนคดี

⁵⁶เรื่องเดียวกัน หน้า 50

⁵⁷พันตำรวจโทประวิทย์ กังวล การกำหนดขอบเขตการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหาย วิทยานิพนธ์ ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2546 หน้า 52 - 53

ย่อมต้องกระทำด้วยความรอบคอบ และยึดถือผลประโยชน์ของรัฐเป็นที่ตั้ง ซึ่งหากผู้เสียหายเห็นว่าตนไม่ได้รับความเป็นธรรมจากการที่พนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดี ก็ย่อมใช้สิทธิฟ้องคดีอาญาด้วยตนเองได้ในภายหลังจากการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีแล้วได้

ดังนั้น จึงควรจำกัดขอบเขตการฟ้องคดีอาญาความผิดต่อแผ่นดินของผู้เสียหาย ด้วยการเพิ่มเติมบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 ในส่วนของการใช้สิทธิฟ้องคดีอาญาแผ่นดินของผู้เสียหายในวรรคสอง เพื่อจำกัดขอบเขตการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายว่า “การใช้สิทธิการฟ้องคดีอาญาแผ่นดินของผู้เสียหายนั้นให้ใช้ได้ต่อเมื่อพนักงานอัยการมีความเห็นเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีนั้นแล้ว”⁵⁸

กล่าวโดยสรุปคือ ควรมีการจำกัดขอบเขตการดำเนินคดีอาญาความผิดต่อแผ่นดินของผู้เสียหาย กล่าวคือ ผู้เสียหายจะใช้สิทธิฟ้องคดีอาญาความผิดต่อแผ่นดินได้ต่อเมื่อพนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีอาญานั้นแล้วเท่านั้น สำหรับการฟ้องคดีอาญาความผิดต่อส่วนตัวให้เป็นสิทธิของผู้เสียหายในอันที่จะฟ้องคดีได้ด้วยตนเองต่อไปตามเดิม เนื่องจากถือว่าเป็นเรื่องส่วนตัวของผู้เสียหายโดยแท้

⁵⁸ เรื่องเดียวกัน หน้า 109

บทที่ 3

การฟ้องคดีอาญาในประเทศไทย

1. พัฒนาการระบบกฎหมายของประเทศไทย

1.1 ยุคกฎหมายไทยก่อนสมัยใหม่ (Pre-Modern Law)

1.1.1 ยุคดั้งเดิมก่อนได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมอินเดีย

กฎหมายไทยในยุคนี้อยู่ในช่วงระยะเวลาตั้งแต่เริ่มถิ่นกำเนิดคนไทยจนถึงสมัยสุโขทัย ซึ่งมีสภาพสังคมแบบดั้งเดิม สำหรับรูปแบบด้านการเมืองการปกครอง และด้านกฎหมายปรากฏตามหลักศิลาจารึก ดังจะกล่าวต่อไปนี้⁵⁹

1) ด้านการเมืองการปกครอง

เมืองสุโขทัยเป็นนครรัฐ ซึ่งมีอาณาเขตพื้นที่ไม่กว้างมากนัก การปกครองมีรูปแบบพ่อปกครองลูก โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นผู้นำ มีหน้าที่ให้ความคุ้มครองประชาชนตลอดจนให้คำปรึกษาแนะนำ และชำระข้อขัดแย้งต่างๆ ที่มีผู้ร้องเรียน หรือเกิดขึ้นในสังคม

2) ด้านกฎหมายสารบัญญัติ

กฎหมายสารบัญญัติในสมัยสุโขทัย เป็นกฎเกณฑ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นตามเหตุผลแห่งสามัญสำนึกของความรู้สึกผิดชอบชั่วดีบนพื้นฐานความคิดทางด้านศีลธรรม และจารีตประเพณี ซึ่งมีการปฏิบัติต่อเนื่องกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ในสมัยสุโขทัย เห็นว่ากฎหมายหลักธรรม และจารีตประเพณี ถือว่าเป็นสิ่งเดียวกันนั่นเอง

3) ด้านกฎหมายวิธีสบัญญัติ

การเริ่มคดีอาญาในสมัยสุโขทัย แยกพิจารณาออกได้เป็น 2 กรณี ดังนี้

(1) การฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหาย ได้แก่ การที่ผู้เสียหายแต่เพียงฝ่ายเดียวมาร้องฟ้องกล่าวโทษผู้กระทำให้เกิดความเสียหาย ต่อพระมหากษัตริย์หรือคู่กรณีทั้งสองฝ่ายต่างมาทูลเกล้าเหตุการณ์วิวาทกันต่อพระมหากษัตริย์ เพื่อขอให้ทรงมีพระราชวินิจฉัยตัดสินความตามข้อเท็จจริง⁶⁰

⁵⁹แสวง บุญเฉลิมวิภาส ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย พิมพ์ครั้งที่ 8 กรุงเทพมหานคร วิญญูชน 2552 หน้า 50-51

⁶⁰อลงกรณ์ กลิ่นหอม สิทธิในการฟ้องคดีอาญาของเอกชน หน้า 27

(2) การฟ้องคดีโดยราษฎรอื่น โดยปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ 7 (ออกในปี พ.ศ.1916) ให้สิทธิราษฎรอื่นที่ไม่ใช่ผู้เสียหายที่แท้จริงในอันที่จะเริ่มคดีอาญาด้วยตนเองได้อีกทางหนึ่ง กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ในสมัยสุโขทัย ถือว่าหน้าที่การควบคุมอาชญากรรมเป็นของราษฎรทุกคนในอันที่จะต้องร่วมกันสอดส่องดูแลไม่ให้มีอาชญากรรมเกิดขึ้นในสังคม⁶¹

1.1.2 ยุคดั้งเดิมภายหลังจากได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมอินเดีย

กฎหมายไทยในยุคนี้ อยู่ในช่วงระยะเวลาเริ่มตั้งแต่สมัยอาณาจักรอยุธยาไปจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นก่อนได้รับอิทธิพลจากประเทศตะวันตก ซึ่งมีสภาพสังคมตลอดจนรูปแบบด้านการเมืองการปกครอง และด้านกฎหมาย ดังจะกล่าวต่อไปนี้

ทั้งนี้ รูปแบบด้านการเมืองการปกครอง และด้านกฎหมายภายหลังจากที่อาณาจักรอยุธยาล่มสลาย ในปี พ.ศ.2310 ส่วนใหญ่ไม่มีการปรับเปลี่ยนไปจากเดิมแต่อย่างใด โดยยังคงยึดถือระบบการเมืองการปกครอง และระบบกฎหมายของอาณาจักรอยุธยาต่อเนื่องตลอดมาทั้งในช่วงสมัยกรุงธนบุรีเป็นราชธานี และสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ดังนั้น ในหัวข้อนี้ จึงขอกล่าวถึงระบบการเมืองการปกครอง และระบบกฎหมายของอาณาจักรอยุธยาเป็นหลัก

1) ด้านการเมืองการปกครอง

อาณาจักรอยุธยา มีสภาพเป็นแว่นแคว้นที่มีการผนวกรวมสุโขทัยเข้าเป็นส่วนหนึ่งในพระราชอาณาเขตด้วย มีรูปแบบการปกครองในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มีพระมหากษัตริย์ทรงดำรงสถานะเป็นดังสมมติเทพตามความเชื่อในลัทธิเทวราช ซึ่งได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมอินเดีย ผ่านทางพราหมณ์และเชลยศึกที่กวาดต้อนมาจากการทำสงครามกับเมืองนครธม

2) ด้านกฎหมายสารบัญญัติ

กฎหมายสารบัญญัติในสมัยอาณาจักรอยุธยา เป็นสิ่งเดียวกับหลักธรรมะมีคัมภีร์พระธรรมศาสตร์⁶² เป็นสิ่งสูงสุด มีความศักดิ์สิทธิ์ สมบูรณ์ ถูกต้อง และทรงไว้ซึ่งความ

⁶¹ กระทรวงยุติธรรม หนังสือที่ระลึก 100 ปี กระทรวงยุติธรรม กรุงเทพมหานคร เพอเฟลกราฟฟิค กรุ๊ป 2535 หน้า 3-4

⁶² คัมภีร์พระธรรมศาสตร์ ได้เข้ามาสู่ดินแดนไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยตามความเชื่อที่ว่าพระพรหมเป็นผู้ถ่ายทอดหลักธรรมแก่พระมनु ต่อมาพระมनुถ่ายทอดหลักธรรมนั้นแก่นักปราชญ์โบราณ โดยถือว่าหลักธรรมนี้เป็นสิ่งสูงสุด สมบูรณ์ ถูกต้อง และศักดิ์สิทธิ์เรียกว่า “มานาวธรรมศาสตร์”⁶² มนุษย์ทุกคนต้องปฏิบัติตามและมีผลบังคับกับทุกคน ไม่ว่าจะเป็นไพร่ กษัตริย์ หรือตุลาการ ทั้งนี้ พระมหากษัตริย์ ไม่มีอำนาจบัญญัติ

ยุติธรรม โดยมีผลบังคับกับมนุษย์ทุกคนในอันที่จะต้องปฏิบัติตามไม่ว่าจะอยู่ในชนชั้นหรือวรรณะใด⁶³

3) ด้านกฎหมายวิธีสบัญญัติ

การฟ้องคดีอาญาในสมัยอาณาจักรอยุธยา แยกพิจารณาออกได้เป็น 2 กรณี ดังนี้⁶⁴

(1) การฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายปรากฏในพระอัยการลักษณะรับฟ้องบทที่ 2 ที่กำหนดให้ผู้เสียหาย หรือญาติสนิท กล่าวคือ บิดามารดา ปู่ย่า ตายาย ป้าน้าอา บุตร ภรรยา ญาติพี่น้อง มีสิทธิฟ้องคดีอาญาที่เกี่ยวข้องระหว่างราษฎรด้วยกันเอง ไม่ว่าจะมีความผิดลักษณะอาญาหลวง หรือความผิดอาญาต่อแผ่นดินหรือไม่ก็ตาม⁶⁵

(2) การฟ้องคดีอาญาโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐเช่น กรณี ศาลกระทรวง เข้ามาชำระชกไขริ้ความอาญาโจรกรรมโดยไม่ต้องมีโจทก์ หรือเป็นโจทก์ชำระความเองด้วยถือว่าเป็นอำนาจในการปราบปรามโจรผู้ร้ายหรือในหัวเมือง ข้าหลวงมีอำนาจเป็นผู้จับ โจรผู้ร้ายและชำระความเอง โดยราษฎร ไม่ต้องทำการฟ้องร้องเป็นคดีได้⁶⁶

1.2 ยุคปฏิรูปกฎหมายสมัยใหม่

ยุคกฎหมายไทยช่วงนี้ มีจุดเริ่มต้นจากการทำสนธิสัญญาเบาริงในสมัยพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์⁶⁷ โดยได้รับอิทธิพลแนวความคิดด้านการนิติ

กฎหมาย เนื่องจากถือว่าแก่นแท้ของกฎหมายอยู่ในพระธรรมศาสตร์และจารีตประเพณีอยู่แล้ว พระมหากษัตริย์เป็นเพียงผู้จัดระเบียบหรือวางข้อบังคับให้เป็นไปตามหลักดังกล่าว หรือสอดคล้องกับหลักดังกล่าวเท่านั้น

⁶³แสวง บุญเฉลิมวิภาส ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย หน้า 77

⁶⁴พัฒนาการรูปแบบการฟ้องคดีในสมัยอยุธยา สืบเนื่องมาจากพระมหากษัตริย์ มีนโยบายให้ประชาชนเลิกทำการแก้แค้นและไม่ให้ผู้เสียหายบังคับเอาจากผู้กระทำผิดโดยพลการตนเอง มีบทบัญญัติหลายฉบับวางโทษสถานหนักแก่ผู้ที่อ้างว่ามีอำนาจเหนือกฎหมายไม่ฟ้องร้องคดีต่อศาล โดยบังคับการด้วยลำพังตนเอง มีบทบัญญัติห้ามผู้กระทำความผิดนอกศาลในกรณีเหตุที่เกิดขึ้นมีลักษณะสำคัญ โปรดดู อดุลกรณีย์ กลิ่นหอม สิทธิในการฟ้องคดีอาญาของเอกชน หน้า 28

⁶⁵พระอัยการลักษณะรับฟ้อง บทที่ 2 “...มิใช่คดีคนและคดีบิดามารดา ปู่ย่า ตายาย ป้าน้าอา บุตร ภรรยา ญาติพี่น้องคน เก็บเอาเนื้อความผู้อื่นซึ่งมิได้เป็นเนื้อความเรื่องเดียวกันมาร้องฟ้อง ผู้นั้นบังอาจให้ยากแก่ความเมืองท่าน ท่านว่าละเมิดให้ไหมโดยยศศักดิ์ อย่าให้รับฟ้องไว้พิจารณา”

⁶⁶พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ พระราชบัญญัติในบัดยบัน เล่ม 1 กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์กองหลวง ร.ศ.120 หน้า 272 อ้างในเชิงอรรถหน้าที่ 31

⁶⁷สนธิสัญญาเบาริง มีการตกลงลงลายมือชื่อการนำเข้าจากภาษีปากเรือมาเป็นภาษีร้อยละสาม มีการตกลงยกเลิกการผูกขาดของกรมพระคลังที่ผูกขาดการรับซื้อสินค้าจากราษฎรเพื่อส่งออกไปขายยังต่างประเทศ

บัญญัติจากประเทศตะวันตกมีการกล่าวอ้างความยุติธรรมแทนคัมภีร์พระธรรมศาสตร์แบบแผนทางกฎหมายแต่เดิมสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามศีลธรรมประเพณี และความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ สังคมพระมหากษัตริย์ ในฐานะองค์รัฐอธิปัตย์เป็นผู้ทรงอำนาจเด็ดขาดในการบัญญัติกฎหมาย โดยอาศัยพื้นฐานจากหลักความยุติธรรม คติธรรมทางศาสนา และความต้องการในสังคม⁶⁸

ในรัชสมัยของพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทำการปฏิรูปการนิติบัญญัติด้วยวิธีการประกาศใช้กฎหมายขึ้นใหม่หลายฉบับโดยมีเป้าหมายเพื่อปรับค่านิยมของประชาชนให้เข้ากับคติในอารยประเทศ และแก้ไขปัญหาเป็นการเฉพาะเป็นกรณีไปเช่น ประกาศยกเลิกประเพณีที่บิดามารดาหรือสามีขายบุตรภริยาลงเป็นทาสโดยเจ้าตัวไม่สมัครใจเพื่อนำเงินมาชำระหนี้ ประกาศพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้บรรดาเจ้าจอมถวายบังคมลาไปอยู่ที่อื่นหรือแต่งงานใหม่ เป็นต้น⁶⁹

จนกระทั่งปี ร.ศ.112 (ค.ศ.1896) ในรัชสมัยพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ นายโรแลนด์ ยัคแมงส์ ตำแหน่งที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน ได้กราบบังคมทูลเกล้าถวายคำแนะนำภายหลังเกิดเหตุการณ์กรณีพิพาทระหว่างสยามกับฝรั่งเศสจนเป็นเหตุให้สยามต้องยอมสละอิปไตโดยเหนือดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงและเกาะทั้งหลายในแม่น้ำขณะนั้นว่าสยามต้องทำการปฏิรูปประเทศ 3 แนวทางคือ

1.2.1 ปฏิรูปการนิติบัญญัติ โดยนำแนวคิดหลักกฎหมายสมัยใหม่ ได้แก่ หลักความเสมอภาค (Equality before the law) หลักความรับรองสิทธิในทรัพย์สินของเอกชน หลักไม่มีโทษโดยไม่มีความผิด (Nulla poena, sine lege) หลักการปกครองและการบริหารราชการตามกฎหมาย (Principle of Legality in Administration) และหลักนิติธรรม (The Rule of Law) มาประยุกต์ใช้กับการนิติบัญญัติในขณะนั้น

การปฏิรูประบบกฎหมายของประเทศให้มีความสมบูรณ์แบบและสอดคล้องกับแนวคิดของหลักกฎหมายสมัยใหม่ดังกล่าว จำเป็นต้องร่างประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตามแบบกฎหมายของประเทศตะวันตกซึ่งต้องใช้ระยะเวลายาวนาน แต่สถานการณ์ของสยามในขณะนั้น ปรากฏว่ามีปัญหาเฉพาะหน้าที่ต้องทำการแก้ไขเป็นจำนวนมาก ดังนั้นการ

(เปิดการค้าเสรี) และมีการตกลงยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขตให้ฝรั่งเศสมีอำนาจกฎหมายของสยามให้ทันสมัยทัดเทียมนานาอารยประเทศแล้วจึงได้ยกเลิกไป โปรดดู กิตติศักดิ์ ปรกติ การปฏิรูประบบกฎหมายไทยภายใต้อิทธิพลยุโรป พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร วิญญูชน 2549 หน้า 22-24

⁶⁸ กิตติศักดิ์ ปรกติ การปฏิรูประบบกฎหมายไทยภายใต้อิทธิพลยุโรป พิมพ์ครั้งที่ 2

กรุงเทพมหานคร วิญญูชน 2549 หน้า 56-57

⁶⁹ เรื่องเดียวกัน หน้า 108

ปฏิรูปกฎหมาย จึงกระทำได้เพียงการตรากฎหมายออกใช้บังคับเป็นกรณีไปโดยนำหลักกฎหมายของประเทศอังกฤษ และประเทศภาคพื้นยุโรปมาใช้เป็นกรณีไป เช่น พระราชบัญญัติอั้งยี่ ร.ศ.116 พระราชบัญญัติหมิ่นประมาท ร.ศ.118 พระราชกำหนดว่าด้วยการข่มขืนร่วมประเวณี ร.ศ.119 ประกาศลักษณะถือโกง ร.ศ.119 พระราชบัญญัติกรรมสิทธิ์ผู้แต่งหนังสือ ร.ศ.120 เป็นต้น⁷⁰

1.2.2 ปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดิน โดยการเปลี่ยนระบบการบริหารราชการแผ่นดินแบบจตุสดมภ์มาเป็นระบบบริหารราชการแผ่นดินแบบกระทรวง ทบวง กรม ตลอดจนมีการรวบรวมหัวเมืองชายแดนเข้าเป็นมณฑล 6 มณฑล ปรับเปลี่ยนรูปแบบการปกครองแบบเดิมที่แบ่งเป็นเมืองหลวง เมืองชั้นนอก เมืองชั้นใน เมืองพระยามหานครและเมืองประเทศราช มาเป็นรูปแบบการปกครองแบบเทศาภิบาล (ภูมิภาค) สำหรับการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ได้มีการตั้งสุขาภิบาลขึ้นเป็นครั้งแรก⁷¹

1.2.3 ปฏิรูปการศาลและการยุติธรรม⁷² เพื่อแก้ไขปัญหาความไม่เหมาะสมของระบบการศาลเดิม ที่เกิดจากความสับสนล่าช้าอำนาจบริหารก้าวล่วงอำนาจตุลาการการชำระความของศาลใช้ระบบจารีตนครบาลที่มีความทรนักรวม และโหดร้าย เช่น เจียน ดอกเลียบ เป็นต้น รูปแบบการลงโทษกระทำด้วยวิธีการรุนแรงเกินสมควรในลักษณะตาต่อตาฟันต่อฟัน ตลอดจนเพื่อแก้ไขปัญหาความทุจริตและการหาผลประโยชน์ที่มีขอบในระบบการศาลเดิมและปัญหาทางการศาลและการบริหารประเทศอันเนื่องมาจากการที่ชาวต่างประเทศมีสิทธิสภาพนอกอาณาเขตในประเทศไทย⁷³

⁷⁰แสวง บุญเฉลิมวิภาส ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย หน้า 134-136

⁷¹กิตติศักดิ์ ปกติ การปฏิรูประบบกฎหมายไทยภายใต้อิทธิพลยุโรป หน้า 111

⁷²กระทรวงยุติธรรม หนังสือที่ระลึก 100 ปี กระทรวงยุติธรรม หน้า 21

⁷³สิทธิสภาพนอกอาณาเขต ได้แก่ กรณีที่ชาวต่างชาติได้สิทธิพิเศษไม่ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายไทย และไม่ต้องขึ้นศาลไทย แต่ได้รับความคุ้มครองของกงสุลภายใต้อำนาจกฎหมายของชาติตน ถึงแม้ว่าการยกเว้นดังกล่าวในระยะแรกจะไม่ได้ก่อความเดือดร้อนแก่ประเทศไทยมากนัก แต่ในระยะหลังต่อมาสิทธิสภาพนอกอาณาเขตได้กลายเป็นปัญหาที่สร้างความยุ่งยากให้แก่รัฐบาลไทยในการปกครองประเทศเป็นอันมาก เพราะกงสุลต่างประเทศถือโอกาสตีความสนธิสัญญาบิดเบือนไปจากเดิมมาก เพื่อขยายสิทธิสภาพนอกอาณาเขตไปให้คนในบังคับของตนด้วย ชาวต่างชาติและคนในบังคับไม่เคารพนำเกรงกฎหมายและการศาลไทยเลย ทำให้ประเทศไทยต้องปฏิรูประบบกฎหมายและการศาลใหม่โดยสิ้นเชิง เพื่อเป็นข้ออ้างในการขอเอกราชทางกฎหมายและการศาลกลับคืนมา

2. บุคคลผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา

2.1 พนักงานอัยการ

2.1.1 ความหมาย

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า พนักงานอัยการไว้ว่า พนักงานอัยการ หมายถึง เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล ทั้งนี้ จะเป็นข้าราชการในกรมอัยการ หรือเจ้าพนักงานอื่นผู้มีอำนาจเช่นนั้นก็ได้⁷⁴ เช่น อนุบาลรถไฟ ตามพระราชบัญญัติรถไฟ อนุบาลชลประทาน ตามพระราชบัญญัติชลประทาน เป็นต้น⁷⁵

จากการศึกษาพบว่าสมัยดั้งเดิมไม่ปรากฏว่าประเทศไทยเคยมีพนักงานอัยการมาก่อนแต่อย่างใด จนกระทั่งในรัชสมัยพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้จัดทำโครงร่างจัดตั้งกระทรวงยุติธรรมสำหรับแก้ไขปัญหาวิกฤตการณ์ทางศาลในสมัยนั้น ซึ่งมีการกล่าวถึงเจ้าพนักงานกรมอัยการในหนังสือฉบับลงวันที่ 3 สิงหาคม ร.ศ.109 โดยพระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ ได้ถวายบังคมทูลพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ความว่า “ข้อ 6 กรมอัยการเป็นเจ้าพนักงานสำหรับเป็นโจทก์เป็นทนายในคดีความแผ่นดินคือความนครบาล ซึ่งมีโทษในลักษณะอาญาหลวงอันเป็นอุกฤษโทษ และเป็นพนักงานที่ปรึกษากฎหมายของข้าราชการ มีตำแหน่งเจ้ากรม 1 เนติบัณฑิตย์ 4 เสมียนเอก โท สามัญ”⁷⁶

แม้ว่าในการประกาศตั้งกระทรวงยุติธรรมเมื่อวันที่ 25 มีนาคม ร.ศ.110 (พ.ศ.2434) จะไม่ได้จัดตั้งกรมอัยการและแต่งตั้งพนักงานอัยการตามโครงร่างข้างต้นก็ตาม⁷⁷ แต่ก็ยังปรากฏว่ามีการระบุคำว่า “เจ้าพนักงานกรมอัยการ” ลงในกฎกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยคนอนา

⁷⁴ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (5)

⁷⁵เริงธรรม ลัดพลี สัมมนากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หน้า 37

⁷⁶สำนักงานอัยการสูงสุด อัยการไทย กรุงเทพมหานคร รุ่งศิลป์การพิมพ์ 1997 หน้า 17

⁷⁷การที่ประเทศไทยในสมัยนั้นยังไม่จัดตั้งกรมอัยการ และพนักงานอัยการ เนื่องจากปัญหาเฉพาะหน้าเร่งด่วนในขณะนั้น ได้แก่ การปรับปรุงระบบงานศาลและการยุติธรรมให้มีความเจริญก้าวหน้า เพื่อให้ต่างชาติยอมรับกระบวนการยุติธรรม ประกอบกับประเทศไทยอยู่ในช่วงขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ด้านวิชาการกฎหมายอย่างมาก ดังนั้น การจัดตั้งกรมอัยการและสรรหาบุคลากรที่จะมาแต่งตั้งให้เป็นพนักงานอัยการ จึงถือเป็นปัญหาสำคัญลำดับรองลงมาไม่ใช่ปัญหาเร่งด่วนที่จะต้องดำเนินการทันทีแต่อย่างใด โปรดดู กุลพล พลวัน “กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย” ใน *ประมวลสาระชุดวิชาการบริหารงานยุติธรรมเปรียบเทียบชั้นสูง* หน่วยที่ 4 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาวิชานิติศาสตร์ หน้า 41

ยากจนฟ้องความ ฉบับลงวันที่ 9 มีนาคม ร.ศ.111 ข้อ 12 ความว่า “เจ้าพนักงานกรมอัยการอาจขอให้ศาลสั่งห้ามมิให้โจทก์ว่าความอย่างคนอนาถาได้ ถ้าปรากฏว่าโจทก์มิได้เป็นคนอนาถาจริง”⁷⁸

จนกระทั่งในวันที่ 1 เมษายน ร.ศ.112 จึงได้มีการจัดตั้งกรมอัยการขึ้นและต่อมาในวันที่ 30 กรกฎาคม ร.ศ.112 มีการแต่งตั้งพนักงานอัยการขึ้นเป็นครั้งแรกรวม 9 คน คือ หลวงรัตนานุปัติ เป็นอธิบดี พระภิรมย์ราชา ปลัดกรม นายมี เนติบัณฑิต ว่าที่ราชมนตรีนายช่วยชั้นที่ 2 นายเกตุ นิติบัณฑิต นายจัน เนติบัณฑิต นายโหมศ เนติบัณฑิต นายแสง เนติบัณฑิต นายเกษม นายเวร ชั้นที่ 3⁷⁹

ในระยะแรก พนักงานอัยการไม่ได้อยู่รวมสังกัดเดียวกัน หากแต่ยังกระจายอยู่ในกระทรวง และกรมต่างๆ กล่าวคือมีอัยการสังกัดกรมอัยการ กระทรวงยุติธรรม อัยการสังกัดกระทรวงนครบาล ประจำกรมพระนครบาล อัยการหัวเมืองซึ่งข้าราชการเทศาภิบาล แต่งตั้งสำหรับเป็นทนายความแผ่นดินฟ้องคดีที่มีโทษ สังกัดกระทรวงมหาดไทย และภายหลังได้ตราพระราชบัญญัติ ฉบับวันที่ 11 มีนาคม พ.ศ.2458 ให้โอนพนักงานอัยการในสังกัดกระทรวงกรมต่างๆ รวมอยู่ในสังกัดกรมอัยการ กระทรวงยุติธรรมเพียงแห่งเดียวตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ.2549 เป็นต้นไป⁸⁰

สำหรับในปัจจุบัน กรมอัยการได้รับการยกสถานะเป็นสำนักงานอัยการสูงสุด ซึ่งเป็นองค์กรอิสระอื่นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 255 มีอัยการสูงสุดเป็นผู้บังคับบัญชา โดยมีหน่วยงานธุรการในการบริหารงานบุคคล การงบประมาณ และการดำเนินการอื่นๆ ด้วยตนเอง

⁷⁸ หลวงอรธไกรวุฒิ และพลโทสุข เปรมวีน ระบบอัยการและศาลทหาร กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์สมาคมสังคมนักข่าวแห่งประเทศไทย 2510 หน้า 55

⁷⁹ วันที่ 1 เมษายน ร.ศ.112 มีการตั้งกรมอัยการขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทย โดยปรากฏจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่รับรองว่าถูกต้องตรงกัน กล่าวคือหนังสือธรรมศาสตร์วินิจัย เล่ม 2 ร.ศ.112 ซึ่งประกาศว่าแต่งตั้งผู้พิพากษา ลงวันที่ 30 เมษายน ร.ศ.112 ฉบับที่ 31 หน้า 38 – 39 มีข้อความตอนหนึ่งว่า “โปรดเกล้าให้ตั้งกรมอัยการขึ้นกรมหนึ่งในกระทรวงยุติธรรม ให้หลวงรัตนานุปัติเป็นอธิบดีกรมอัยการ” และรายงานการประชุมสโมสกรกระทรวงยุติธรรม เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม ร.ศ.112 โดย พระยาจำเมือง อธิบดีผู้พิพากษาโปรสภาคได้กล่าวตอบขอบใจแทนผู้พิพากษาทั้งปวงว่า “กรมอัยการซึ่งหลวงรัตนานุปัติเป็นอธิบดีอยู่นั้นได้ทำการตามหน้าที่โดยเรียบร้อยเสมอมาตั้งแต่แรกตั้งขึ้นในต้นปี ร.ศ.112 นี้เอง” โปรดดูกุลพล พลวัน “กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย” แหล่งเดิม หน้า 41 -44 และเอกสารกองจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.5 ข.1 เบ็ดเสร็จกระทรวงยุติธรรม

⁸⁰ กุลพล พลวัน “กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย” หน้า 44 - 46

2.1.2 หน้าที่ทั่วไปขององค์กรอัยการ⁸¹

ภารกิจที่ต้องรับผิดชอบของพนักงานอัยการ มีกระจัดกระจายอยู่ตามกฎหมายต่างๆ เป็นจำนวนมากเช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 255 พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ.2545 มาตรา 46 (9) พระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ.2553 มาตรา 14 และมาตรา 23 เป็นต้น

ดังนั้น จึงอาจสรุปหน้าที่ทั่วไปของพนักงานอัยการ ออกได้ 4 ประการ ดังนี้

1) หน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมหรือหน้าที่อำนวยความสะดวกในสังคม ได้แก่ หน้าที่ในการดำเนินคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และกฎหมายอื่นซึ่งบัญญัติว่าเป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการ เช่น การพิจารณาพยานหลักฐาน และวินิจฉัยสั่งคดีอาญา การฟ้องร้องคดีอาญาต่อศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา การฟ้องคดีเรียกทรัพย์สินหรือราคาทรัพย์สินแทนผู้เสียหายในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา การยื่นคำร้องเข้าร่วมเป็นโจทก์กับผู้เสียหายในระยะใดก่อนคดีเสร็จเด็ดขาด ในคดีอาญาซึ่งมิใช่ความผิดต่อส่วนตัวซึ่งผู้เสียหายยื่นฟ้องไว้ การดำเนินการในชั้นพิจารณาคดีในศาล เป็นต้น

2) หน้าที่คุ้มครองสิทธิเสรีภาพและผลประโยชน์ของประชาชนซึ่งปรากฏอยู่ในกฎหมายหลายฉบับอาจจำแนกออกได้ ดังนี้

(1) หน้าที่การเป็นตัวแทนของรัฐกล่าวคือ พนักงานอัยการมีหน้าที่ ยื่นคำร้องให้ศาลมีคำสั่งอย่างใดอย่างหนึ่งอันเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและผลประโยชน์ของ

⁸¹ ภายหลังจากที่ตั้งกรมอัยการเมื่อวันที่ 1 เมษายน ร.ศ.112 กระทรวงยุติธรรมได้กำหนดภารกิจ ตลอดจนบทบาทอำนาจหน้าที่ของกรมอัยการไว้เป็นครั้งแรกตามกฎหมายกระทรวงยุติธรรม ฉบับลงวันที่ 1 เมษายน ร.ศ.112 กล่าวคือ

“...กรมอัยการมีหน้าที่ปรึกษาของกระทรวงหรือกรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ของราชูปถัมภ์ เป็นผู้รักษาผลประโยชน์ของราชูปถัมภ์ เป็นทนายความในนามของราชูปถัมภ์ เป็นพนักงานร่างแต่งประกาศพระราชบัญญัติต่างๆ แปลกฎหมายนานาประเทศออกเป็นภาษาไทย ฟ้องกล่าวโทษล่วงพระราชอาญา ฯลฯ โปรดดูหลวงอรธไกรวัลย์ และพลโทสุข เปรมนาวิน “ระบบอัยการและศาลทหาร” หน้า 8

สำหรับกรณีของพนักงานอัยการ กฎกระทรวงดังกล่าวก็ได้มีการกล่าวถึงไว้ด้วยเช่นเดียวกัน กล่าวคือ

“ให้มีหน้าที่ราชการเป็นทนายหลวงว่าความแผ่นดินในศาลทั้งปวง ณ สนามสถิตยุติธรรม และศาลกงสุลต่างประเทศ” โปรดดูเอกสารกองจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.5 ย.1 เบ็ดเสร็จกระทรวงยุติธรรม อ้างในคำชาย จิตรกร อำนาจหน้าที่ของอัยการไทยและอัยการลาวในการดำเนินคดีอาญา วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2546 หน้า 35

บุคคลหรือสาธารณชน เช่น การยื่นคำร้องตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพื่อให้ศาลมีคำสั่งให้บุคคลใดตกเป็นคนไร้ความสามารถ คนเสมือนไร้ความสามารถ คนสาบสูญ ให้แต่งตั้งบุคคลเป็นผู้อนุบาล หรือผู้พิทักษ์ของคนไร้ความสามารถ หรือคนเสมือนไร้ความสามารถ การร้องขอให้ยกเลิกมูลนิธิและแต่งตั้งผู้ชำระบัญชี เป็นต้น

(2) หน้าที่เป็นโจทก์ฟ้องคดีแพ่งและคดีอาญาแทนราษฎร กล่าวคือ พนักงานอัยการ มีหน้าที่เป็นโจทก์ฟ้องคดีแพ่งและคดีอาญาแทนราษฎรในกรณีที่ราษฎรไม่มีสิทธิฟ้องคดีนั้นได้ด้วยตนเอง เช่น กรณีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งห้ามมิให้บุคคลใดฟ้องบุพการีของตนทั้งในทางแพ่งและทางอาญา บุคคลดังกล่าวอาจร้องขอให้พนักงานอัยการดำเนินคดีแก่บุพการีของตนแทนได้ เป็นต้น

3) หน้าที่รักษาผลประโยชน์ของรัฐ กล่าวคือ พนักงานอัยการในฐานะทนายความของแผ่นดิน ย่อมมีบทบาทสำคัญในการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันผลประโยชน์ของรัฐ เช่น

(1) หน้าที่ดำเนินคดีแทนรัฐบาล กล่าวคือ พนักงานอัยการมีหน้าที่ดำเนินคดีแทนรัฐบาลองค์กรของรัฐตามรัฐธรรมนูญ หน่วยงานในราชการส่วนกลาง หรือราชการส่วนภูมิภาค ทั้งในทางแพ่งและทางปกครองหรือในกระบวนการทางอนุญาโตตุลาการทั้งปวง กับมีหน้าที่ตามกฎหมายอื่นซึ่งบัญญัติว่าเป็นของพนักงานอัยการ

(2) หน้าที่เป็นทนายความให้เจ้าหน้าที่ของรัฐ กล่าวคือ พนักงานอัยการมีหน้าที่เป็นทนายความแก่ต่างทั้งในคดีแพ่ง คดีอาญา และคดีปกครองให้เจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือราษฎรซึ่งถูกฟ้องคดี เนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่หรือการปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งได้สั่งการโดยชอบด้วยกฎหมาย หรือเข้าร่วมหรือช่วยเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งกระทำในหน้าที่ราชการ

(3) หน้าที่เป็นทนายความให้หน่วยงานอื่นของรัฐ กล่าวคือ พนักงานอัยการมีหน้าที่เป็นทนายความว่าต่างหรือแก่ต่างในคดีแพ่ง คดีปกครอง หรือคดีที่ต้องดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการให้แก่หน่วยงานของรัฐซึ่งมิใช่องค์กรหรือหน่วยงานตามรัฐธรรมนูญ ราชการส่วนกลาง หรือราชการส่วนภูมิภาค หรือนิติบุคคลซึ่งมิใช่หน่วยงานของรัฐแต่มีพระราชบัญญัติหรือพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งขึ้นเป็นคู่กรณี ซึ่งมิใช่กรณีที่เป็นข้อพิพาทกับรัฐบาลหรือระหว่างหน่วยงานของรัฐด้วยกันเอง

(4) หน้าที่บังคับคดีอาญา กล่าวคือ พนักงานอัยการมีหน้าที่ในการบังคับคดีอาญา โดยเฉพาะการยึดทรัพย์ใช้ค่าปรับตามคำพิพากษาของศาล

(5) *หน้าที่บังคับตามสัญญาประกันจำเลย* กล่าวคือ พนักงานอัยการมีหน้าที่ดำเนินการบังคับให้เป็นไปตามสัญญาประกันตัวจำเลย หรือสัญญาประกันการรับส่งของไปดูแลรักษาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา สำหรับกรณีที่มีการผิดสัญญาดังกล่าว

4) *หน้าที่อื่นๆ* โดยนอกจากดังกล่าวข้างต้นแล้ว พนักงานอัยการยังมีหน้าที่อีกหลายประการ เช่น หน้าที่ตามรัฐธรรมนูญหน้าที่ให้ความช่วยเหลือและให้ความรู้ทางด้านกฎหมายแก่ประชาชนหน้าที่ให้คำปรึกษาและตรวจร่างสัญญาหรือเอกสารทางกฎหมายให้แก่รัฐหน้าที่ดำเนินคดีทางแพ่ง หรือคดีทางปกครองแทนรัฐและหน้าที่ในการดำเนินการต่างๆ ตามที่คณะรัฐมนตรีร้องขอ เว้นแต่จะขัดต่องานในหน้าที่ หรือขัดต่อความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานอัยการ เป็นต้น

2.1.3 หน้าที่ดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ

องค์กรอัยการมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการขับเคลื่อนกระบวนการยุติธรรมตามโครงสร้างการดำเนินคดีอาญาให้เป็นไปโดยถูกต้องเที่ยงธรรม และบรรลุผลสัมฤทธิ์ทั้งด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม และด้านการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน กล่าวคือ⁸²

⁸² โครงสร้างการดำเนินคดีอาญา ประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ 4 ขั้นตอน กล่าวคือ

(1) ขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาขึ้นก่อนฟ้อง ได้แก่ การดำเนินคดีทั้งปวงของเจ้าพนักงานก่อนการยื่นฟ้องคดีต่อศาล โดยอาจแยกออกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ การสอบสวนคดีอาญาของพนักงานสอบสวน และการดำเนินการของพนักงานอัยการก่อนยื่นฟ้องคดีอาญาต่อศาล ซึ่งถือว่ากระบวนการทั้งสองประการดังกล่าวเป็นกระบวนการเดียวกัน แม้จะมีองค์กรที่ทำหน้าที่หลายฝ่ายก็ตาม

(2) ขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาขึ้นประทับฟ้อง ได้แก่ การดำเนินคดีอาญาในขั้นตอนภายหลังที่ได้ฟ้องคดีต่อศาลแล้ว ศาลจะพิจารณามูลคดีเบื้องต้นว่าสมควรประทับฟ้องนั้นไว้พิจารณาคดีต่อไปหรือไม่ โดยปกติในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ยื่นฟ้องคดี หากศาลเห็นว่าคดีมีมูลก็ย่อมมีอำนาจประทับฟ้องได้ทันที แต่ในกรณีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ยื่นฟ้องคดี ศาลมีหน้าที่ต้องทำการไต่สวนมูลฟ้องก่อนเสมอจึงจะสั่งประทับฟ้องนั้นได้ เนื่องจากกระบวนการไต่สวนมูลฟ้องเป็นกระบวนการบังคับตามกฎหมาย

(3) ขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาขึ้นพิจารณา ได้แก่ ขั้นตอนกระบวนการดำเนินคดีอาญาในศาล ภายหลังจากประทับฟ้องคดีแล้ว โดยเป็นขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาที่มีเป้าหมายเพื่อวินิจฉัยเกี่ยวกับการกระทำที่จำเลยถูกกล่าวหาว่าจำเลยเป็นผู้กระทำการตามที่ถูกกล่าวหาหรือไม่ และการกระทำที่ถูกกล่าวหาเป็นความผิดกฎหมายหรือไม่ ซึ่งหากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริงตามฟ้อง ก็จะมีคำพิพากษาลงโทษจำเลยและอาจมีคำสั่งกำหนดสภาพบังคับอื่นด้วยก็ได้แล้วแต่กรณี

(4) ขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาขึ้นการบังคับคดี ได้แก่ ขั้นตอนการบังคับตามคำพิพากษาถึงที่สุดของศาล โดยทั่วไปกระทำโดยการออกหมายบังคับคดี เช่น การออกหมายจำคุก เป็นต้น การบังคับคดีเป็นเรื่อง

1) หน้าที่ในขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาชั้นก่อนฟ้อง

พนักงานอัยการมีบทบาทสำคัญในขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาชั้นก่อนฟ้อง หลายประการ ดังนี้

(1) หน้าที่ในการเป็นพนักงานสอบสวน

โดยทั่วไปแล้วประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กำหนดให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ปลัดอำเภอ หรือข้าราชการตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป หรือเทียบเท่านายร้อยตำรวจตรีขึ้นไปเป็นพนักงานสอบสวนในความผิดอาญาซึ่งเกิด หรืออ้างว่าเกิด หรือเชื่อว่าเกิด หรือที่ผู้ต้องหาหนีที่อยู่หรือถูกจับในเขตอำนาจ สำหรับในพื้นที่อื่นนอกจากจังหวัดกรุงเทพมหานคร และข้าราชการตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป หรือเทียบเท่านายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป สำหรับในพื้นที่กรุงเทพมหานคร⁸³

สำหรับพนักงานอัยการตามปกติแล้ว ไม่มีอำนาจทำการสอบสวนคดีอาญาแต่อย่างใด เว้นแต่คดีอาญาซึ่งมีโทษตามกฎหมายไทยที่ได้กระทำความผิดอาญาจักรไทย ซึ่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา บัญญัติให้อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาราชการแทนเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบทำการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริง หรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อที่จะเอาผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษต่อไปแต่อย่างไรก็ตาม อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาราชการแทน จะมอบหมายให้พนักงานสอบสวนอื่นทำการสอบสวนแทนก็ได้⁸⁴

(2) หน้าที่ในการกลั่นกรองคดี

ก. บทบาทในการสั่งคดี

กระบวนการพิจารณาคดีในชั้นสั่งคดีของพนักงานอัยการในประเทศไทยเป็นไปตามหลักการดำเนินคดีอาญาตามดุลพินิจ กล่าวคือ พนักงานอัยการมีอำนาจใช้ดุลพินิจในการสั่งฟ้อง หรือไม่ฟ้องคดีอาญา แม้ว่าคดีจะมีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้ว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดที่แท้จริง พนักงานอัยการก็อาจมีดุลพินิจไม่ฟ้องคดีแก่ผู้ต้องหานั้นได้⁸⁵

ของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แตกต่างกับการบังคับโทษซึ่งเป็นเรื่องของกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ หรือกฎหมายราชทัณฑ์โปรดดู คณิต ณ นคร กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หน้า 308-310

⁸³ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 18

⁸⁴ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 12

⁸⁵หลักการสั่งฟ้องคดีอาญา โดยทั่วไปสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประการ ได้แก่

(1) หลักการสั่งฟ้องคดีอาญาตามกฎหมาย (das legalitätsprinzip) กล่าวคือ พนักงานอัยการจะต้องดำเนินการฟ้องร้องเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ถ้าได้ความจากการสืบสวนว่าสามารถเอาผิดกับผู้กระทำความผิดได้

หลักเกณฑ์การสังคดีของพนักงานอัยการตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทย กำหนดว่า เมื่อพนักงานอัยการได้รับความเห็นและสำนวนการสอบสวนคดีอาญาจากพนักงานสอบสวนแล้ว หากเห็นว่าพยานหลักฐานเพียงพอที่จะสามารถสังคดีได้ พนักงานอัยการย่อมมีอำนาจสังคดีได้ในกรณีที่พนักงานสอบสวนมีความเห็นควรสั่งไม่ฟ้องก็ให้ออกคำสั่งไม่ฟ้อง แต่ถ้าไม่เห็นด้วยก็ให้สั่งฟ้องและแจ้งให้พนักงานสอบสวนส่งผู้ต้องหามาให้เพื่อฟ้องคดีต่อไป หรือในกรณีที่พนักงานสอบสวนมีความเห็นควรสั่งฟ้องก็ให้ออกคำสั่งฟ้อง แต่ถ้าไม่เห็นด้วยก็ให้สั่งไม่ฟ้อง⁸⁶

การใช้ดุลพินิจสังคดี พนักงานอัยการจำต้องพิจารณาดำเนินการตามลำดับขั้นตอนดังจะกล่าวต่อไปนี้ และหากปรากฏว่าการกระทำที่กล่าวหาเข้าหลักการข้อใดข้อหนึ่ง พนักงานอัยการต้องมีคำสั่งระงับหรือยุติการดำเนินคดีทันที⁸⁷

ก) เจื่อนไขระดับคดี หรือเจื่อนไขให้อำนาจในการดำเนินคดีเช่น ความตายของผู้กระทำความผิด การถอนคำร้องทุกข์ การถอนฟ้องหรือยอมความกันตามกฎหมาย ในคดีความผิดต่อส่วนตัวคดีอาญาเล็กน้อยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 37 คดีมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดแล้ว กฎหมายยกเลิกความผิดที่กล่าวหา คดีขาดอายุความ หรือมีกฎหมายยกเว้นโทษให้ความผิดนั้นแล้ว เป็นต้น⁸⁸

ข) การกระทำไม่เป็นความผิดกฎหมาย เช่น กรณีการกล่าวหาว่ากระทำการฆ่าผู้อื่นตายโดยเจตนา หากปรากฏข้อเท็จจริงว่าเป็นการกระทำโดยป้องกันตัวพอสมควรแก่เหตุ ก็ย่อมไม่ถือว่าการกระทำที่กล่าวหาเป็นความผิดต่อกฎหมาย เป็นต้น

ค) ผู้ต้องหาไม่เป็นผู้กระทำความผิดตามที่กล่าวหา แม้ว่าผู้ต้องหาจะให้การรับสารภาพไว้กับพนักงานสอบสวนก็ตาม หากปรากฏว่าความผิดนั้นไม่ได้กระทำลงโดยผู้ต้องหา ก็ย่อมถือว่าผู้ต้องหาไม่ใช่ผู้กระทำความผิดตามที่กล่าวหาแต่อย่างใด

ง) พยานหลักฐานมีไม่เพียงพอที่จะให้มีคำพิพากษาลงโทษ แม้ว่าผู้ต้องหาให้การรับสารภาพไว้ในชั้นสอบสวนก็ตาม เนื่องจากเมื่อถึงกระบวนการพิจารณาคดีชั้น

(2) หลักการสั่งฟ้องคดีอาญาตามดุลพินิจ (das opportunitaetsprinzi) ให้อำนาจแก่พนักงานอัยการที่จะเลือกกระหว่างการยื่นคำฟ้อง หรือยุติคดี แม้จะได้รับความจากการสืบสวนว่าสามารถเอาผิดกับผู้ต้องหาได้ก็ตามโปรดดูสูตรสิทธิ แสงวิโรจน์พัฒน์ “การชะลอฟ้องโดยมีเจื่อนไขตามมาตรา 1539 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน” ใน *บทบัญญัติ* 59,2 ,2546 หน้า 19

⁸⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143-144

⁸⁷ คณิต ฌ นกร *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* หน้า 303-304

⁸⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39

ศาล ผู้ต้องหาอาจกลับคำให้การเป็นปฏิสัธว่าไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิดตามที่ฟ้องร้องกล่าวหาได้ ซึ่งหากพนักงานอัยการไม่มีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะสืบพิสูจน์ให้ศาลพิพากษาลงโทษจำเลยได้ ศาลย่อมมีคำพิพากษายกฟ้องอันเป็นผลให้ผู้กระทำความผิดลอยนวลไม่ต้องได้รับโทษตามกฎหมาย

จ) ไม่มีเหตุอันควรให้ฟ้องคดีแก่ผู้ต้องหา เช่น การฟ้องคดีไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณะ หรือขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือมีผลกระทบต่อความมั่นคงปลอดภัยแห่งชาติ หรือผลประโยชน์สำคัญของประเทศ เป็นต้น

(2) บทบาทในการสืบสวนเพิ่มเติม⁸⁹

เมื่อพนักงานสอบสวนได้รวบรวมพยานหลักฐานและกระทำการอื่นใดตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายจนทราบรายละเอียดข้อเท็จจริงของการกระทำผิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิดเรียบร้อยแล้ว พนักงานสอบสวนจะส่งสำนวนการสอบสวน พร้อมเสนอความเห็นว่าจะฟ้องหรือไม่ฟ้องคดีแก่พนักงานอัยการ เพื่อพิจารณาสั่งคดีตามอำนาจหน้าที่

ภายหลังจากที่พนักงานอัยการได้รับความเห็นและสำนวนการสอบสวนจากพนักงานสอบสวนแล้ว หากเห็นว่าพยานหลักฐานยังไม่เพียงพอที่จะวินิจฉัยสั่งคดีได้ พนักงานอัยการย่อมมีอำนาจสั่งคดีได้ตามที่เห็นสมควร โดยให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมตามประเด็นที่กำหนดให้ หรือให้พนักงานสอบสวนส่งพยานบุคคลใดมาให้พนักงานอัยการซักถาม เพื่อให้ได้ความกระจ่างขึ้นในการสั่งคดีดังกล่าวก็ได้⁹⁰

กรณีดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าพนักงานอัยการอยู่ในสถานะเป็นผู้กลั่นกรองสำนวนการสอบสวนของพนักงานสอบสวนว่าพยานหลักฐานมีมูลเพียงพอที่จะฟ้องร้องผู้ต้องหาต่อศาลได้หรือไม่เท่านั้น โดยไม่มีอำนาจทำการสอบสวนคดีอาญาได้ด้วยตนเอง ซึ่งอำนาจสั่งการให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติม หรือส่งบุคคลใดมาซักถามนั้น ถือเป็นมาตรการสำคัญอย่างยิ่งในการกลั่นกรองคดีของพนักงานอัยการ

เมื่อพนักงานอัยการมีคำสั่งชี้ขาดคดีอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว ไม่ว่าจะเป็นคำสั่งฟ้องคดีหรือคำสั่งไม่ฟ้องคดีก็ตาม ไม่ถือว่ามิผลเด็ดขาดแต่อย่างใด เนื่องจากขั้นตอนการสั่งคดีของพนักงานอัยการไม่ใช่ขั้นตอนการวินิจฉัยชี้ขาดความผิดของผู้ต้องหา หากแต่เป็นเพียงขั้นตอนการวินิจฉัยว่าคดีมีเหตุสมควรที่จะฟ้องร้องเพื่อพิสูจน์ความผิดในศาลต่อไปหรือไม่เท่านั้น

⁸⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 วรรคสอง บัญญัติว่า, “.. ในกรณีหนึ่งกรณีใดข้างต้น พนักงานอัยการมีอำนาจ

(ก) สั่งตามที่เห็นควรให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวน เพิ่มเติมหรือส่งพยานคนใดมาให้ซักถามเพื่อส่งต่อไป..”

⁹⁰ กุลพล พลวัน “กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย” หน้า 56

เช่น ในกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีแล้ว หากภายหลังมีพยานหลักฐานใหม่อันสำคัญแก่คดีซึ่งน่าจะทำให้ศาลลงโทษผู้ต้องหาได้ ก็สามารถร้องฟื้นคดีนั้นขึ้นสอบสวนและฟ้องร้องใหม่ได้ภายในกำหนดอายุความ⁹¹

(3) บทบาทการเปรียบเทียบคดี⁹²

ในกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งฟ้องคดีอาญาแต่ถ้าความผิดนั้นเป็นความผิดซึ่งอาจเปรียบเทียบได้ หากเห็นสมควรพนักงานอัยการมีอำนาจ ดังนี้

(1) สั่งให้พนักงานสอบสวนพยายามเปรียบเทียบคดีนั้นแทนการที่จะส่งผู้ต้องหาไปยังพนักงานอัยการ

(2) เมื่อผู้ต้องหาถูกส่งตัวมายังพนักงานอัยการแล้ว สั่งให้ส่งตัวผู้ต้องหาพร้อมด้วยสำนวนกลับไปยังพนักงานสอบสวนให้พยายามเปรียบเทียบคดีนั้น หรือถ้าเห็นสมควรจะสั่งให้พนักงานสอบสวนอื่นที่มีอำนาจจัดการเปรียบเทียบให้ก็ได้

2) หน้าที่ในขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาชั้นพิจารณาคดี

การดำเนินคดีอาญาชั้นพิจารณาคดีได้แก่ ขั้นตอนการนำพยานหลักฐานทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นพยานบุคคล พยานเอกสาร หรือพยานวัตถุ เข้าสืบพิสูจน์ความผิดของจำเลยต่อศาลพนักงานอัยการในฐานะเป็นเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมย่อมมีบทบาทสำคัญ ดังนี้

(1) หน้าที่ในฐานะคู่ความในคดี⁹³ กล่าวคือ พนักงานอัยการในฐานะเป็นทนายความของแผ่นดินมีหน้าที่เป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาเพื่อนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามกฎหมาย การฟ้องอาญาของพนักงานอัยการเป็นไปตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งพนักงานอัยการ

⁹¹ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.147

⁹²ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.144 บัญญัติว่า “ในกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งฟ้องถ้าความผิดนั้นเป็นความผิดซึ่งอาจเปรียบเทียบได้ ถ้าเห็นสมควรพนักงานอัยการมีอำนาจดังต่อไปนี้”

(1) สั่งให้พนักงานสอบสวนพยายามเปรียบเทียบคดีนั้นแทนการที่จะส่งผู้ต้องหาไปยังพนักงานอัยการ

(2) เมื่อผู้ต้องหาถูกส่งมายังพนักงานอัยการแล้ว สั่งให้ส่งผู้ต้องหาพร้อมด้วยสำนวนกลับไปยังพนักงานสอบสวนให้พยายามเปรียบเทียบ คดีนั้นหรือถ้าเห็นสมควรจะสั่งให้พนักงานสอบสวนอื่นที่มีอำนาจจัดการเปรียบเทียบให้ก็ได้”

⁹³ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28

จะต้องวางตัวเป็นกลาง โดยเป็นคู่ความตามรูปแบบพิธีเท่านั้น จะเข้าเป็นคู่ความในทางเนื้อหาถือผลแพ้ชนะกับคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งดังคดีแพ่งไม่ได้⁹⁴

(2) หน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมกล่าวคือ พนักงานอัยการ เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมด้วยวิธีการฟ้องคดีอาญา เพื่อให้ศาลมีคำพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิด การดำเนินคดีอาญาในประเทศไทย ถือเอาคดีอาญาที่ฟ้องโดยพนักงานอัยการเป็นหลัก กล่าวคือ กรณีที่พนักงานอัยการและผู้เสียหายเป็นโจทก์ร่วมกัน ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่าผู้เสียหายจะกระทำความผิดของอัยการเสียหายโดยกระทำหรือละเว้นกระทำการใดๆ ในกระบวนการพิจารณา พนักงานอัยการมีอำนาจร้องต่อศาลให้สั่งผู้เสียหายกระทำหรือละเว้นกระทำการ นั้นๆ ได้⁹⁵

(3) บทบาทในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน กล่าวคือ พนักงานอัยการ นอกจากจะต้องรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมแล้ว ยังมีหน้าที่ต้องให้ความเป็นธรรมแก่จำเลยในการพิจารณาคดี โดยการให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของจำเลยจากการดำเนินคดีไม่ให้ต้องถูกกระทบจนเกินสมควรอีกประการหนึ่งด้วย

หลักการดังกล่าวได้รับการรับรองในที่ประชุมนักกฎหมายทั่วโลก เกี่ยวกับกฎหมายอาญา ครั้งที่ 9 ณ กรุงเฮก ประเทศเนเธอร์แลนด์ ระหว่างวันที่ 24-30 สิงหาคม พ.ศ.2507 ให้ความเห็นเกี่ยวกับบทบาทการทำหน้าที่ของพนักงานอัยการว่า “พนักงานอัยการควรให้ความสนใจต่อศักดิ์ศรีของผู้กระทำผิดในฐานะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่ง โดยการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดแต่ละคนให้มีความเหมาะสม ด้วยวัตถุประสงค์ในอันที่จะปรับปรุงและให้ผู้กระทำผิดกลับคืนเข้าสู่สังคมได้”⁹⁶

สำหรับประเทศไทย ได้มีการยืนยันบทบาทด้านการอำนวยความสะดวกของพนักงานอัยการ ดังปรากฏในคำสั่งข้าหลวงเทศบาลกรุงเก่าถึงผู้ว่าราชการเมืองในมณฑลกรุงเก่า ความว่า “...บรรดาความในหน้าที่พนักงานอัยการที่ได้กล่าวไว้ในเวลาใดๆ พนักงานอัยการไม่ควรคิดให้การชนะอย่างเดียว ถึงความเรื่อนั้นจะชนะเป็นไปตามประสงค์ได้ แต่เมื่อเห็นว่าไม่ใช่

⁹⁴พนัส ทัศนียานนท์ และจิระศักดิ์ พรหมทอง “หน้าที่ของพนักงานอัยการที่จะต้องเปิดเผยข้อเท็จจริงในคดีให้จำเลยทราบ” ในวารสารอัยการ 3 (พฤศจิกายน 2523) หน้า 65

⁹⁵ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 31, 32

⁹⁶อุทิศ แสนโกสิก “บทบาทของอัยการในคดีอาญา” อัยการนิเทศ เล่ม 37 (2508) หน้า 43-45

ความจริงและปราศจากความยุติธรรมแล้ว พนักงานอัยการก็ไม่ควรคิดให้ความชนะที่จะเป็นเหตุให้ผู้ไม่มีความผิดต้องรับโทษเลย”⁹⁷

ต่อมาภายหลังยังปรากฏในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 791/2455 อีกว่า “...ทำราชการเป็นอัยการว่าความแผ่นดิน ควรเข้าใจหน้าที่ว่าจะต้องรักษายุติธรรม ไม่ถือรัดเอาเปรียบคนยาก ไม่พอจะให้ความลำบากก็อย่าสร้างให้มีขึ้น ไม่ใช่ว่าตั้งหมัดคาดหมายเป็นคู่แข่งกับราษฎรเขม้นขมกแต่ที่จะว่าความให้ได้จริงกระจำปรากฏปลดปล่อยข้อสำคัญในอรรถคดี ทำดังนี้คอกได้ชื่อว่าตรงต่อหน้าที่ราชการ...”⁹⁸

3) หน้าที่ในขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาชั้นบังคับคดี

การบังคับคดีอาญา หมายถึง กระบวนการที่กระทำตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเพื่อให้มีการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาถึงที่สุด ตลอดจนการวินิจฉัยสั่งการอันเกี่ยวเนื่องกับการบังคับการให้เป็นไปตามคำพิพากษาถึงที่สุดนั้นด้วย เช่น การออกหมายจำคุก การสั่งปรับ การวินิจฉัยว่าควรทุเลาการลงโทษหรือไม่ เป็นต้น

การบังคับคดีอาญาแตกต่างจากการบังคับโทษอันเป็นกระบวนการเกี่ยวกับโทษ หรือวิธีการเพื่อความปลอดภัยซึ่งอยู่นอกกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เช่น การบังคับโทษจำคุก การพักโทษ การปล่อยตัวก่อนกำหนด เป็นต้น ทั้งนี้ กฎหมายบังคับโทษที่สำคัญของประเทศไทย ได้แก่ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 และกฎกระทรวงที่ออกโดยอาศัยพระราชบัญญัติดังกล่าว

โดยทั่วไปแล้วการบังคับคดีอาญาจะต้องกระทำภายหลังจากที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดโดยไม่ชักช้าซึ่งผู้มีอำนาจดำเนินการบังคับคดีอาญาในประเทศภาคพื้นยุโรป ได้แก่ พนักงานอัยการ แต่สำหรับประเทศไทย เจ้าพนักงานบังคับคดีอาญา ได้แก่ ศาล ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ออกหมายบังคับคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา⁹⁹

แต่อย่างไรก็ตาม ในประเทศไทย พนักงานอัยการก็ยังคงมีบทบาทในการดำเนินคดีอาญาชั้นบังคับคดีบางประการ เช่นการยื่นคำร้องต่อศาลขอให้ปล่อยตัวคนที่ต้องถูกควบคุมหรือขังโดยผิดกฎหมาย หรือถูกจำคุกผิดจากคำพิพากษาของศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 90 การร้องขอให้ศาลกำหนดโทษผู้กระทำความผิดเสียใหม่ในกรณีผู้กระทำความผิดยังไม่ได้รับโทษ หรือกำลังรับโทษอยู่ และโทษที่กำหนดตามคำพิพากษานักกว่า

⁹⁷ ส.เปรมานวิน และ ม.อรธไกว่วที “ระบบอัยการ” บทบัญญัติ เล่ม 15 พ.ศ.2486 หน้า 163 อ้างในคณิต ณ นคร กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หน้า 79

⁹⁸ คำพิพากษาศาลฎีกา ที่ 791/2455

⁹⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 245

โทษที่กำหนดตามกฎหมายบัญญัติในภายหลัง ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 3 การร้องขอให้ศาลสั่งระงับการใช้บังคับวิธีการเพื่อความปลอดภัยในกรณีที่มีบัญญัติในภายหลังให้ยกเลิกวิธีการเพื่อความปลอดภัยนั้น ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 13 เป็นต้น¹⁰⁰

2.1.4 การตรวจสอบการใช้อำนาจของพนักงานอัยการ

1) ตรวจสอบจากภายในองค์กร

สำนักงานอัยการสูงสุดเป็นส่วนราชการที่มีอิสระในการบริหารงานบุคคลการงบประมาณและการดำเนินการอื่นและเป็นนิติบุคคลโดยมีอัยการสูงสุดเป็นผู้บังคับบัญชาและเป็นผู้แทนนิติบุคคล ซึ่งมีอำนาจและหน้าที่ในการกำหนดนโยบายและรับผิดชอบในการปฏิบัติราชการของสำนักงานอัยการสูงสุดให้เกิดผลสัมฤทธิ์และเป็นไปตามเป้าหมายแนวทางและแผนการปฏิบัติราชการควบคุมดูแลและรับผิดชอบในการบริหารราชการปฏิบัติราชการและบริหารงานบุคคลให้เป็นไปตามกฎหมายระเบียบแบบแผนและประเพณีปฏิบัติของทางราชการ ตลอดจนบริหารจัดการงบประมาณการเงินทรัพย์สินและการพัสดุของสำนักงานอัยการสูงสุด¹⁰¹

ดังได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น สำนักงานอัยการสูงสุดถือเป็นองค์กรที่มีการบังคับบัญชาในการบริหารงานบุคคล แต่อย่างไรก็ตามสำหรับในด้านงานคดีความพนักงานอัยการมีอิสระในการพิจารณาสั่งคดีและการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญและตามกฎหมายโดยสุจริตและเที่ยงธรรมผู้บังคับบัญชาไม่อาจสั่งการให้พนักงานอัยการเจ้าของสำนวนกระทำการอย่างใดในส่วนของคดีความได้

ในกรณีที่ผู้บังคับบัญชาไม่เห็นด้วยกับแนวทางการดำเนินคดีของพนักงานอัยการผู้ใด แม้จะไม่อาจสั่งการให้พนักงานอัยการผู้นั้นดำเนินคดีตามความเห็นของตนได้ แต่ก็อาจมีคำสั่งเรียกสำนวนคดีขึ้นมาพิจารณาด้วยตนเอง หรือส่งสำนวนคดีให้พนักงานอัยการอื่นเป็นผู้ดำเนินการแทนต่อไปได้

2) ตรวจสอบจากองค์กรภายนอก

(1) องค์กรปกครองและตำรวจได้แก่ การถ่วงดุลและตรวจสอบการใช้อำนาจของพนักงานอัยการในกรณีมีคำสั่งไม่ฟ้องคดี และคำสั่งนั้นไม่ใช่ของอัยการสูงสุดถ้าในกรุงเทพมหานคร ให้รับส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมกับคำสั่งไปเสนอผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ รองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ถ้าในจังหวัดอื่นให้รับส่งสำนวนการสอบสวน พร้อมกับคำสั่งไปเสนอผู้ว่าราชการจังหวัด

¹⁰⁰ คำชาย จิตรกร อำนาจหน้าที่ของอัยการไทยและอัยการลาวในการดำเนินคดีอาญา หน้า 87-88

¹⁰¹ พระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553 มาตรา 7, 15, 21 และ 27

ในกรณีที่ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ รองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ในกรุงเทพมหานคร หรือผู้ว่าราชการจังหวัดในจังหวัดอื่นแย้งคำสั่งของพนักงานอัยการ ให้ส่งสำนวนพร้อมกับความเห็นที่แย้งกันไปยังอัยการสูงสุดเพื่อชี้ขาด

แต่ถ้าคดีจะขาดอายุความหรือมีเหตุอย่างอื่นอันจำเป็นจะต้องรีบฟ้องก็ให้ฟ้องคดีนั้นตามความเห็นของผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ รองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือผู้ว่าราชการจังหวัดไปก่อนซึ่งกรณีนี้ให้นำมาบังคับในการที่พนักงานอัยการ จะอุทธรณ์ฎีกาหรือถอนฟ้อง ถอนอุทธรณ์และถอนฎีกาด้วยโดยอนุโลม¹⁰²

(2) องค์การศาลได้แก่ การตรวจสอบการใช้ดุลพินิจสั่งฟ้องคดีของพนักงานอัยการด้วยวิธีการไต่สวนมูลฟ้อง กล่าวคือในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ซึ่งโดยปกติศาลไม่จำเป็นต้องไต่สวนมูลฟ้องเช่นคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ฟ้องคดีแต่อย่างไรก็ดีศาลจะเห็นสมควรเพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีมีความเที่ยงธรรม ราษฎรไม่ต้องถูกกระทบสิทธิจากการที่ต้องถูกฟ้องคดีอาญาจนเกินสมควร จะมีคำสั่งให้ไต่สวนมูลฟ้องก่อนก็ได้คำสั่งให้ไต่สวนมูลฟ้องดังกล่าวถือว่าเป็นการตรวจสอบการใช้ดุลพินิจการสั่งฟ้องคดีของพนักงานอัยการ โดยทางศาลอีกทางหนึ่ง¹⁰³

(3) การตรวจสอบโดยผู้เสียหายได้แก่ การตรวจสอบการใช้ดุลพินิจการดำเนินคดีของพนักงานอัยการโดยผู้เสียหาย กล่าวคือ กรณีที่ผู้เสียหายไม่เห็นด้วยกับการสั่งไม่ฟ้องคดีของพนักงานอัยการ หรือการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการในคดีที่ตนเป็นผู้เสียหาย กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้อำนาจผู้เสียหายในการฟ้องคดีอาญาได้ด้วยตนเองได้ทันทีหรือร้องขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ สำหรับการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาลเพื่อเป็นการถ่วงดุลการใช้ดุลพินิจของพนักงานอัยการอีกทางหนึ่งได้ด้วยเช่นกรณีคดีตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2236-37/2550 ซึ่งข้อเท็จจริงปรากฏว่าผู้เสียหายได้สูญหายไปจากที่พักเป็นเวลานาน ต่อมาจึงได้มีการแจ้งความร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนในท้องที่รับผิดชอบ การดำเนินการในชั้นสอบสวน มีสามีของผู้เสียหายตกเป็นผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดฐานฆ่าผู้เสียหายจนถึงแก่ความตาย พนักงานสอบสวนได้ทำการสืบสวนสอบสวนแล้ว ไม่พบพบศพของผู้เสียหายแต่อย่างใด หากแต่พบเพียงเศษเนื้อที่คาดหมายว่าน่าจะเป็นของผู้เสียหายจำนวนหนึ่งเท่านั้นการพิจารณาในชั้นสั่งคดีของพนักงานอัยการ จึงมีคำสั่งไม่ฟ้องคดีอาญาผู้ต้องหา

ภายหลังการสั่งคดีดังกล่าว บิดาของผู้เสียหายไม่เห็นด้วยกับคำสั่งของพนักงานอัยการ จึงได้มีการแต่งตั้งทนายความทำการฟ้องผู้ต้องหาเป็นจำเลยต่อศาลด้วยตนเอง

¹⁰² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 145

¹⁰³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 162

โดยกล่าวหาว่ากระทำผิดฐานฆ่าผู้เสียหายจนถึงแก่ความตาย และความผิดอาญาอื่นๆ อีกหลายกระทง โดยอาศัยอำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 ประกอบมาตรา 5 (2) จนกระทั่งศาลฎีกามีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ประหารชีวิตจำเลย¹⁰⁴

2.2 ผู้เสียหาย

2.2.1 ความหมาย

1) ความหมายในทางอาญาวิทยา

ผู้เสียหายในทางอาญาวิทยา หมายถึง บุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลที่ได้รับความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ ชื่อเสียง หรือสิ่งอื่นใดจากอาชญากรรมซึ่งไม่ได้เกิดจากความยินยอมของผู้เสียหาย ผู้เสียหายอาจเป็นผู้ได้รับความเสียหายโดยตรง หรือเป็นบุคคลอื่นที่มีความใกล้ชิดกับผู้เสียหายดังกล่าว ซึ่งได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมนั้น เช่น บิดามารดา บุตร คู่สมรส เป็นต้น¹⁰⁵

ทั้งนี้ ในบางกรณีความเสียหายที่ได้รับ อาจเกิดจากการกระทำของผู้เสียหายเองเช่น ผู้ได้รับความเสียหายจากอุบัติเหตุทางรถยนต์ ซึ่งเกิดจากตนเป็นผู้ขับขี่ในขณะเมาสุรา หรือผู้ติดยาเสพติดให้โทษ เป็นต้น¹⁰⁶

2) ความหมายตามกฎหมายระหว่างประเทศ

ปณญญาสากลระหว่างประเทศว่าด้วยหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยไม่ถูกต้อง (Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power 1985) ซึ่งได้รับรองตามมติที่ประชุมสมัชชาใหญ่ ที่ 40/34 ในการประชุมใหญ่สหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด ครั้งที่ 7 ปี ค.ศ.1985 ได้ให้นิยามคำว่าผู้เสียหายไว้ ดังนี้

“ผู้เสียหายจากอาชญากรรม หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ได้รับความเสียหายไม่ว่าจะในด้านการบาดเจ็บทางร่างกาย พิกัดทางจิตใจ ความเจ็บปวดทรมานทางอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ความสูญเสียทางเศรษฐกิจ หรือสิทธิขั้นพื้นฐานโดยเป็นผลจากการกระทำหรือ

¹⁰⁴ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2236 - 2237/2550 กรุณาอ่านรายละเอียดในภาคผนวก ก

¹⁰⁴ ประเทือง ชนียผล อาชญาวิทยาและทัณฑ์วิทยา หน้า 24

¹⁰⁴ อัญชลี ฉายสุวรรณ การทดแทนค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาหรือเหตุอาชญากรรม โดยรัฐ วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต 2534 หน้า 23-24

ละเว้นการกระทำซึ่งเป็นการล่วงละเมิดต่อกฎหมายอาญา รวมถึงกฎหมายที่บัญญัติให้การใช้อำนาจหน้าที่โดยไม่ถูกต้อง เป็นความผิดทางอาญาอันเป็นกฎหมายของประเทศสมาชิกรันั้น”¹⁰⁷

จากคำจำกัดความข้างต้น เห็นได้ว่าการเป็นผู้เสียหายไม่ได้ขึ้นอยู่กับการปรากฏของการกระทำผิด หรือการจับกุมฟ้องร้องหรือลงโทษผู้กระทำผิดตลอดจนไม่จำเป็นต้องพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำผิดแต่อย่างใด

ทั้งนี้ผู้เสียหายยังอาจหมายความว่ารวมถึงครอบครัว หรือทายาทของผู้เสียหาย หรือบุคคลอื่นที่ได้รับความเสียหาย เนื่องจากการเข้าไปกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดอันเป็นการป้องกันหรือช่วยเหลือผู้เสียหายให้หลุดพ้นจากภยันตรายหรือการทำร้ายต่างๆ อีกด้วย

3) ความหมายในทางกฎหมาย

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4) ได้ให้คำจำกัดความว่า “ผู้เสียหาย หมายความว่า บุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 4, 5 และ 6”

จากคำนิยามข้างต้น สามารถแยกความหมายของผู้เสียหายในทางกฎหมายออกได้เป็น 2 ประเภท กล่าวคือ ผู้เสียหายที่แท้จริง และผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหาย

(1) ผู้เสียหายที่แท้จริง หมายถึง บุคคลที่ได้รับความเสียหายโดยตรงจากการฝ่าฝืนกฎหมาย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือการฝ่าฝืนบทบัญญัติแห่งกฎหมายได้กระทำต่อบุคคลใด ย่อมถือว่าบุคคลนั้นเป็นผู้เสียหายที่แท้จริง ทั้งนี้ ผู้เสียหายที่แท้จริง ต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ดังนี้¹⁰⁸

ก. มีการกระทำความผิดอาญาฐานใดฐานหนึ่ง กล่าวคือ การพิจารณาว่าการกระทำนั้นมีกฎหมายบัญญัติว่าเป็นความผิดที่ต้องรับโทษทางอาญาหรือไม่ หากไม่ปรากฏว่ามีกฎหมายบัญญัติว่าเป็นความผิดที่ต้องรับโทษทางอาญา ย่อมไม่อาจมีบุคคลใดเป็นผู้เสียหายในทางอาญาได้ เช่น การฝ่าฝืนข้อตกลงในสัญญาทางแพ่ง ซึ่งไม่ปรากฏว่ามีกฎหมายบัญญัติว่าการฝ่าฝืนข้อตกลงเช่นนั้นเป็นความผิดที่ต้องรับโทษทางอาญา ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการฝ่าฝืนข้อตกลงดังกล่าว ย่อมเป็นเพียงผู้เสียหายในทางแพ่งเท่านั้น ไม่ใช่ผู้เสียหายทางอาญาแต่อย่างใด

¹⁰⁷ชาติ ชัยเดชสุริยะ มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์เดือนตุลา 2549 หน้า 168

¹⁰⁸คณิง ฉาไชย กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1 หน้า 3

ข. ผู้เสียหายต้องมีสภาพบุคคล กล่าวคือ บุคคลซึ่งเป็นผู้เสียหายในทางอาญาต้องมีสภาพบุคคลตามกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นบุคคลธรรมดา หรือนิติบุคคลก็ตาม เช่น สมาคม มูลนิธิ บริษัทจำกัด ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล ห้างหุ้นส่วนจำกัด เป็นต้น¹⁰⁹

ค. ต้องได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญานั้น โดยมีหลักเกณฑ์การพิจารณาตามลำดับขั้นตอน ดังนี้¹¹⁰

(1) การกระทำเป็นความผิดอาญาดังกล่าว

(2) คุณธรรมทางกฎหมายที่ความผิดอาญานั้นมุ่งประสงค์ให้ความคุ้มครอง เช่น ความผิดฐานฆ่าผู้อื่น มีคุณธรรมทางกฎหมายที่มุ่งประสงค์ให้ความคุ้มครอง คือ ความปลอดภัยในชีวิตของบุคคล ความผิดฐานทำร้ายร่างกาย มีคุณธรรมทางกฎหมายที่มุ่งประสงค์ให้ความคุ้มครอง คือ ความปลอดภัยในร่างกายของบุคคล ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ มีคุณธรรมทางกฎหมายที่มุ่งประสงค์ให้ความคุ้มครอง คือ ความสะอาดบริสุทธิ์แห่งการใช้อำนาจอธิปไตย เป็นต้น

(3) คุณธรรมทางกฎหมายดังกล่าวเป็นคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นของส่วนรวม หรือคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นของส่วนตัว¹¹¹

คุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นของส่วนรวม หมายถึง สิ่งที่คุณกฎหมายมุ่งประสงค์ให้ความคุ้มครองเป็นเรื่องของส่วนรวม โดยถือว่าสังคมเป็นผู้เสียหาย เอกชนโดยทั่วไปไม่อาจเป็นเจ้าของคุณธรรมดังกล่าวได้ เช่น ความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งรัฐ ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ความผิดเกี่ยวกับการจลาจลตามพระราชบัญญัติจลาจลทางบก เป็นต้น¹¹²

คุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นของส่วนตัว หมายถึง สิ่งที่คุณกฎหมายมุ่งประสงค์ให้ความคุ้มครองเป็นเรื่องส่วนตัว ซึ่งถูกล่วงละเมิดโดยตรงจากการกระทำความผิด เช่น ความผิดเกี่ยวกับร่างกาย ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน ความผิดเกี่ยวกับชื่อเสียงเกียรติยศ เป็นต้น

(4) ผู้เสียหายสละความคุ้มครองตามคุณธรรมทางกฎหมายหรือไม่

¹⁰⁹ ธานีศ เกศพิทักษ์ คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 1-2 (มาตรา 2-157) เล่ม 1 กรุงเทพมหานคร สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา 2547 หน้า 5-6

¹¹⁰ คณิต ฌ นกร กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พิมพ์ครั้งที่ 4 แก้ไขเพิ่มเติม กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์นิติธรรม 2538 หน้า 42

¹¹¹ เรื่องเดียวกัน หน้า 120-122

¹¹² กรุณาอ่านรายละเอียดใน ภาคผนวก ข

กรณี เจ้าของคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นของส่วนตัว ได้แสดงเจตนาสละความคุ้มครองดังกล่าวแล้วโดยชอบบ่มถือว่าบุคคลนั้นไม่เป็นผู้เสียหายจากการกระทำดังกล่าวอีกต่อไป เช่น บุคคลสมัครใจเข้าวิวาทต่อสู้และทำร้ายร่างกายซึ่งกันและกัน ถือว่าบุคคลเหล่านั้นสละคุณธรรมทางกฎหมายมุ่งประสงค์คุ้มครอง ได้แก่ ความปลอดภัยในร่างกาย อันเป็นคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นของส่วนตัว จึงไม่ใช่ผู้เสียหายจากการกระทำนั้นอีกต่อไป เป็นต้น

ง. ผู้เสียหายโดยนิตินัย หมายถึง บุคคลผู้ได้รับความเสียหายตามความเป็นจริง โดยได้รับความรับรองคุ้มครองตามกฎหมายว่าเป็นผู้ถูกล่วงละเมิดสิทธิส่วนบุคคล ซึ่งแตกต่างจากผู้เสียหายโดยพฤตินัยที่เพียงได้รับความเสียหายตามความเป็นจริงก็เพียงพอแล้วไม่ว่าผู้นั้นจะได้รับความคุ้มครองทางกฎหมายหรือไม่ก็ตาม¹¹³

ผู้เสียหายโดยนิตินัยเป็นไปตามหลักกฎหมายทั่วไปที่ว่าบุคคลที่มาขอขบารมีแห่งความยุติธรรมจากศาลจะต้องมาด้วยมืออันบริสุทธิ์¹¹⁴ กล่าวคือจะต้องไม่ปรากฏว่าบุคคลนั้นมีส่วนร่วมในการกระทำความผิด มีการกระทำอันมีวัตถุประสงค์ไม่ชอบด้วยกฎหมาย และต้องไม่ได้ยินยอมให้มีการกระทำความผิดต่อตนเอง เนื่องจากกฎหมายไม่มีวัตถุประสงค์สำหรับการปกป้องคุ้มครองผู้มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดทั้งปวงให้มีสิทธิดำเนินคดีอาญากับบุคคลอื่น เช่น การสมัครใจวิวาททำร้ายร่างกายซึ่งกันและกัน ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะอ้างว่าเป็นผู้เสียหายเพื่อมาฟ้องคดีอาญากับอีกฝ่ายหนึ่งไม่ได้ แม้จะได้รับความเสียหายหรือบาดเจ็บจากการวิวาทต่อสู้ทำร้ายกันก็ตาม เนื่องจากถือว่าไม่ใช่ผู้เสียหายโดยนิตินัย¹¹⁵

(2) ผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหาย หมายถึง ผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายที่แท้จริง ซึ่งเกิดขึ้นโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมายเท่านั้น ไม่อาจเกิดขึ้นโดยพลการหรือจากนิติกรรมสัญญา¹¹⁶

ผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหาย อาจแยกได้ ดังนี้

ก. ผู้มีอำนาจจัดการแทนโดยความยินยอม ได้แก่กรณีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 4 ซึ่งกำหนดให้สามีโดยชอบด้วยกฎหมายมีอำนาจจัดการ

¹¹³ชาติชาย ขอบทางศิลป์ สิทธิของผู้เสียหายที่จะได้รับการเยียวยาจากรัฐอันเนื่องมาจากการกระทำ ความผิดทางอาญา วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2542 หน้า 24

¹¹⁴คณิง ฤาไชย . กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1 หน้า 11

¹¹⁵สำหรับประเด็นเรื่องผู้เสียหายโดยนิตินัยข้างต้น มีนักนิติศาสตร์หลายท่านที่มีความเห็นแตกต่างจากแนวความคิดข้างต้น กรุณาอ่านรายละเอียดใน ภาคผนวก ก

¹¹⁶วรพล นรนุกูล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา 1 พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2531 หน้า 30

ฟ้องคดีอาญาที่มูลคดีเกิดขึ้นภายหลังจากเป็นสามีภริยากันแล้วแทนภริยาได้ เมื่อได้รับอนุญาตโดยชัดแจ้งจากภริยา ไม่ว่าการอนุญาตจะเป็นหนังสือหรือทำด้วยวาจาก็ตาม

ทั้งนี้ การจัดการแทนผู้เสียหายในกรณีนี้ ต้องไม่ใช่ความผิดที่เกิดขึ้นแก่สามีโดยตรง ซึ่งภริยาไม่มีอำนาจจัดการแทนสามีในฐานะผู้เสียหายได้ เนื่องจากไม่เข้าหลักเกณฑ์มาตรา 4 และไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้แต่อย่างใดและต้องไม่ใช่กรณีที่ภริยาถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจัดการเองได้ ตามมาตรา 5 (2) ที่สามีมีอำนาจจัดการแทนได้โดยอัตโนมัติไม่ต้องได้รับความยินยอมก่อนแต่อย่างใด¹¹⁷

การจัดการแทนผู้เสียหายตามมาตรานี้หมายถึงเฉพาะการฟ้องคดีอาญาเท่านั้น¹¹⁸ แต่อย่างไรก็ตามมีนักกฎหมายบางท่านเห็นว่าการจัดการแทนในกรณีนี้ครอบคลุมไปถึงอำนาจการจัดการอย่างอื่นซึ่งภริยาที่เป็นผู้เสียหายที่แท้จริงมีด้วย กล่าวคือ เมื่อการฟ้องคดี ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องสำคัญที่สุดกฎหมายยังอนุญาตให้กระทำการแทนได้ การจัดการอย่างอื่นที่มีความสำคัญลดลงมา สามีก็ย่อมมีอำนาจกระทำการแทนได้เช่นเดียวกัน เช่น การแจ้งความร้องทุกข์ เป็นต้น¹¹⁹

ข. ผู้มีอำนาจจัดการแทนโดยกฎหมาย ได้แก่ กรณีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 5 ซึ่งอาจแยกออกได้เป็น 3 กรณี กล่าวคือ

(1) ผู้แทนโดยชอบธรรม หรือผู้อนุบาลมีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายที่เป็นผู้เยาว์ หรือคนไร้ความสามารถที่อยู่ในความดูแล โดยจะต้องดำเนินการด้วยตนเอง จะใช้วิธีอนุญาตให้ผู้เยาว์ หรือคนไร้ความสามารถนั้นดำเนินคดีอาญาด้วยตนเองไม่ได้¹²⁰

(2) บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีภริยามีอำนาจจัดการแทนเฉพาะกรณีที่ผู้เสียหายถูกทำร้ายจนถึงแก่ความตาย หรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจัดการคดีความเองได้ โดยการทำร้ายต้องเป็นผลโดยตรงให้ผู้เสียหายที่แท้จริงถึงแก่ความตายหรือบาดเจ็บ

ความตายเนื่องจากการทำร้ายดังกล่าว ต้องเป็นกรณีตายก่อนที่จะมีการดำเนินคดีอาญา ถ้าหากผู้เสียหายที่แท้จริงดำเนินคดีอาญาโดยการฟ้องคดีไปแล้ว ต่อมาได้

¹¹⁷ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 630/2489

¹¹⁸ วรพล นรนุตกุล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หน้า 31

¹¹⁹ คณิง ฉาไชย คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1 หน้า 11

¹²⁰ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 563/2517 วินิจฉัย ผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์เข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ โดยบิดาให้ความยินยอมนั้นมิได้เป็นไปตามบทบังคับอันว่าด้วยความสามารถของบุคคลตามกฎหมาย เพราะในคดีอาญานั้นผู้เยาว์จะเข้าร่วมเป็นโจทก์ได้ต้องกระทำโดยผู้แทนตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 3,5 และ 6

เสียชีวิตลงภายหลัง ย่อมอาจมีการดำเนินคดีอาญานั้นต่อไปได้ในฐานะผู้รับมรดกความตามมาตรา 29 แต่อย่างไรก็ดีในกรณีความผิดฐานหมิ่นประมาท ถ้าผู้เสียหายที่แท้จริงถึงแก่ความตายก่อนร้องทุกข์ บิดามารดา คู่สมรส บุตรของผู้เสียหายอยู่ในฐานะเป็นผู้เสียหายเอง¹²¹

(3) ผู้จัดการ หรือผู้แทนนิติบุคคล มีอำนาจจัดการแทนเฉพาะในกรณีที่ความผิดอาญาได้กระทำต่อนิติบุคคลนั้นแต่หากผู้กระทำความผิดอาญาต่อนิติบุคคลเป็นผู้จัดการ หรือผู้แทน บุคคลดังกล่าวย่อมไม่ดำเนินคดีอาญาแทนนิติบุคคลนั้น กรณีเช่นนี้ถือว่าผู้ถือหุ้นของบริษัทเป็นผู้เสียหายโดยตรงที่จะฟ้องคดีอาญาได้ในกรณีที่นิติบุคคลเป็นบริษัทตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1169¹²²

ค. ผู้มีอำนาจจัดการแทนโดยคำสั่งศาล ได้แก่ กรณีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 6 ซึ่งกำหนดให้ศาลมีอำนาจแต่งตั้งบุคคลใดเป็นผู้แทนเฉพาะคดีให้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายที่แท้จริงเป็นกรณีไป กล่าวคือเมื่อศาลแต่งตั้งให้ทำหน้าที่ในคดีหนึ่งแล้ว ผู้แทนเฉพาะคดี ก็ย่อมมีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายที่แท้จริงได้เฉพาะคดีนั้นเท่านั้น ไม่มีอำนาจดำเนินการแทนในคดีอื่นแต่อย่างใด

การแต่งตั้งผู้แทนเฉพาะคดีมีหลักเกณฑ์ดังนี้

(1) ผู้เสียหายที่แท้จริงเป็นผู้เยาว์ หรือคนวิกลจริต หรือคนไร้ความสามารถ ซึ่งไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรม หรือผู้อนุบาล หรือมีผู้แทนโดยชอบธรรม หรือผู้อนุบาล แต่ไม่สามารถทำหน้าที่ได้ หรือมีผลประโยชน์ขัดกันกับผู้เยาว์ หรือคนวิกลจริต หรือคนไร้ความสามารถ

(2) การตั้งผู้แทนเฉพาะคดีต้องเป็นกรณีไม่มีตัวคนดำเนินคดีแทน จึงต้องมีการตั้งผู้แทนเฉพาะคดีขึ้น เพื่อทำการแทนผู้เสียหายที่แท้จริง ซึ่งการไม่มีตัวผู้ดำเนินคดีแทนอาจเกิดขึ้นก่อนผู้เยาว์ หรือคนวิกลจริต หรือคนไร้ความสามารถถูกกระทำความผิด หรือภายหลังถูกกระทำความผิดก็ได้

ขั้นตอนและวิธีการขอตั้งผู้แทนเฉพาะคดีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 6 กำหนดให้ญาติหรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องกับผู้เยาว์ หรือคนวิกลจริต หรือคนไร้ความสามารถ ยื่นคำร้องต่อศาลขอให้ตั้งตนเองเป็นผู้แทนเฉพาะคดีได้ และเมื่อศาลได้ไต่สวนแล้วให้ตั้งผู้ร้องหรือบุคคลอื่น ซึ่งยินยอมตามที่เห็นสมควรเป็นผู้แทนเฉพาะคดี หากไม่มี

¹²¹ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 333 บัญญัติว่า “ความคิดในหมวดนี้เป็นความผิดอันยอมความได้ ถ้าผู้เสียหายในความผิดฐานหมิ่นประมาทตายเสียก่อนร้องทุกข์ ให้บิดามารดาคู่สมรส หรือบุตรของผู้เสียหายร้องทุกข์ได้ และให้ ถือว่าเป็นผู้เสียหาย”

¹²² คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1680/2520

บุคคลใดเป็นผู้แทนให้ศาลตั้งพนักงานฝ่ายปกครองเป็นผู้แทนโดยการดำเนินการในเรื่องการขอตั้งผู้แทนเฉพาะคดี ห้ามมิให้เรียกค่าธรรมเนียม

2.2.2 สิทธิของผู้เสียหาย

สิทธิของผู้เสียหายในทางอาญาปรากฏอยู่ในเอกสารปฏิญญาสากลระหว่างประเทศ และบทบัญญัติกฎหมายภายในประเทศหลายฉบับ ซึ่งพอสรุปที่สำคัญได้ ดังนี้-

1) สิทธิของผู้เสียหายตามกฎหมายระหว่างประเทศ ปรากฏตามปฏิญญาสากลว่าด้วยหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยไม่ถูกต้อง (Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power 1985) ซึ่งได้รับรองโดยมติที่ประชุมสมัชชาใหญ่ที่ 40/34 ของที่ประชุมใหญ่สหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด ครั้งที่ 7 ในปี ค.ศ.1985 โดยมีเจตนารมณ์ที่จะกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการให้ความคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในแต่ละประเทศให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน มีการยึดถือผู้เสียหายเป็นศูนย์กลาง และกำหนดให้รัฐมีหน้าที่ต้องดำเนินการทุกวิถีทางทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาความเสียหายที่ได้รับจากการกระทำความผิดนั้น¹²³ ซึ่งอาจกล่าวโดยสรุปได้ ดังนี้¹²⁴

(1) ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะได้รับคำแนะนำจากรัฐหรือทราบถึงข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาตั้งแต่บทบาทหน้าที่ ขอบเขต ระยะเวลา ความคืบหน้าของการดำเนินคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมร้ายแรง และกรณีที่ผู้เสียหายต้องการทราบข้อมูลนั้น

(2) ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะแสดงความคิดเห็นและความรู้สึก และให้ข้อเท็จจริงซึ่งจะต้องมีกระบวนการที่รับฟังผู้เสียหายเกี่ยวกับความเสียหายที่ได้รับ โดยเป็นไปตามระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของแต่ละประเทศ และไม่เป็นการล่วงเกินสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาด้วย

(3) ผู้เสียหายมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือผ่านทางกระบวนการทางกฎหมายตามสมควร

¹²³ พิชญ โหระกุล สิทธิของผู้เสียหายกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินคดีอาญาของรัฐ : ศึกษาเปรียบเทียบกรณีกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ 2547 หน้า 76

¹²⁴ ชาดิ ชัยเดชสุริยะ มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา หน้า 168-169

(4) ผู้เสียหายมีสิทธิได้รับการอำนวยความสะดวกและคุ้มครองความเป็นส่วนตัวตามความจำเป็น ตลอดจนให้ความคุ้มครองผู้เสียหาย ครอบครัว และพยานของฝ่ายผู้เสียหายนั้นให้ปลอดภัยจากการข่มขู่หรือการแก้แค้น

(5) ผู้เสียหายมีสิทธิในการจัดการทางคดีและบังคับตามคำสั่งหรือคำพิพากษา เพื่อให้ได้รับการชดเชยเยียวยาตามกฎหมายโดยเร็ว และต้องหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดความล่าช้าโดยไม่มีเหตุควร

2) สิทธิของผู้เสียหายตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 40 ซึ่งได้บัญญัติถึงสิทธิของผู้เสียหายเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอันอาจกล่าวได้โดยสรุป ดังนี้

(1) สิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และทั่วถึง

(2) สิทธิขั้นพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา ในหลักประกันขั้นพื้นฐานเรื่องการได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย การได้รับทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสารอย่างเพียงพอ การเสนอข้อเท็จจริง ข้อโต้แย้ง และพยานหลักฐานของตน การคัดค้านผู้พิพากษา หรือตุลาการ การได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาหรือตุลาการที่นั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ และการได้รับทราบเหตุผลประกอบคำวินิจฉัย คำพิพากษา หรือคำสั่ง

(3) สิทธิที่จะให้คดีได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม

(4) สิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งในการสอบสวนอย่างถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรม และการไม่ให้การเป็นประจักษ์ต่อตนเอง

(5) สิทธิได้รับความคุ้มครอง และความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ส่วนค่าตอบแทน ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายที่จำเป็นให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

(6) สิทธิของผู้เสียหายที่เป็นเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ หรือผู้พิการ หรือทุพพลภาพ ได้รับความคุ้มครองในการดำเนินการกระบวนการพิจารณาคดี และการปฏิบัติที่เหมาะสมในคดีเกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศ

3) สิทธิตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติสิทธิผู้เสียหายไว้หลายประการ เช่น สิทธิในการร้องทุกข์ สิทธิในการเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาหรือเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ สิทธิในการเป็นโจทก์ฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา สิทธิในการยอม

ความในความผิดต่อส่วนตัว สิทธิในการตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การ หรือเอกสารประกอบคำให้การ สิทธิในการยื่นคำคัดค้านคำร้องขอปล่อยตัวชั่วคราว เป็นต้น

2.2.3 บทบาทของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญา

1) บทบาทในการเริ่มคดีอาญา

(1) การร้องทุกข์ หมายความว่า การที่ผู้เสียหายได้กล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ว่ามีการกระทำความผิดขึ้นไม่ว่าจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดหรือไม่ก็ตาม ซึ่งกระทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหายและโดยมีเจตนาจะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษการร้องทุกข์แตกต่างจากการกล่าวโทษ ซึ่งหมายถึง การที่บุคคลอื่นซึ่งไม่ใช่ผู้เสียหายได้กล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ ว่ามีบุคคลรู้ตัวหรือไม่ก็ได้กระทำความผิดอย่างหนึ่งขึ้น¹²⁵

การร้องทุกข์ ถือเป็นเงื่อนไขในการให้รัฐมีอำนาจดำเนินคดีอาญา โดยเฉพาะความผิดอาญาอันยอมความได้ กล่าวคือ พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีอาญาใดต่อศาลโดยไม่ได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อนไม่ได้ และการสอบสวนคดีความผิดต่อส่วนตัวนั้น ห้ามมิให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวน เว้นแต่จะมีคำร้องทุกข์จากผู้เสียหายแล้วตามระเบียบกล่าวโดยสรุปคือ คดีอาญาความผิดอันยอมความได้ หากผู้เสียหายไม่ได้ทำการร้องทุกข์ไว้ตามระเบียบแล้ว รัฐย่อมไม่มีอำนาจดำเนินคดีนั้นอาญาได้¹²⁶

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้กำหนดหลักเกณฑ์การร้องทุกข์ในคดีอาญาไว้ดังต่อไปนี้

ก. ผู้มีอำนาจร้องทุกข์ ได้แก่ บุคคลผู้ได้รับความเสียหาย เนื่องจากการกระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่งรวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 4 มาตรา 5 และมาตรา 6 สำหรับบุคคลอื่นซึ่งไม่ใช่ผู้เสียหาย หากได้กล่าวหาต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ว่า มีการกระทำความผิดอย่างหนึ่งอย่างใดเกิดขึ้น การกล่าวหาเช่นนั้นไม่ถือว่าเป็นคำร้องทุกข์ แต่เป็นเพียงคำกล่าวโทษ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 2 (8) เท่านั้น

¹²⁵ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2

“(7) “คำร้องทุกข์” หมายความว่า การที่ผู้เสียหายได้กล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ว่ามีผู้กระทำความผิดขึ้นจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดหรือไม่ก็ตาม ซึ่งกระทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหายและการกล่าวหาเช่นนั้นได้กล่าวโดยมีเจตนาจะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ

(8) “คำกล่าวโทษ” หมายความว่า การที่บุคคลอื่นซึ่งไม่ใช่ผู้เสียหายได้กล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ ว่ามีบุคคลรู้ตัวหรือไม่ก็ได้กระทำความผิดอย่างหนึ่งขึ้น”

¹²⁶ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา “มาตรา 120 ห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีใดต่อศาลโดยมิได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน” และ “มาตรา 121 พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนคดีอาญาทั้งปวง แต่ถ้าเป็นคดีความผิดต่อส่วนตัวห้ามมิให้ทำการสอบสวน เว้นแต่จะมีคำร้องทุกข์ตามระเบียบ”

ข. ผู้มีอำนาจรับคำร้องทุกข์ ได้แก่ พนักงานสอบสวน หรือพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งมีตำแหน่งหน้าที่รองหรือเหนือพนักงานสอบสวนและเป็นผู้ซึ่งมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยตามกฎหมายก็ได้ไม่ว่าความผิดจะเกิด อ้างว่าเกิด หรือเชื่อว่าเกิดขึ้น หรือผู้ต้องหามีถิ่นที่อยู่หรือถูกจับในท้องที่ในเขตอำนาจหรือไม่ก็ตาม¹²⁷

ค. เจตนาของผู้ร้องทุกข์ ต้องปรากฏว่าผู้เสียหายได้กล่าวหาโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษทางอาญา หากผู้เสียหายกล่าวหาโดยไม่มีวัตถุประสงค์จะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษค่ากล่าวนั้น ไม่ถือเป็นคำร้องทุกข์

การกล่าวหาอันจะถือว่าเป็นคำร้องทุกข์นั้น ผู้เสียหายจะมีการแสดงออกด้วยการกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดที่เป็นการแสดงเจตนาออกมาโดยชัดแจ้งว่าประสงค์จะกล่าวหาเรื่องทุกข์ หากไม่ปรากฏว่ามีการกระทำที่เป็นการแสดงเจตนาอย่างชัดแจ้งว่าประสงค์จะกล่าวหาเรื่องทุกข์ ย่อมไม่อาจถือได้ว่าการกระทำนั้นของผู้เสียหายเป็นคำร้องทุกข์

สำหรับความประสงค์ในส่วนการเจตนาให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษนั้น ผู้เสียหายอาจแสดงออกโดยชัดแจ้ง หรือโดยปริยายก็ได้ กล่าวคือ การที่เพียงมีพฤติการณ์อย่างหนึ่งอย่างใดอันจะพึงอนุมานคาดหมายได้ว่าผู้เสียหายมีความประสงค์ให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษก็เป็นการเพียงพอแล้ว เช่น การขอให้เจ้าพนักงานดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดให้ถึงที่สุด ถือว่าเป็นคำร้องทุกข์ เป็นต้น¹²⁸

ง. ลักษณะและวิธีการร้องทุกข์คำร้องทุกข์¹²⁹ กล่าวคือ คำร้องทุกข์จะให้เป็นหนังสือหรือร้องด้วยวาจาก็ได้ กรณี ผู้เสียหายร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน คำร้องทุกข์

¹²⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 123, 124

¹²⁸ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 186/2503 วินิจฉัยว่า ผู้เสียหายได้ร้องทุกข์เรื่องจำเลยออกเช็คไม่มีเงินต่อพนักงานตำรวจสถานีตำรวจบางซื่อตามเอกสารคำร้องทุกข์ว่าให้เจ้าพนักงานดำเนินคดีจนถึงที่สุดแม้ผู้เสียหายจะเบิกความต่อศาลว่าไม่มีเจตนาจะให้เอาโทษจำเลยขอให้ได้เงินคืนเท่านั้นและว่าเมื่อวันไปแจ้งความที่สถานีตำรวจก็ได้บอกตำรวจด้วยว่า ต้องการเงินคืนเท่านั้นไม่ขอให้เอาโทษตำรวจจึงยังไม่ได้สอบสวน เมื่อเห็นว่าจำเลยไม่คืนเงินจึงบอกให้ตำรวจจับจำเลย และได้เริ่มสอบสวนต่อไปเช่นนี้ก็ยิ่งถือได้ว่าผู้เสียหายได้ร้องทุกข์ต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ไว้ตามกฎหมายแล้วคำเบิกความของผู้เสียหายดังกล่าวข้างต้นนั้นหาแสดงว่าผู้เสียหายไม่เจตนาเอาโทษแก่จำเลยโดยแท้จริงไม่เป็นแต่ผู้เสียหายอยากได้เงินคืนมากกว่าเมื่อไม่ได้เงินคืนจากจำเลยก็ได้บอกให้ตำรวจจับจำเลยดำเนินการสอบสวนต่อไปเป็นการชัดแจ้งอยู่แล้วว่าผู้เสียหายต้องการเอาโทษจำเลยตามคำร้องทุกข์นั้น

¹²⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

“มาตรา 123 ผู้เสียหายอาจร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนได้ คำร้องทุกข์นั้นต้องปรากฏชื่อและที่อยู่ของผู้ร้องทุกข์ลักษณะ แห่งความผิดพฤติการณ์ต่าง ๆ ที่ความผิดนั้นได้กระทำความเสียหายที่ได้รับและชื่อหรือรูปพรรณของผู้กระทำความผิดเท่าที่จะบอกได้

เป็นหนังสือต้องมีวัน เดือน ปี และลายมือชื่อของผู้ร้องทุกข์ ถ้าร้องทุกข์ด้วยวาจาให้พนักงานสอบสวนบันทึกไว้ ลงวัน เดือน ปี และลงลายมือชื่อผู้บันทึกกับผู้ร้องทุกข์ในบันทึกนั้น

คำร้องทุกข์ต้องปรากฏชื่อและที่อยู่ของผู้ร้องทุกข์ลักษณะ แห่งความผิดพฤติการณ์ต่างๆ ที่ความผิดนั้นได้กระทำความเสียหายที่ได้รับและชื่อหรือรูปพรรณของผู้กระทำความผิดเท่าที่จะบอกได้

สำหรับกรณีผู้เสียหายร้องทุกข์ต่อพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ซึ่งมีตำแหน่งหน้าที่รองหรือเหนือพนักงานสอบสวนและเป็นผู้ซึ่งมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยตามกฎหมาย ถ้าร้องทุกข์เป็นหนังสือให้เจ้าพนักงานผู้รับคำร้องทุกข์จัดการส่งคำร้องทุกข์ดังกล่าวไปยังพนักงานสอบสวน และจะจดหมายเหตุอะไรไปบ้างเพื่อประโยชน์ของพนักงานสอบสวนก็ได้ ถ้าร้องทุกข์ด้วยวาจาให้รับจัดการให้ผู้เสียหายไปพบกับพนักงานสอบสวนเพื่อจดบันทึกคำร้องทุกข์นั้นในกรณีเร่งด่วนเจ้าพนักงานผู้รับคำร้องทุกข์จะจดบันทึกเสียเองก็ได้แต่แล้วให้รับส่งไปยังพนักงานสอบสวน และจะจดหมายเหตุอะไรไปบ้างเพื่อประโยชน์ของพนักงานสอบสวนก็ได้

คำร้องทุกข์ของผู้เสียหายไม่จำเป็นต้องระบุฐานความผิดของการกระทำที่กล่าวหา เนื่องจากการกระทำที่กล่าวหาจะเป็นความผิดอาญาฐานใดนั้นถือว่าเป็นข้อกฎหมาย ซึ่งเป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานที่จะใช้ดุลพินิจวินิจฉัยเอง ผู้เสียหายเพียงแจ้งข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหา ก็เป็นการเพียงพอแล้ว

กรณี การกระทำนั้นเป็นความผิดอาญาหลายฐาน หากปรากฏว่าผู้เสียหายได้กล่าวหาถึงลักษณะพฤติการณ์ ข้อเท็จจริงของการกระทำและความเสียหายเฉพาะความผิดบางฐานเท่านั้น การกระทำผิดอาญาฐานอื่นที่ผู้เสียหายไม่ได้กล่าวถึงลักษณะพฤติการณ์ ข้อเท็จจริงและความเสียหาย ย่อมถือได้ว่าไม่ได้มีการร้องทุกข์ในความผิดฐานนั้น

คำร้องทุกข์นี้จะทำเป็นหนังสือหรือร้องด้วยปากก็ได้ ถ้าเป็นหนังสือต้องมีวัน เดือน ปี และลายมือชื่อของผู้ร้องทุกข์ ถ้าร้องด้วยปากให้พนักงานสอบสวนบันทึกไว้ ลงวัน เดือน ปี และลงลายมือชื่อผู้บันทึกกับผู้ร้องทุกข์ในบันทึกนั้น”

“มาตรา 124 ผู้เสียหายจะร้องทุกข์ต่อพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งมีตำแหน่งหน้าที่รองหรือเหนือพนักงานสอบสวนและเป็นผู้ซึ่งมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยตามกฎหมายก็ได้

เมื่อมีหนังสือร้องทุกข์ยื่นต่อเจ้าพนักงานเช่นกล่าวแล้ว ให้รับจัดการส่งไปยังพนักงานสอบสวน และจะจดหมายเหตุอะไรไปบ้างเพื่อประโยชน์ของพนักงานสอบสวนก็ได้

เมื่อมีคำร้องทุกข์ด้วยปาก ให้รับจัดการให้ผู้เสียหายไปพบกับพนักงานสอบสวนเพื่อจดบันทึกคำร้องทุกข์นั้นดังบัญญัติในมาตราก่อน ในกรณีเร่งด่วนเจ้าพนักงานนั้นจะจดบันทึกเสียเองก็ได้แต่แล้วให้รับส่งไปยังพนักงานสอบสวน และจะจดหมายเหตุอะไรไปบ้างเพื่อประโยชน์ของพนักงานสอบสวนก็ได้”

(2) การฟ้องคดีอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้บัญญัติให้อำนาจผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้ด้วยตนเอง โดยถือว่าผู้เสียหายมีความเกี่ยวข้องกับการกระทำผิดโดยตรง โดยการเป็นผู้พบเห็นข้อเท็จจริง และประสบการณ์เสียหายจากการกระทำผิดด้วยตนเอง ตลอดจนการดำเนินคดีของผู้เสียหาย ถือเป็นการถ่วงดุลการใช้อำนาจและดุลพินิจของเจ้าพนักงานของรัฐในการดำเนินคดีอาญาโดยไม่ถูกต้องเพียงธรรมเนียมอันจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวมในการปราบปรามผู้กระทำความผิดอีกทางหนึ่งด้วย

สิทธิการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายมีและอำนาจฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการซึ่งเป็นตัวแทนของรัฐ มีลักษณะเป็นคู่ขนานและเท่าเทียม โดยแต่ละฝ่ายต่างมีอำนาจฟ้องคดีอาญาเป็นเอกเทศจากกัน การฟ้องคดีอาญาของฝ่ายหนึ่งไม่เป็นการตัดสิทธิการฟ้องคดีอาญาของอีกฝ่ายหนึ่ง กล่าวคือ การที่ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาเรื่องใดแล้ว ไม่เป็นการตัดสิทธิพนักงานอัยการในอันที่จะฟ้องคดีอาญาเรื่องนั้นอีก หรือกลับกันการที่พนักงานอัยการฟ้องคดีอาญาเรื่องใดแล้ว ไม่เป็นการตัดสิทธิผู้เสียหายในอันที่จะฟ้องคดีอาญาเรื่องนั้นอีกเช่นเดียวกัน

การฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายจะต้องเป็นการใช้สิทธิโดยสุจริต กล่าวคือจะต้องไม่เป็นการฟ้องคดีอาญาโดยสมยอมกันเพื่อช่วยเหลือจำเลยไม่ให้ต้องได้รับโทษหรือได้รับโทษน้อยกว่าความเป็นจริง หากปรากฏว่ามีการฟ้องดำเนินคดีโดยสมยอมกัน แม้ว่าศาลจะมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในการกระทำความผิดที่ได้ฟ้องนั้นไปแล้ว ก็ไม่ถือว่าการกระทำดังกล่าวของจำเลยได้ถูกฟ้องและศาลมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดอันมีผลให้สิทธิการนำคดีอาญามาฟ้องในความผิดนั้นระงับลงไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) ที่กำหนดให้สิทธิการนำคดีอาญามาฟ้องระงับลงเมื่อมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้องอันเป็นการฟ้องดำเนินคดีอาญาซ้ำสองแก่จำเลยนั่นเอง เช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6446/2547 วินิจฉัยว่า "ข้อเท็จจริงได้ความจากสำเนาคดีอาญาหมายเลขแดงที่ 3239/2543 ของศาลชั้นต้นและในคดีนี้ว่า เหตุคดีนี้เกิดเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2541 เวลากลางคืนก่อนเที่ยง นางเพชร ชัยพิพัฒน์ ผู้เสียหาย ซึ่งเป็นมารดาของนายไกร รัชพูนุชชาติ ผู้ตาย ได้ร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนสถานีตำรวจภูธรอำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ ให้ดำเนินคดีแก่จำเลยภายหลังเกิดเหตุจำเลยได้หลบหนีการจับกุมพนักงานสอบสวนได้ออกหมายจับไว้

ต่อมาเมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2543 นางเพชรผู้เสียหายได้ฟ้องจำเลยในข้อหาฆ่าผู้อื่นต่อศาลชั้นต้นด้วยตัวเองโดยมิได้ประสานงานให้พนักงานอัยการโจทก์ทราบในการดำเนินคดี นางเพชรซึ่งเป็นโจทก์ได้นำพยานเข้าสืบในชั้นไต่สวนมูลฟ้องเพียง 2 ปาก ก็อนางเพชรเองซึ่งมิได้รู้เห็นในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและนายศรีเมือง สุจินพรหม ผู้ซึ่งอ้างว่ารู้เห็นเหตุการณ์คดีนี้

โดยเห็นคนร้ายเป็นชายทางด้านหลังและด้านข้างใช้อาวุธปืนยิงนายไกรวัชผู้ตายและยืนยันด้วยว่ามีจำนวนปืนในที่สุดศาลชั้นต้นได้มีคำพิพากษาให้ยกฟ้องเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 2543

ต่อมาเมื่อวันที่ 21 กันยายน 2543 พนักงานอัยการยื่นอุทธรณ์แล้วโดยนางเพชรภักดิ์ได้ยื่นอุทธรณ์จำเลยได้เข้ามอบตัวต่อพนักงานสอบสวนสถานีตำรวจอรุณภูมิเมืองศรีสะเกษ และให้การปฏิเสธนอกจากนี้จำเลยยังยื่นคำร้องต่อโจทก์เพื่อขอความเป็นธรรมว่าผู้เสียหายได้ฟ้องจำเลยในข้อหาฆ่าผู้อื่นโดยเจตนามาแล้วชั้นที่สุดศาลชั้นต้นพิพากษายกฟ้องคดีถึงที่สุดอันทำให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องของโจทก์ระงับไปแล้วตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4)

คดีจึงมีปัญหาที่จะต้องวินิจฉัยตามฎีกาของจำเลยว่าสิทธินำคดีอาญามาฟ้องของโจทก์ระงับไปแล้วหรือไม่เห็นว่า หลักการของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) ที่บัญญัติให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับไปเมื่อมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้องอันเป็นหลักการห้ามดำเนินคดีซ้ำสองแก่จำเลยนั้นจะต้องปรากฏว่าคดีก่อนเป็นกรณีที่จำเลยถูกฟ้องดำเนินคดีอย่างแท้จริงหากปรากฏว่าคดีก่อนเป็นการฟ้องร้องดำเนินคดีอย่างสมยอมกันแม้จะเป็นการกระทำความผิดเดียวกันก็ถือไม่ได้ว่าการกระทำความผิดนั้นจำเลยเคยถูกฟ้องและศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดอันจะมีผลทำให้สิทธินำคดีมาฟ้องในความผิดกรรมนั้นระงับไปไม่

คดีนี้ข้อเท็จจริงได้ความว่าคดีก่อนคือคดีอาญาหมายเลขแดงที่ 3239/2543 ของศาลชั้นต้น ซึ่งนางเพชรเป็นโจทก์ฟ้องจำเลยในความผิดฐานฆ่าผู้อื่นกรณีเดียวกันกับคดีนี้มีพฤติการณ์บ่งชี้ว่านางเพชร โจทก์ในคดีนั้นจะดำเนินคดีโดยสมยอมโดยไม่สุจริตเนื่องจากขณะเกิดเหตุมีผู้พบเห็นจำเลยเป็นคนร้ายที่ใช้อาวุธปืนยิงผู้ตายจนได้มีการระบุชื่อจำเลยเป็นผู้ทำให้ตายไว้ในรายงานการชันสูตรพลิกศพท้ายฟ้องหลังเกิดเหตุนางเพชรผู้เสียหายซึ่งเป็นมารดาของผู้ตายได้แจ้งความร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนและได้มีการออกหมายจับจำเลยไว้แต่จำเลยหลบหนีการจับกุมคดีอยู่ระหว่างการดำเนินการของเจ้าพนักงานตำรวจนางเพชรผู้เสียหายได้ฟ้องจำเลยในข้อหาฆ่าผู้อื่นโดยเจตนาตามคดีอาญาหมายเลขแดงที่ 3239/2543 ของศาลชั้นต้นและยังปรากฏด้วยว่าในการดำเนินคดีดังกล่าวทนายโจทก์เพียงแต่นางเพชรมารดาผู้เสียหายซึ่งไม่เห็นเหตุการณ์ในขณะที่เกิดเหตุและนายศรีเมือง สุจินพรหม ผู้ซึ่งอ้างว่าเห็นเหตุการณ์แต่กลับเบิกความเป็นปฎิบัติต่อคดีเข้าเบิกความต่อศาลในชั้นไต่สวนมูลฟ้องอันเป็นเหตุให้ศาลพิพากษายกฟ้องคดีนั้นเพราะเห็นว่าคดีไม่มีมูลและนางเพชร โจทก์คดีนั้นก็มิยื่นอุทธรณ์เช่นนี้ย่อมแสดงให้เห็นว่าคดีก่อนนางเพชรผู้เสียหายซึ่งเป็นโจทก์ในคดีนั้นได้ฟ้องคดีแก่จำเลยในลักษณะสมยอมกันเป็นการดำเนินคดีโดยไม่สุจริตเพื่อหวังผลเพียงต้องการตัดสิทธิพนักงานอัยการ โจทก์คดีนี้มีให้มีสิทธิฟ้อง

คดีแก้จำเลยซ้ำสองได้อีกเท่านั้นย่อมถือไม่ได้ว่าคดีก่อน ได้มีการคดีแก้จำเลยอย่างแท้จริงสิทธินำคดีอาญามาฟ้องของโจทก์ในคดีนี้หาได้ระงับไปไม่ ดังนั้นพนักงานอัยการโจทก์จึงมีสิทธิฟ้องจำเลยเป็นคดีนี้ได้ ที่ศาลอุทธรณ์ภาค 3 พิพากษามานั้นศาลฎีกาเห็นพ้องด้วย ฎีกาของจำเลยฟังไม่ขึ้น"

ความผิดอาญารฐานฆ่าผู้อื่นตายโดยเจตนา เป็นความผิดอาญาแผ่นดิน ซึ่งไม่สามารถยอมความได้ เนื่องจากความเสียหายที่เกิดขึ้นไม่ได้มีแต่เพียงเอกชนเท่านั้นที่ถูกกระทบสิทธิ แต่ยังกระทบต่อรัฐโดยตรงอีกด้วย จึงเป็นหน้าที่ของรัฐในการดำเนินการเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ โดยผู้ทำหน้าที่แทนรัฐคือพนักงานอัยการ แต่ตามคำพิพากษาศาลฎีกาข้างต้น ผู้เสียหายได้เป็นโจทก์ฟ้องคดีด้วยตนเอง โดยมีพฤติการณ์เห็นได้ว่าเป็นการฟ้องคดีอาญาโดยไม่สุจริตอันมีลักษณะเป็นการสมยอมกัน เพื่อหวังผลให้มีการตัดสิทธิพนักงานอัยการไม่ให้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาแก้จำเลยในความผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยเจตนาได้อีก ดังนั้น อำนาจการฟ้องคดีอาญาดังกล่าวของพนักงานอัยการ จึงยังไม่ระงับไปตามนัยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4)

2) บทบาทในการระงับคดีอาญา

(1) การถอนฟ้องคดีอาญา¹³⁰ ผู้เสียหายมีสิทธิถอนฟ้องคดีอาญาที่เป็นโจทก์ได้อย่างอิสระการถอนฟ้องคดีอาญาถือเป็นอำนาจเฉพาะตัวของผู้เสียหาย หากผู้ขอถอนฟ้องไม่ได้เป็นผู้เสียหายเสียแล้วในขณะถอนฟ้อง ถึงแม้ว่าเดิมจะเคยเป็นผู้เสียหายมาก่อนก็ตาม ผู้นั้นจะใช้สิทธิถอนฟ้องคดีไม่ได้

¹³⁰ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 35 พ.ร.บ.ร้องขอถอนฟ้องคดีอาญาจะยื่นเวลาใดก่อนมี คำพิพากษาของศาลชั้นต้นก็ได้ศาลจะมีคำสั่งอนุญาตหรือมิอนุญาต ให้ถอนก็ได้ แล้วแต่ศาลจะเห็นสมควรประการใดถ้าคำร้องนั้นได้ยื่น ในภายหลังเมื่อจำเลยให้การแก้คดีแล้ว ให้ถามจำเลยว่าจะคัดค้านหรือไม่ แล้วให้ศาลจดคำแถลงของจำเลยไว้ ในกรณีที่จำเลยคัดค้าน การถอนฟ้องให้ศาลยกคำร้องขอถอนฟ้องนั้นเสียคดีความผิดต่อส่วนตัวนั้น จะถอนฟ้องหรือยอมความในเวลาใดก่อนคดีถึงที่สุดก็ได้ แต่ถ้าจำเลยคัดค้าน ให้ศาลยกคำร้องขอถอนฟ้องนั้นเสีย" และ

“มาตรา 36 “คดีอาญาซึ่งได้ถอนฟ้องไปจากศาลแล้ว จะนำมาฟ้อง อีกหาได้ไม่เว้นแต่จะเข้าอยู่ในข้อยกเว้นต่อไปนี้”

(1) ถ้าพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องคดีอาญาซึ่งไม่ใช่ความผิดต่อส่วนตัวไว้แล้วได้ถอนฟ้องคดีนั้นไป การถอนนี้ไม่ตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะยื่นฟ้องคดีนั้นใหม่

(2) ถ้าพนักงานอัยการถอนคดีซึ่งเป็นความผิดต่อส่วนตัวไปโดยมิได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากผู้เสียหาย การถอนนั้น ไม่ตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะยื่นฟ้องคดีนั้นใหม่

(3) ถ้าผู้เสียหายได้ยื่นฟ้องคดีอาญาไว้แล้ว ได้ถอนฟ้องคดีนั้นเสียการถอนนี้ไม่ตัดสิทธิพนักงานอัยการที่จะยื่นฟ้องคดีนั้นใหม่ เว้นแต่คดีซึ่งเป็นความผิดต่อส่วนตัว”

กรณี เมื่อโจทก์ยื่นคำร้องขอถอนฟ้องคดีอาญา ศาลจะมีคำสั่งอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ถอนก็ได้ แล้วแต่จะเห็นสมควรประการใดถ้าคำร้องนั้นได้ยื่นในภายหลังเมื่อจำเลยให้การแก้คดีแล้ว ให้ถามจำเลยว่าจะคัดค้านหรือไม่ แล้วให้ศาลจดคำแถลงของจำเลยไว้ในกรณีที่ยื่นคำคัดค้านการถอนฟ้องให้ศาลยกคำร้องขอถอนฟ้องนั้นเสีย

สำหรับกำหนดเวลาการยื่นคำร้องขอถอนฟ้อง กรณี คำร้องขอถอนฟ้องคดีอาญาความผิดต่อแผ่นดิน จะยื่นเวลาใดก่อนมีคำพิพากษาของศาลชั้นต้นก็ได้ ส่วนคดีความผิดต่อส่วนตัว จะถอนฟ้องหรือยอมความในเวลาใดก่อนคดีถึงที่สุดก็ได้ แต่ถ้าจำเลยคัดค้าน

คดีอาญาซึ่งได้ถอนฟ้องไปจากศาลแล้ว จะนำมาฟ้อง อีกไม่ได้ เว้นแต่จะเข้าอยู่ในข้อยกเว้นต่อไปนี้

(1) ถ้าพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องคดีอาญาซึ่งไม่ใช่ความผิดต่อส่วนตัวไว้แล้วได้ถอนฟ้องคดีนั้นไป การถอนนี้ไม่ตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะยื่นฟ้องคดีนั้นใหม่

(2) ถ้าพนักงานอัยการถอนคดีซึ่งเป็นความผิดต่อส่วนตัวไปโดยมิได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากผู้เสียหาย การถอนนั้นไม่ตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะยื่นฟ้องคดีนั้นใหม่

(3) ถ้าผู้เสียหายได้ยื่นฟ้องคดีอาญาไว้แล้ว ได้ถอนฟ้องคดีนั้นเสียการถอนนี้ไม่ตัดสิทธิพนักงานอัยการที่จะยื่นฟ้องคดีนั้นใหม่ เว้นแต่คดีซึ่งเป็นความผิดต่อส่วนตัว

(2) การยอมความคดีอาญาความผิดต่อส่วนตัวโดยทั่วไปแล้วความผิดอาญา ถือเป็นความผิดต่อสังคมหรือมหาชนโดยรวม ดังนั้น สังคมหรือมหาชนเท่านั้นที่จะเป็นผู้เสียหาย และไม่อาจมีการยอมความ เลิก หรือระงับคดีกันได้ เว้นแต่คดีความผิดอาญาต่อส่วนตัว อันเป็นความผิดอาญาที่เกี่ยวข้องกับเอกชนโดยเฉพาะ เช่น ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน ความผิดเกี่ยวกับเกียรติยศชื่อเสียงเป็นต้น ซึ่งการดำเนินคดีอาญาในความผิดดังกล่าว ผู้เสียหายอาจเห็นว่าเป็นการทำให้มีความยุ่งยากเสียหาย ต้องเสื่อมเสียชื่อเสียง ตลอดจนต้องสูญเสียเวลาและค่าใช้จ่ายจำนวนมาก ผู้เสียหายจึงมีอำนาจที่จะยอมความ เลิก หรือระงับคดีได้

การยอมความกันในคดีอาญา หมายถึง การที่ผู้เสียหายและผู้กระทำผิดทั้งสองฝ่ายตกลงยอมความกันเพื่อเลิก หรือระงับคดีอาญาความผิดต่อส่วนตัว โดยจะกระทำในเวลาใด ก่อนคดีถึงที่สุดก็ได้การที่ผู้เสียหายมีความประสงค์จะเลิก หรือระงับคดีอาญาแต่เพียงฝ่ายเดียว โดยไม่ได้มีการทำความตกลงกับผู้ต้องหาหรือจำเลย ผู้เสียหายสามารถกระทำได้ด้วยวิธีการถอนคำร้องทุกข์ หรือถอนฟ้องคดีอาญาเท่านั้น

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์การยอมความในคดีอาญาว่าจะต้องทำเป็นหนังสือ ดังนั้น จึงอาจกระทำด้วยวาจาต่อหน้าศาล หรือการแสดงพฤติการณ์ที่อาจอนุมานเอาได้ว่าคู่ความ ได้มีการตกลงยอมความระหว่างกันแล้วก็ได้

แต่พฤติการณ์นั้นจะต้องมีความชัดเจนเพียงพอที่จะถือว่าผู้เสียหายหรือโจทก์ซึ่งเป็นผู้เสียหาย ได้ตกลงระงับข้อพิพาทหรือความผิดที่เกิดขึ้นกับผู้กระทำผิดหรือจำเลย โดยไม่คิดว่ากล่าวหา ความอีกแล้วอันมีผลให้คดีอาญานั้นเป็นอันระงับลงไป

การยอมความในคดีอาญา จะต้องกระทำภายหลังจากที่ความผิดได้เกิดขึ้นแล้วเท่านั้น ข้อตกลงล่วงหน้าก่อนมีการกระทำความผิดไม่ถือว่าเป็นการยอมความตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 35 วรรคสอง และมาตรา 39 (2) เนื่องจากหาก ยินยอมให้มีการตกลงกันล่วงหน้าเพื่อยกเว้นความผิดในอนาคตได้ ย่อมก่อให้เกิดความวุ่นวายใน บ้านเมืองแต่ถ้าข้อตกลงได้กระทำภายหลังจากความผิดอาญาได้เกิดขึ้นแล้ว แม้ว่าผู้ที่ตกลงยอมความจะ ยังไม่รู้ถึงความผิดที่เกิดขึ้น ก็ถือว่ามี การยอมความกันแล้ว อันมีผลให้สิทธิการนำคดีอาญาคดีนั้นมา ฟ้องระงับลง¹³¹

3) บทบาทอื่นๆ

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาแต่เดิม ไม่ได้ให้ความสำคัญในด้านการ เยียวยาหรือบรรเทาความเสียหายแก่ผู้เสียหายซึ่งได้รับผลกระทบหรือความเสียหายจากการกระทำ ผิดที่เกิดขึ้นนัก หากแต่จะให้ความสำคัญกับผู้เสียหายเฉพาะส่วนของการเป็นพยานบุคคลผู้พบเห็น การกระทำที่กล่าวหาฟ้องร้อง เพื่อพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลยเท่านั้น

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาในปัจจุบัน ได้ให้ความสำคัญกับสถานะ และบทบาทของผู้เสียหายมากขึ้น โดยมีการตรากฎหมายต่างๆ ในอันที่จะให้ความสำคัญคุ้มครองสิทธิ ของผู้เสียหาย เช่น พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 24) พ.ศ.2548 พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 เป็นต้น

ดังนั้น จึงอาจกล่าวถึงบทบาทอื่นๆ ทัวไปของผู้เสียหายได้โดยสรุป ดังนี้

(1) บทบาทในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา แต่เดิมประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญา ได้วางหลักเกณฑ์การเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับ คดีอาญา ซึ่งผู้เสียหายมีสิทธิจะเรียกร้องทรัพย์หรือราคาทรัพย์ที่สูญหายไปเนื่องจากการกระทำ ความผิดนั้น โดยกำหนดว่าเมื่อพนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีอาญาเฉพาะในคดีลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ฆังทรัพย์ ปล้นทรัพย์ ริดเอาทรัพย์ กรรโชกทรัพย์ จ้อโกง ยักยอก หรือรับของโจรต่อศาลและ พนักงานอัยการก็อาจขอให้ศาลเรียกทรัพย์สินหรือราคาจากจำเลยแทนผู้เสียหายนั้นได้ด้วย

¹³¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 35 วรรคสอง “คดีความผิดต่อส่วนตัวนั้น จะ ถอนฟ้องหรือยอมความในเวลาใด ก่อนคดีถึงที่สุดก็ได้แต่ถ้าจำเลยคัดค้าน ให้ศาลยกคำร้องขอถอน ฟ้องนั้นเสีย”

การเรียกทรัพย์หรือราคาคืนนี้ พนักงานอัยการจะขอรวมไปกับคดีอาญา หรือจะยื่นคำร้องระยะใดในระหว่างที่คดีอาญาอยู่ในระหว่างพิจารณาตัดสินก็ได้ หากศาลเห็นว่าผู้เสียหายมีสิทธิดังกล่าวจะพิพากษาให้เรียกทรัพย์คืนหรือราคารวมไปกับคำพิพากษาในคดีอาญาเลยก็ได้

กรณีดังกล่าวข้างต้น ปัจจุบันได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมเกี่ยวกับสิทธิของเสียหายในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา โดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 24) พ.ศ.2548 กล่าวคือในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ถ้าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกเอาทรัพย์หรือค่าสินไหมทดแทนเพราะเหตุได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือได้รับความเสื่อมเสียต่อเสรีภาพในร่างกาย ชื่อเสียง หรือได้รับความเสียหายในทางทรัพย์สิน อันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลย ผู้เสียหายอาจยื่นคำร้องต่อศาลที่จะพิจารณาคดีอาญา ขอให้บังคับจำเลยชดเชยค่าเสียหายแก่ตนเองได้ ทั้งนี้ ผู้เสียหายจะต้องยื่นคำร้องก่อนเริ่มสืบพยานโจทก์ ในกรณีที่ไม่มี การสืบพยานต้องยื่นก่อนศาลวินิจฉัยชี้ขาดคดี เพื่อให้ถือว่าคำฟ้องดังกล่าวเป็นคำฟ้องที่สมบูรณ์ในส่วนแพ่งด้วย¹³²

(2) บทบาทเกี่ยวกับสิทธิการได้รับค่าตอบแทนจากรัฐ เมื่อมีความผิดอาญาเกิดขึ้นมักปรากฏข้อเท็จจริงเสมอว่าผู้เสียหายได้รับความเสียหายจากการกระทำของบุคคลอื่นโดยไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำนั้นเลย ดังนั้น จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 เพื่อให้ความคุ้มครองสิทธิของฝ่ายผู้เสียหายและฝ่ายจำเลย

ความผิดที่ผู้เสียหายมีสิทธิได้รับค่าตอบแทนต้องเป็นความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ ความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดต่อชีวิต ความผิดต่อร่างกาย ความผิดฐานทำให้แพ่งลูก ความผิดฐานทอดทิ้งเด็ก คนเจ็บป่วย หรือคนชรา

การขอรับเงินค่าตอบแทนนั้น ให้ผู้เสียหายหรือทายาทซึ่งได้รับความเสียหายที่มีสิทธิได้รับค่าตอบแทน ยื่นคำขอตามแบบพิมพ์ที่กำหนดไว้ต่อคณะกรรมการพิจารณา ค่าตอบแทนผู้เสียหาย ณ สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหาย กระทรวงยุติธรรม ภายในกำหนด 1 ปี นับแต่วันที่รู้ถึงการกระทำผิด หรือวันที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ถอนฟ้อง เนื่องจากปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยไม่ใช่ผู้กระทำผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่มีความผิดแล้วแต่กรณี

เมื่อคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย ได้วินิจฉัยประการใดแล้วหากผู้ยื่นคำขอไม่เห็นด้วยกับคำวินิจฉัยดังกล่าว ย่อมมีสิทธิอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ได้ภายใน

¹³² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 และมาตรา 44/2

30 วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำวินิจฉัย โดยคำวินิจฉัยของศาลอุทธรณ์ให้ถือเป็นที่สุด ซึ่งหมายความว่า ยื่นฎีกาต่อศาลฎีกาอีกไม่ได้¹³³

3. ปัญหากรณีให้อำนาจผู้เสียหายฟ้องคดีอาญา

การให้อำนาจผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวาง โดยไม่มีขอบเขตหรือเงื่อนไขในประเทศไทย ได้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อเจตนารมณ์พื้นฐานของการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ทั้งในด้านวัตถุประสงค์เพื่อการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม และในด้านการให้ความคุ้มครองคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจกล่าวได้ ดังนี้

3.1 ปัญหาในเรื่องวัตถุประสงค์ของการดำเนินคดีอาญา

การฟ้องคดีอาญาทั่วไปแล้ว มีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม โดยมีเป้าหมายในการนำตัวบุคคลผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามกฎหมาย แต่การฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายส่วนใหญ่มักมีเป้าหมายเบี่ยงเบนไปจากวัตถุประสงค์ดังกล่าว กล่าวคือ ผู้เสียหายมักฟ้องคดีอาญาด้วยวัตถุประสงค์ให้จำเลยได้รับโทษอย่างรุนแรง เพื่อการแก้แค้นและตอบแทนผู้กระทำความผิดหรือผู้เสียหายมักฟ้องคดีอาญาเพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการข่มขู่บังคับให้จำเลยต้องจำยอมกระทำการอย่างใดให้แก่อนตนเองหรือบริวาร เช่น การฟ้องคดีอาญาในความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ.2539 เพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำหรับบังคับข่มขู่ให้เลขชำระหนี้เงินกู้ยืม เป็นต้น

การฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหาย ซึ่งมีเป้าหมายเบี่ยงเบนไปจากวัตถุประสงค์ที่แท้จริงดังกล่าว อาจเป็นเหตุให้กระบวนการพิจารณาคดีในศาลปราศจากความเป็นธรรมแก่คู่ความได้ เช่น การฟ้องคดีอาญากล่าวหาว่าจำเลยกระทำความผิดฐานหมิ่นประมาทผู้เสียหายโดยการโฆษณาต่อศาลในหลายท้องที่ โดยมีเจตนากลับแก้งจำเลยนั้น ย่อมมีผลให้จำเลยต้องประสบกับความลำบากและยุ่งยาก ตลอดจนต้องสูญเสียเวลาและสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายในการต่อสู้คดีจากการที่ต้องถูกดำเนินคดีอาญาในศาลหลายท้องที่ดังกล่าว เป็นต้น

3.2 ปัญหาตึกโรงรศาล

การที่ผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวาง โดยปราศจากขอบเขตและเงื่อนไขคู่ขนานไปกับพนักงานอัยการซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่รัฐ และการฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการไม่เป็นการตัดสิทธิผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาสำหรับการกระทำในเรื่องเดียวกัน เว้นแต่ศาลจะมี

¹³³ กรุณาอ่าน หลักเกณฑ์การพิจารณากำหนดจ่ายค่าตอบแทนให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญา ตามกฎกระทรวงยุติธรรม ฉบับลงวันที่ 29 กรกฎาคม 2546 ในภาคผนวก ง

คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในการกระทำที่ฟ้องแล้ว ซึ่งมีผลให้สิทธิการนำคดีอาญามาฟ้องระงับไปตามมาตรา 39 (4) ย่อมส่งผลกระทบให้จำเลยอาจถูกฟ้องคดีอาญาซ้ำซ้อนหลายคดีสำหรับการกระทำเดียวกันได้ ทั้งจากโจทก์ที่เป็นพนักงานอัยการ และโจทก์ที่เป็นผู้เสียหาย ซึ่งสถานการณ์เช่นนี้จะยังคงมีอยู่ตลอดไปจนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในคดีหนึ่งคดีใด อันมีผลให้สิทธิการนำคดีอาญามาฟ้องระงับไปตามมาตรา 39 (4) เช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4007-4008/2530 วินิจฉัยว่า แม้พนักงานอัยการจะยื่นฟ้องจำเลยข้อหาข่มขืนแล้ว โจทก์ร่วมซึ่งเป็นผู้เสียหายก็มีอำนาจฟ้องจำเลยในข้อหาความผิดเดียวกันเป็นคดีใหม่ต่างหากได้ไม่มีกฎหมายห้ามไว้และเมื่อศาลตั้งรวมพิจารณาคดีเข้าด้วยกันแล้วคดีของโจทก์ร่วมก็ไม่จำเป็นต้องไต่สวนมูลฟ้องอีกตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 162.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1646-1649/2515 วินิจฉัยว่า แม้ผู้เสียหายจะได้ยื่นฟ้องจำเลยเป็นคดีอาญาไว้สำนวนหนึ่งแล้วก็ไม่มีความหมายจำกัดอำนาจของพนักงานอัยการมิให้ฟ้องจำเลยนั้นในเรื่องเดียวกันเป็นคดีใหม่อีกสำนวนหนึ่ง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 769/2535 วินิจฉัยว่า ในคดีอาญาที่มีผู้เสียหายหลายคน ผู้เสียหายแต่ละคนย่อมมีสิทธิฟ้องผู้กระทำผิดได้ การที่ผู้เสียหายคนหนึ่งฟ้องผู้กระทำผิดก่อนประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็ไม่มีบทบัญญัติห้ามผู้เสียหายคนอื่นฟ้องผู้กระทำผิดอีก ส่วนประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 173 วรรคสอง (1) ซึ่งได้บัญญัติห้ามโจทก์เมื่อได้ยื่นฟ้องต่อศาลแล้วและคดีอยู่ในระหว่างพิจารณาอื่นฟ้องจำเลยเรื่องเดียวกันนั้นต่อศาลเดียวกันหรือต่อศาลอื่นอีกก็เป็นการห้ามเฉพาะโจทก์ในคดีเดิมเท่านั้นมิให้ฟ้องจำเลยในเรื่องเดียวกันแม้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15 จะให้นำมาใช้บังคับในคดีอาญาได้แต่โจทก์ก็ไม่ได้ฟ้องจำเลยในเรื่องเดียวกันกับที่ฟ้องคดีนี้มาก่อนการที่ม.กรรยาโจทก์เคยฟ้องจำเลยในเรื่องเดียวกันกับคดีนี้ก็ยังไม่ถือว่าเป็นการฟ้องแทนโจทก์ด้วยฟ้องของโจทก์คดีนี้จึงไม่เป็นฟ้องซ้อนกับคดีที่ ม. เคยฟ้องจำเลย

การที่จำเลยถูกฟ้องคดีอาญาซ้ำซ้อนหลายคดี ย่อมอาจก่อให้เกิดภาวะคดีกรงโรงศาลได้ กล่าวคือ ปริมาณคดีในศาลมีจำนวนมากเกินสัดส่วนไม่สมดุลกับอัตรากำลังเจ้าหน้าที่เป็นเหตุให้การบริการประชาชนด้านงานยุติธรรมมีความล่าช้ารัฐและบุคคลที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นจำเลย พยานในคดี หรือเจ้าหน้าที่ ฯลฯ ต้องสูญเสียเวลา สิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย ตลอดจนการฟ้องคดีอาญาซ้ำซ้อนดังกล่าวได้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของจำเลยอย่างมาก

3.3 ปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินคดีโดยไม่สุจริต

ปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินคดีโดยไม่สุจริตจากการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหาย โดยดำเนินคดีอาญาในลักษณะสมยอมกันระหว่างผู้เสียหายกับจำเลย อาจมีลักษณะไปในทางช่วยเหลือ

จำเลย หรือผู้กระทำความผิดไม่ให้อ้างอิงได้รับโทษ หรือได้รับโทษน้อยกว่าที่ควรจะได้รับตามกฎหมาย เนื่องจากผู้เสียหายที่ฟ้องคดีอาจได้รับการชดเชยค่าเสียหายจนเป็นที่พอใจ และไม่คิดใจเอาโทษแก่ผู้กระทำความผิดแล้ว หรือผู้เสียหายอาจถูกข่มขู่บังคับจนเกิดความเกรงกลัวไม่กล้าดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิดอีกต่อไปก็ได้

การดำเนินคดีในลักษณะดังกล่าวส่งผลกระทบต่อการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามกฎหมายของรัฐ กล่าวคือ เมื่อศาลมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในการกระทำที่ถูกฟ้องร้องตามที่ได้มีการสมยอมกันแล้ว ภายหลังพนักงานอัยการซึ่งเป็นตัวแทนของรัฐยอมไม่อาจนำเรื่องเดียวกันมาฟ้องร้องดำเนินคดีแก่จำเลยคนเดิมได้อีก เนื่องจากสิทธิในการฟ้องคดีอาญาได้ระงับลงแล้วตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) ดังนั้น ผลเสียจึงเกิดขึ้นแก่สังคมโดยรวมในด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยให้แก่สังคมจากการที่รัฐไม่สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามกฎหมายได้ เช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 687/2502 วินิจฉัยว่า ผู้เสียหายเป็น โจทก์ฟ้องหาว่าจำเลยพยายามฆ่าคน ศาลชั้นต้นเห็นว่า ฟ้องไม่สมบูรณ์เพราะมีกล่าวเวลาและสถานที่ซึ่งจำเลยกระทำความผิด ศาลให้โจทก์แก้ฟ้องเสียให้ถูกต้อง โจทก์ยืนยันไม่แก้ ศาลมีคำสั่งให้ยกฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161, 185 ดังนี้ อัยการจะฟ้องจำเลยคนเดียวกันฐานพยายามฆ่าคนอีกไม่ได้เพราะศาลได้ยกฟ้องเสร็จเด็ดขาดในความผิดที่ฟ้องแล้วตามมาตรา 39 (4) (ประชุมใหญ่ครั้งที่ 11/2502)

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 73/2523 วินิจฉัยว่า คดีความผิดต่อส่วนตัวการที่ผู้เสียหายยื่นคำร้องว่าผู้เสียหายไม่ประสงค์จะดำเนินคดีกับจำเลยเพราะจำเลยได้ชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายเป็นเงิน 15,000 บาทเป็นเรื่องที่ผู้เสียหายกับจำเลยได้ตกลงยอมความกันโดยถูกต้องตามกฎหมายแล้วส่วนการที่ผู้เสียหายแถลงต่อศาลว่าการดำเนินคดีสุดแต่ศาลจะพิจารณานั้นหมายความว่าให้ศาลดำเนินการต่อไปตามกฎหมายศาลจึงต้องมีคำสั่งจำหน่ายคดีเพราะสิทธิที่โจทก์จะนำคดีอาญามาฟ้องระงับไปแล้วตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 39 (2)

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1382/2492 วินิจฉัยว่าคดีอาญา ผู้เสียหายได้เป็นโจทก์ฟ้องจำเลย ครั้นถึงวันนัดทนายโจทก์มา แต่ตัวโจทก์ไม่มา และโจทก์ไม่ได้ร้องขอเลื่อนคดี ศาลได้พิพากษายกฟ้องคดีถึงที่สุดแล้ว อัยการจะนำคดีมาฟ้องใหม่หาได้ไม่ เพราะในคดีก่อนศาลยกฟ้องเพราะโจทก์ไม่มีพยานมาสืบ ซึ่งมีผลเช่นเดียวกับการพิพากษายกฟ้องโดยโจทก์พิสูจน์ความผิดของจำเลยไม่ได้สมฟ้องเป็นการพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้องแล้วสิทธิฟ้องร้องได้ระงับสิ้นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4)

3.4 ปัญหาความบกพร่องในการดำเนินคดีของผู้เสียหาย

การฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายเป็นโจทก์ด้วยตนเอง อาจมีการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีที่มีความบกพร่องจากความไม่ละเอียดรอบคอบ หรือความประมาทเลินเล่อของผู้เสียหายซึ่งเป็นเอกชน ที่ขาดความชำนาญ หรือความระมัดระวังในการดำเนินคดีอาญา เช่น บรรยายฟ้องไม่ครบองค์ประกอบความผิดอาญา ซึ่งเมื่อศาลมีคำพิพากษายกฟ้องแล้ว พนักงานอัยการจะฟ้องคดีเอาโทษแก่จำเลย โดยอาศัยการกระทำนั้นอีกไม่ได้ แม้ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดที่แท้จริงก็ตาม กรณีดังกล่าวข้างต้น จึงก่อให้เกิดความเสียหายต่อการดำเนินคดีอาญาของรัฐทำให้ไม่สามารถนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษได้ เนื่องจากสิทธิในการดำเนินคดีอาญาได้ระงับลงไปตามมาตรา 39 (4) เป็นต้น

3.5 ปัญหาวิกฤตศรัทธาของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ปัญหาในเรื่องการดำเนินคดีอาญาที่เบี่ยงเบนไปจากวัตถุประสงค์ของการดำเนินคดีอาญาปัญหาหาคดีกรงโรงศาล ปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินคดีโดยไม่สุจริต ตลอดจนปัญหาความบกพร่องในการดำเนินคดีของผู้เสียหายดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น อาจก่อให้เกิดวิกฤตศรัทธาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาแก่ประชาชน ซึ่งจะส่งผลให้สังคมต้องตกอยู่ในภาวะสับสน โกลาหลวุ่นวาย ระส่ำระสาย ตลอดจนไร้ระเบียบแบบแผนและสันติสุขได้ เช่น กรณีที่ประชาชนไม่เชื่อถือศรัทธาในกระบวนการยุติธรรมของรัฐ เมื่อมีการล่วงละเมิดระหว่างกันเองขึ้นก็จะไม่ดำเนินการฟ้องคดีหรือร้องทุกข์ให้รัฐเข้าดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามกฎหมาย หากแต่จะกระทำการแก้แค้นทดแทนกันด้วยตนเอง ทำให้สภาพบ้านเมืองขาดความสงบสุขปลอดภัย และอาจถึงขั้นเป็นรัฐล้มเหลวที่ไม่อาจบังคับใช้กฎหมายได้อีกต่อไป เป็นต้น

บทที่ 4

วิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายไทยกับกฎหมายต่างประเทศเกี่ยวกับ กระบวนการยุติธรรมทางอาญา

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของแต่ละประเทศย่อมมีรูปแบบที่แตกต่างกันไปตามบริบทของสังคมในแต่ละแห่ง โดยมีเป้าหมายเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม และในขณะเดียวกันก็เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนอีกทางหนึ่งด้วยสำหรับเนื้อหาในบทนี้ จะได้กล่าวถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และประเทศอังกฤษ โดยนำมาวิเคราะห์และเปรียบเทียบกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทย

1. ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส

1.1 กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส มีรากฐานมาจากแนวคิดของซีซาร์เบคคาเรีย (CecarBeccaria) นักเศรษฐศาสตร์และนักกฎหมายชาวอิตาลี ซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาแห่งอาชญวิทยาดั้งเดิม โดยได้อธิบายบทบาทของรัฐ ผู้เสียหาย และการกระทำผิด ไว้ในหนังสือ เรื่องความผิดและโทษ ซึ่งกล่าวโดยสรุปได้ว่า กรณีความผิดเล็กน้อย ย่อมสามารถยกเว้นโทษให้แก่ผู้กระทำผิดได้ หากผู้เสียหายให้อภัยผู้กระทำผิดสำหรับการกระทำนั้นแล้ว แต่กรณีความผิดที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะ แม้ว่าผู้เสียหายจะให้อภัยผู้กระทำผิดสำหรับการกระทำนั้นแล้วก็ตามย่อมไม่อาจนำเอาเหตุดังกล่าวมาเป็นข้อยกเว้นให้ไม่ต้องรับโทษได้ เนื่องจากอำนาจในการลงโทษไม่ได้เป็นของผู้หนึ่งผู้ใด หากแต่เป็นของรัฐที่จะเป็นผู้กระทำการแทนประชาชนทุกคนในสังคม¹³⁴

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ได้แยกอำนาจการสอบสวนฟ้องร้อง และอำนาจการชี้ขาดตัดสินคดีออกจากกัน กล่าวคือ ให้องค์กรอัยการ มีหน้าที่สอบสวนฟ้องร้อง และองค์กรศาล มีหน้าที่ชี้ขาดตัดสินคดี โดยมีรูปแบบการค้นหาคำความจริง

¹³⁴ อุทัย อธิเวช “สิทธิของผู้เสียหายในกฎหมายฝรั่งเศส” บทบัญญัติ 63, 1 (มีนาคม 2543) หน้า 1

เป็นไปตามระบบไต่สวน ซึ่งให้อำนาจศาลมีบทบาทในการรวบรวม และแสวงหาพยานหลักฐาน ไม่ว่าจะทำการซักถามพยานบุคคล หรือเรียกพยานหลักฐานที่อาจพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดีได้ด้วยตนเอง คู่ความจะซักถามพยานบุคคลได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาลซึ่งซักถามพยานดังกล่าวเสร็จสิ้นแล้วเท่านั้น ลักษณะการดำเนินคดีมีความเป็นปฏิกิริยต่อกันระหว่างคู่ความน้อยกว่าในระบบกล่าวหา

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาในขั้นตอนสอบสวน หรือไต่สวนก่อนชั้นพิจารณา คดี ไม่ว่าจะกระทำโดยพนักงานสอบสวน หรือศาลก็ตามถือเป็นกระบวนการพิจารณาที่เป็นความลับ ห้ามไม่ให้ทนายความของผู้ต้องหาเข้าร่วมรับฟังการสอบสวนด้วย และการสอบสวนจะต้องบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อเป็นพยานหลักฐานไว้ในสำนวนการสอบสวนหรือไต่สวน สำหรับใช้ประกอบการสืบพยานในชั้นพิจารณาคดีในศาล ซึ่งถือว่าเป็นการกระทำต่อเนื่องจากกระบวนการชั้นสอบสวนหรือไต่สวนตามหลักการค้นหาความจริงให้สมบูรณ์ที่สุดก่อนมีคำพิพากษาคดี

ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส มีรูปแบบการฟ้องคดีตามหลักการดำเนินคดีอาญา โดยรัฐ โดยมีแนวคิดว่า เมื่อมีความผิดอาญาเกิดขึ้นในสังคมแล้ว ความเสียหายไม่เพียงแต่จะเกิดขึ้นกับผู้เสียหายโดยตรงเท่านั้น หากแต่ยังได้ส่งผลกระทบทั่วไปต่อประชาชนจากความหวาดระแวง ไม่มั่นใจในสวัสดิภาพ และความปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน และสิทธิอื่นๆ อีกทางหนึ่งด้วย ดังนั้นรัฐซึ่งมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม ย่อมต้องมีความรับผิดชอบสำหรับการนำผู้กระทำผิดมาฟ้องคดีต่อศาลเพื่อลงโทษตามกฎหมายต่อไป

ทั้งนี้ ในประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ผู้เสียหายโดยตรงซึ่งเป็นเอกชน ไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาแต่อย่างใดหากแต่มีสิทธิเพียงเรียกร้องให้ผู้กระทำผิดเยียวยาความเสียหายด้วยการชดเชยทางแพ่งเท่านั้น และแม้ว่าผู้เสียหายจะได้รับการชดเชยค่าเสียหายจากผู้กระทำผิดจนเป็นที่พอใจแล้วก็ตาม ก็ไม่ถือเป็นเหตุให้งดเว้นการดำเนินคดีอาญาที่มีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมแต่อย่างใด

1.2 รูปแบบการฟ้องคดีอาญาของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส

1.2.1 บทบาทของพนักงานอัยการ

ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ได้กำหนดให้พนักงานอัยการ มีหน้าที่ฟ้องคดีอาญาในฐานะผู้แทนรัฐ เพื่อนำผู้กระทำผิดมาลงโทษตามกฎหมาย โดยมีเงื่อนไขว่าคดีที่จะนำมาฟ้องต่อศาลของพนักงานอัยการนั้น ต้องมีการสอบสวนโดยชอบด้วยกฎหมายจากพนักงานสอบสวนเสียก่อน กล่าวคือ พนักงานอัยการไม่มีอำนาจนำความผิดอาญาที่ยังไม่มีการสอบสวนมาฟ้องต่อศาลได้

หลักการสั่งฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการ แต่เดิมในยุคปฏิวัติประเทศ สาธารณรัฐฝรั่งเศสได้มีการบัญญัติกฎหมายฉบับลงวันที่ 19 กันยายน ค.ศ.1791 ลักษณะ 5 มาตรา 6 และมาตรา 20 และกฎหมายยุค Brumaire ปีที่ 4 มาตรา 9 และมาตรา 97 ให้พนักงานอัยการมีหน้าที่สั่งฟ้องคดีอาญาตามหลักการสั่งคดีตามกฎหมาย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการจำกัดใช้อำนาจของพนักงานอัยการ ไม่ให้มีการใช้ดุลพินิจตามอำเภอใจ¹³⁵

ต่อมาประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสได้ประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาไต่สวนคดีอาญาค.ศ.1808 ซึ่งไม่ปรากฏว่ามีการบัญญัติหลักการเกี่ยวกับการสั่งฟ้องคดีของพนักงานอัยการไว้แต่อย่างใด อันเป็นผลให้นักกฎหมายในขณะนั้น มีความเห็นแตกต่างกันว่าการสั่งฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการควรเป็นไปตามหลักการใดระหว่างหลักการสั่งฟ้องคดีอาญาตามกฎหมาย และหลักการสั่งฟ้องคดีอาญาตามดุลพินิจ

เมื่อปี ค.ศ.1958 ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาขึ้น โดยมาตรา 40 วรรคแรก บัญญัติให้พนักงานอัยการมีอำนาจใช้ดุลพินิจสั่งคดีอาญาได้นอกจากนี้ประมวลกฎหมายยุติธรรมทางทหาร มาตรา 91 บัญญัติให้นำบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการฟ้องคดีอาญาในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาดังกล่าวไปใช้บังคับกับการฟ้องคดีอาญาในประมวลกฎหมายยุติธรรมทางทหารด้วยโดยอนุโลม

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ปัจจุบันประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสใช้หลักการสั่งคดีอาญาตามดุลพินิจ ซึ่งพนักงานอัยการมีอิสระในการสั่งคดี หรือยุติคดีได้ตามที่เห็นสมควร เพื่อประโยชน์ในการบริหารกระบวนการยุติธรรมทางอาญาให้มีความยืดหยุ่นและมีประสิทธิภาพ¹³⁶

ทั้งนี้ การใช้ดุลพินิจสั่งคดีอาญาของพนักงานอัยการไม่ได้จำกัดอยู่แต่เพียงการสั่งฟ้องหรือยุติคดีเท่านั้น แต่ในทางปฏิบัติพนักงานอัยการยังมีอำนาจใช้ดุลพินิจเลือกศาลที่จะฟ้องคดี เพื่อไม่ให้คดีค้างค้ำอยู่ที่ผู้พิพากษาไต่สวน ซึ่งมีอำนาจดำเนินคดีอาญาความผิดอุกฉกรรจ์ (Crime) และความผิดอาญาที่มีโทษปานกลาง (Delit) ที่ร้ายแรงบางประเภทอีกด้วย

1.2.1 บทบาทของผู้เสียหาย

ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสมีหลักเกณฑ์การพิจารณาบุคคลที่จะเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา ดังนี้

¹³⁵ สุพัตตรา บุรชาติ ผู้เสียหายกับการมีส่วนร่วมในคดีอาญา วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต 2551 หน้า 51-52

¹³⁶ อุทัย อธิเวช “กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส” ใน *ประมวลสาระชุดวิชาการบริหารกระบวนการยุติธรรมเปรียบเทียบชั้นสูง* หน่วยที่ 5 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาวิชานิติศาสตร์ 2553 หน้า 43-44

1) ต้องเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายโดยตรงจากการกระทำผิดอาญา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส มาตรา 2 วรรคแรก บัญญัติว่า ผู้เสียหายต้องเป็นบุคคลที่ได้รับความเสียหายโดยตรงจากการทำความผิดอาญา ซึ่งตามแนวคำพิพากษาของศาลฝรั่งเศสได้วินิจฉัยความหมายของคำว่า ผู้เสียหายโดยตรงในความหมายอย่างแคบ ไว้ว่าผู้เสียหายไม่หมายความรวมถึงบิดามารดา บุตร หรือคู่สมรสของผู้เสียหายที่ได้รับบาดเจ็บเนื่องจากบุคคลดังกล่าว ไม่ใช่ผู้ได้รับความเสียหายโดยตรง และไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้ให้สามารถจัดการแทนกันได้¹³⁷

2) ผู้เสียหายไม่จำเป็นต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย

การฟ้องคดีอาญาในประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส เป็นไปตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งมีแนวคิดว่าการกระทำผิดอาญามีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม รัฐมีหน้าที่ต้องนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามกฎหมาย ไม่ว่าผู้เสียหายจะมีส่วนร่วมในการกระทำผิดด้วยหรือไม่ก็ตามเช่น ผู้กู้เงินนอกระบบซึ่งเรียกดอกเบี้ยเกินกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนดผู้ที่ได้รับบาดเจ็บจากการสมัครใจเข้าสู่สู้รบร้ายกันเอง ผู้ที่เข้าร่วมในการทะเลาะวิวาทกันผู้ที่เป็นผู้ทรงเช็คสั่งจ่ายชำระหนี้การพนัน ไม่สามารถขึ้นเงินได้ ถือว่าเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา เป็นต้น¹³⁸

ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส กำหนดให้ว่าพนักงานอัยการเท่านั้นที่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาลได้ โดยเป็นการกระทำในฐานะผู้แทนของรัฐ สำหรับผู้เสียหายโดยตรงซึ่งเป็นเอกชน ไม่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้ด้วยตนเอง หากแต่กระทำได้เพียงร้องทุกข์ต่อพนักงานอัยการหรือตำรวจเพื่อให้ทำการสอบสวนความผิดอาญาที่เกิดขึ้นเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผู้เสียหายจะไม่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้โดยตรง แต่ก็อาจใช้วิธีทางอ้อม ซึ่งเป็นสิทธิที่สำคัญของผู้เสียหายในคดีอาญาเพื่อให้พนักงานอัยการฟ้องคดีอาญาได้ด้วยวิธีการฟ้องคดีแพ่งเรียกค่าเสียหายที่เกิดขึ้นเนื่องจากการกระทำผิดอาญาดังกล่าว ซึ่งจะมีผลในทางกฎหมายให้พนักงานอัยการต้องฟ้องคดีอาญาในการกระทำเดียวกันนั้นต่อไป

การใช้สิทธิของผู้เสียหายข้างต้น มีขั้นตอน ดังนี้

(1) ผู้เสียหายยื่นคำฟ้องคดีแพ่งต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญา เพื่อเรียกร้องให้ผู้กระทำความผิดชดเชยค่าเสียหายจากการกระทำผิดดังกล่าว หรือ

¹³⁷ อุทัย อธิเวช สิทธิของผู้เสียหายในกฎหมายฝรั่งเศส หน้า 3

¹³⁸ ชาดิชย ขอบทางศิลป์ สิทธิของผู้เสียหายที่จะได้รับการเยียวยาจากรัฐอันเนื่องมาจากการกระทำ ความผิดทางอาญา หน้า 25

(2) ผู้เสียหายยื่นคำร้องขอเข้าเป็นคู่ความฝ่ายแพ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส มาตรา 1 วรรคสอง ซึ่งบัญญัติว่าการดำเนินคดีอาญาเริ่มขึ้นได้โดยฝ่ายผู้เสียหายตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายนี้

(3) ผู้เสียหายต้องวางเงินประกันจำนวนตามที่ศาลกำหนด

(4) ผู้พิพากษาสอบสวนจะส่งคำร้องทุกข์ไปยังพนักงานอัยการ ซึ่งจะมีผลให้พนักงานอัยการต้องฟ้องคดีอาญาในการกระทำดังกล่าว ไม่ว่าพนักงานอัยการจะมีความเห็นว่าพยานหลักฐานไม่เพียงพอฟ้องคดีอาญาผู้กระทำความผิดก็ตาม

กรณีดังกล่าว หากผู้เสียหายฟ้องคดีแพ่งโดยไม่มีเหตุอันสมควร หรือโดยประมาท ย่อมต้องรับโทษทางอาญา

2. ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

2.1 กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้กำหนดบทบาทการดำเนินคดีอาญาในแต่ละขั้นตอนโดยมีเป้าหมายสำคัญ ได้แก่ การค้นหาความจริง (Untersuchungsgrundstatz) เพื่อชี้ขาดเรื่องที่กล่าวหา มีการกำหนดให้องค์กรอัยการและผู้ช่วย (die stratsanwaltschaft und ihregehillfen) มีหน้าที่รับคำร้องทุกข์และสอบสวนคดีอาญา เพื่อทำการชี้ขาดคดีในชั้นเจ้าพนักงานและองค์กรศาลอาญา (Strafgerichte) ทำหน้าที่ดำเนินกระบวนการพิจารณาเพื่อพิพากษาชี้ขาดคดีในชั้นศาล

ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ได้วางโครงสร้างการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาออกเป็น 3 ขั้นตอน กล่าวคือ¹³⁹

(1) กระบวนการดำเนินคดีอาญาขั้นต้น ได้แก่ กระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำผิด ซึ่งเป็นกระบวนการก่อนฟ้องคดีอาญา การดำเนินคดีในขั้นนี้ ถือเป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการ ในอันที่จะชี้ขาดข้อเท็จจริงที่กล่าวหาด้วยการพิจารณาพยานหลักฐานที่ได้มาโดยชอบด้วยกฎหมาย ถ้าพยานหลักฐานพอฟังได้ว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำผิดจริง ก็จะฟ้องคดีต่อศาลต่อไป

(2) กระบวนการดำเนินคดีอาญาชั้นกลาง ได้แก่ กระบวนการดำเนินคดีภายหลังจากที่พนักงานอัยการทำการสอบสวนและสั่งให้มีการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งมี

¹³⁹ สุพัตตรา ชูชาติ ผู้เสียหายกับการมีส่วนร่วมในคดีอาญา หน้า 56-57

วัตถุประสงค์สำหรับควบคุมการใช้ดุลพินิจสั่งฟ้องคดีของพนักงานอัยการ ด้วยวิธีการไต่สวนมูลฟ้อง โดยศาลอาจมีคำสั่งให้คดีมีมูล หรือไม่มีมูลตามพยานหลักฐานที่พนักงานอัยการนำเสนอต่อศาลก็ได้

(3) กระบวนการดำเนินคดีชั้นหลัง ได้แก่ กระบวนการชี้ขาดคดีโดยศาล กล่าวคือ กระบวนการพิจารณาพิพากษานั้นเอง

รูปแบบการค้นหาความจริงของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี เป็นไปตามระบบไต่สวนเช่นเดียวกับประเทศในภาคพื้นยุโรปมีการแบ่งหน้าที่สอบสวนฟ้องร้องออกจากหน้าที่พิจารณาพิพากษาโดยมีองค์กรที่ทำหน้าที่ดังกล่าวต่างหากจากกัน

การฟ้องคดีอาญาของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี เป็นไปตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลัก กล่าวคือ เมื่อมีความผิดอาญาเกิดขึ้น ถือว่ารัฐในฐานะผู้มีอำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม เป็นผู้ได้รับความเสียหาย และมีหน้าที่ต้องนำผู้กระทำผิดมาลงโทษตามกฎหมาย

สำหรับผู้เสียหาย โดยปรกติแล้วไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาแต่อย่างใด เว้นแต่คดีความผิดอาญาต่อส่วนตัว หรือคดีความผิดเล็กน้อยที่มีกฎหมายบัญญัติให้สิทธิผู้เสียหายในอันที่จะฟ้องผู้กระทำผิดได้เท่านั้น โดยมีการกำหนดเงื่อนไขให้ผู้เสียหายต้องดำเนินการให้ครบถ้วนก่อนฟ้องคดีดังกล่าว¹⁴⁰

2.2 รูปแบบการฟ้องคดีอาญาของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

2.2.1 บทบาทของพนักงานอัยการ

ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลัก โดยเมื่อมีการกระทำผิดขึ้น รัฐโดยพนักงานอัยการจะเป็นผู้มีหน้าที่ในการฟ้องร้องนำผู้กระทำผิดมาลงโทษตามกฎหมาย เพื่อรักษาความเรียบร้อยของสังคม และเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอีกทางหนึ่งด้วย

หลักการสั่งฟ้องคดีของพนักงานอัยการในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี แยกพิจารณาได้ ดังนี้

(1) หลักการสั่งฟ้องคดีตามกฎหมาย (Legality Principle) หรือหลักการเชิงบังคับ (Compulsory Prosecution) นำมาใช้กับกรณีความผิดอาญาร้ายแรง (Verbrechen) เท่านั้น โดยมีแนวคิดว่าการฟ้องคดีอาญาเป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการ เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น พนักงานอัยการจำต้องฟ้องคดีอาญาทุกคดีซึ่งมีพยานหลักฐานเพียงพอให้ศาลมีคำ

¹⁴⁰ อรรถพล ใหญ่สว่าง ผู้เสียหายในคดีอาญา หน้า 42

พิพากษาลงโทษผู้ถูกกล่าวหาได้ ทั้งนี้เมื่อพนักงานอัยการฟ้องคดีอาญาแล้ว ห้ามไม่ให้ถอนฟ้องหรือกระทำด้วยวิธีการอื่นใด เพื่อให้มีการยุติการดำเนินคดีนั้น¹⁴¹

(2) หลักการสั่งฟ้องคดีอาญาตามดุลพินิจ ซึ่งเป็นข้อยกเว้นของหลักการฟ้องคดีอาญาตามกฎหมาย¹⁴² ได้เริ่มนำมาใช้บังคับสำหรับกรณีความผิดอาญาที่มีโทษปานกลาง (Vergehen) ในราวปี ค.ศ.1924¹⁴³ โดยให้พนักงานอัยการมีอำนาจใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องคดีอาญาได้เพื่อความรวดเร็วในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดี¹⁴⁴

คดีอาญาที่พนักงานอัยการอาจใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องได้ เช่น คดีความผิดเล็กน้อย ซึ่งความรู้สึกผิดชอบ หรือความชั่ว (Schuld) ของผู้ต้องหาเล็กน้อย และการฟ้องคดีไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ (offentilches Interesse) คดีความผิดอาญาที่เกี่ยวข้องกับเขตอำนาจศาลต่างประเทศ คดีความผิดอาญาที่ผู้กระทำผิดกลับใจและช่วยป้องกันผลร้าย เป็นต้น¹⁴⁵

การตรวจสอบดุลพินิจสั่งฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการ ในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีทั้งการตรวจสอบจากภายในองค์กรอัยการเอง และจากองค์กรภายนอก ดังกล่าวต่อไปนี้

(1) การตรวจสอบโดยองค์กรภายใน

โครงสร้างองค์กรอัยการของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี กำหนดให้พนักงานอัยการต้องอยู่ในอำนาจบังคับบัญชาตามลำดับชั้น ดังนั้น ผู้บังคับบัญชาจึงสามารถกำหนดแนวทางการใช้ดุลพินิจสั่งคดีอาญาของพนักงานอัยการในสังกัดให้เป็นไปใน

¹⁴¹ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มาตรา 152

¹⁴²กิตติพงษ์ กิตติยารักษ์ “Prosecutorial Discretion on Decision not to prosecute : A proposal for Thailand” *บทบัญญัติ* 47,4 (ธันวาคม 2534) หน้า 123

¹⁴³ Heinrich Kischner (December, 1989, Integration, Diversion and Resocialisation in Germany Criminal Procedure p.57

¹⁴⁴เกียรติขจร วัจนสวัสดิ์ “หลักการฟ้องคดีอาญาเชิงบังคับและขอบเขตการใช้ดุลพินิจของอัยการเยอรมัน” หน้า 19 พิมพ์เผยแพร่ในการอภิปรายทางวิชาการเรื่อง *การชะลอฟ้องในทัศนะอาจารย์มหาวิทยาลัย* ณ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันศุกร์ที่ 29 กันยายน 2521 แปลงจาก Joachim Herrmann, The Rule of Compulsory Prosecution and the Scope of prosecutorial Discretion in Germany, 41/3 University of Chicago law review : 468 (1974) อ้างในสุพัตรา บุรชาติ *ผู้เสียหายกับการมีส่วนร่วมในคดีอาญา* หน้า 59

¹⁴⁵คณิต ณ นคร “อัยการเยอรมันและการดำเนินคดีของอัยการเยอรมันก่อนฟ้อง” ใน *รวมบทความทางวิชาการของ ศ.ดร คณิต ณ นคร* 2540 หน้า 155-158 และ Julia Fionda (1995) Prosecutors and Discretion : A comparative Study pp 135-139

แนวทางเดียวกันได้ กล่าวคือ หัวหน้าพนักงานอัยการประจำศาลใด ย่อมมีอำนาจออกคำสั่ง เพื่อวางแนวทางปฏิบัติให้พนักงานอัยการประจำศาลนั้นซึ่งเป็นผู้ได้บังคับบัญชาต้องกระทำการตามได้¹⁴⁶

(2) ตรวจสอบโดยองค์กรภายนอก

ก. การตรวจสอบโดยองค์กรศาล

การตั้งไม่ฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการในกรณีที่มีพยานหลักฐานเพียงพอพิสูจน์ความผิดได้ อันเป็นข้อยกเว้นของหลักการฟ้องคดีอาญาตามกฎหมายนั้น จำเป็นต้องได้รับความเห็นชอบจากศาลเสียก่อน นอกจากนั้นผู้เสียหายอาจยื่นคำร้องขอให้ศาลนำคดีที่พนักงานอัยการมีดุลพินิจตั้งไม่ฟ้องเข้าสู่กระบวนการพิจารณาได้ ซึ่งหากศาลมีคำสั่งอนุญาต พนักงานอัยการย่อมต้องถูกบังคับให้ทำหน้าที่เป็นโจทก์ในคดีนั้นโดยปริยาย แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าพนักงานอัยการยืนยันความเห็นไม่ฟ้องคดีอาญาดังกล่าว พนักงานอัยการต้องแจ้งให้ผู้เสียหายทราบพร้อมเหตุผล และสิทธิที่ผู้เสียหายอาจร้องขอต่ออัยการสูงสุดประจำมณฑล และศาลตามลำดับ เพื่อให้ตรวจสอบคำสั่งไม่ฟ้องดังกล่าว

กรณีข้างต้นในชั้นแรกผู้เสียหายต้องยื่นคำร้องคัดค้านการตั้งไม่ฟ้องคดีต่ออัยการสูงสุดประจำมณฑล ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาของพนักงานอัยการนั้น เพื่อให้ตรวจสอบเหตุผลของการใช้ดุลพินิจตั้งไม่ฟ้องคดีในสำนวนการสอบสวนอย่างละเอียดเสียก่อน และหากตรวจสอบแล้วปรากฏว่าการตั้งคดีมีข้อผิดพลาดก็จะดำเนินการแก้ไขให้ถูกต้องต่อไปในขั้นตอนนี้

ถ้าอัยการสูงสุดยืนยันคำสั่งไม่ฟ้องคดีดังกล่าว ผู้เสียหายย่อมมีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลอุทธรณ์แห่งมณฑล (State Court of Appeals) เพื่อให้มีคำสั่งให้พนักงานอัยการฟ้องคดีดังกล่าวต่อไปโดยคำร้องต้องแสดงเหตุผลและข้อเท็จจริงที่ศาลควรรับคดีไว้พิจารณาพิพากษา ตลอดจนการกระทำที่กล่าวหาว่าต้องเป็นความผิดอันควรได้รับโทษ ซึ่งกรณีนี้ถ้าศาลเห็นเป็นการสมควรอาจมีคำสั่งให้พนักงานอัยการจัดส่งสำนวนสอบสวนให้ตรวจสอบได้

ในการร้องขอดังกล่าว ถ้าศาลเห็นชอบกับคำสั่งไม่ฟ้องคดีของพนักงานอัยการ ผู้เสียหายจะต้องเสียค่าธรรมเนียมศาล หรือในบางกรณีศาลอาจมีคำสั่งให้ผู้เสียหายวางหลักประกันต่อศาลไว้ก่อนด้วย แต่ถ้าศาลเห็นว่าพนักงานอัยการควรฟ้องคดีดังกล่าว พนักงานอัยการต้องทำการฟ้องคดีนั้นและผู้เสียหายมีสิทธิขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมในคดีกับพนักงานอัยการได้ เพื่อถ่วงดุลและควบคุมให้พนักงานอัยการปฏิบัติหน้าที่อย่างสมบูรณ์¹⁴⁷

¹⁴⁶ เรื่องเดียวกัน หน้า 152-153

¹⁴⁷ Joachim Hermann (1974) : "The Rule of Compulsory Prosecution and the Scope of Prosecutorial Discretion in Germany" 41 University of Chicago Law Review 46, 9 p.477

ข. การตรวจสอบโดยผู้เสียหาย

ดังได้กล่าวมาแล้วว่าองค์กรอัยการอยู่ในโครงสร้างของระบบราชการ ซึ่งมีการบังคับบัญชาตามลำดับชั้น ดังนั้น เมื่อพนักงานอัยการใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องคดีอาญา ผู้เสียหายย่อมมีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งดังกล่าวต่อผู้บังคับบัญชาของพนักงานอัยการนั้นได้ และในบางกรณี ความผิดอาญาที่พนักงานอัยการใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องคดีกฎหมายยังอนุญาตให้ผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องคดีได้เองอีกด้วย ซึ่งส่วนใหญ่ได้แก่ ความผิดอันยอมความได้ หรือความผิดเล็กน้อย¹⁴⁸

ค. การตรวจสอบโดยองค์กรรัฐสภา

องค์กรอัยการ ในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี อยู่ในสังกัดกระทรวงยุติธรรม ซึ่งมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด และเป็นผู้รับผิดชอบงานด้านการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการโดยตรงต่อสภานิติบัญญัติ ฉะนั้น หากการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการมีข้อผิดพลาด หรือบกพร่องอย่างใดแล้วสภานิติบัญญัติย่อมอาจมีมติไม่ไว้วางใจให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมนั้นพ้นจากตำแหน่งได้ อันถือว่าเป็นกลไกสำคัญตามระบอบประชาธิปไตยที่จะทำให้ฝ่ายบริหารต้องรับผิดชอบทางการเมืองต่อสภานิติบัญญัติ¹⁴⁹

2.2.1 บทบาทของผู้เสียหาย

ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีการให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในทางอาญาไว้หลายประการ เช่น การให้สิทธิในการมีผู้ให้คำแนะนำ สิทธิที่จะปลอดจากค่าใช้จ่าย สิทธิที่จะได้รับความคุ้มครอง สิทธิในการจำกัดขอบเขตการรายงานข่าวของสื่อมวลชนเกี่ยวกับการดำเนินคดี เอกสิทธิในการซักถาม สิทธิในการดำเนินคดีเพื่อให้ได้รับค่าชดเชยความเสียหายจากการดำเนินคดีอาญา สิทธิพิเศษและการได้รับคุ้มครองความปลอดภัยจากการเรียกร้องค่าเสียหายในคดีอาญา และสิทธิในการได้รับการชดเชยจากรัฐ เป็นต้น

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลัก มีพนักงานอัยการทำหน้าที่ในการฟ้องคดีอาญาในฐานะผู้แทนของรัฐ และในขณะเดียวกันก็ให้สิทธิผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้เช่นเดียวกันด้วย แต่อย่างไรก็ตาม บทบาทของผู้เสียหายสำหรับการฟ้องคดีอาญา ก็มีอยู่อย่างจำกัดเฉพาะในบางฐานความผิดเท่านั้น¹⁵⁰

¹⁴⁸ Jay A Sigter.op.cit.p 56

¹⁴⁹ Hans-Heinrich Jescheck.op.cit.p 509

¹⁵⁰ Klaus Sessar (1979) Prosecutorial Discretion in Germany. In The Prosecutor p.255

บทบาทของผู้เสียหายในการเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา อาจพิจารณาได้เป็น 2 ประการ กล่าวคือ

1) ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาด้วยตนเอง

ความผิดอาญาที่ผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องคดีได้ด้วยตนเอง ถูกจำกัดขอบเขตไว้เฉพาะในคดีความผิดอาญาที่มีโทษไม่ร้ายแรง ซึ่งเป็นความผิดเล็กน้อย หรือความผิดอาญาต่อส่วนตัวโดยแท้จริง เช่น ความผิดฐานบุกรุก ความผิดฐานหมิ่นประมาท ความผิดฐานเปิดเผยความลับของจดหมาย ความผิดฐานทำร้ายร่างกาย ความผิดฐานข่มขู่ ความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ ความผิดอาญาที่เกี่ยวกับการแข่งขันทางการค้า ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า การออกแบบสินค้าและการคิดค้นผลิตภัณฑ์ใหม่ เป็นต้น¹⁵¹

เงื่อนไขการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหาย มีดังนี้¹⁵²

(1) การฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายสำหรับความผิดอาญาอันยอมความได้ อันจะต้องมีการร้องทุกข์กล่าวโทษ ผู้เสียหายต้องดำเนินการร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงานก่อนทำการฟ้องคดีอาญานั้น

(2) ผู้เสียหายจะทำการฟ้องคดีอาญาได้ต่อเมื่อมีการดำเนินการในขั้นตอนเจรจาไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำผิดเสียก่อน โดยมีเจ้าหน้าที่ทำหน้าที่เป็นคนกลางในการเจรจาไกล่เกลี่ยระหว่างคู่กรณี เพื่อประโยชน์ในด้านความสงบสุขตามกฎหมาย ตลอดจนเพื่อลดปริมาณคดีที่เข้าสู่ศาล ทั้งนี้ ขั้นตอนและวิธีการ ตลอดจนหน่วยงานที่เป็นผู้รับผิดชอบเป็นคนกลางดำเนินการเจรจาไกล่เกลี่ยเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายของแต่ละมณฑลรัฐ

เมื่อดำเนินการเจรจาไกล่เกลี่ยแล้ว ต้องปรากฏว่าคู่กรณีไม่อาจตกลงกันได้ ผู้เสียหาย จึงจะมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้ต่อไปและการฟ้องคดีของผู้เสียหายไม่เป็นการตัดสิทธิการดำเนินคดีของพนักงานอัยการแต่อย่างใด

2) ผู้เสียหายขอเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ¹⁵³

การที่กฎหมายอนุญาตให้ผู้เสียหายเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการในคดีอาญา เนื่องจากมีวัตถุประสงค์ให้ผู้เสียหายถ่วงดุลและตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานอัยการ ตลอดจนเพื่อรักษาสีทธิอันจะพึงได้รับจากการดำเนินคดีนั้น เช่น การชดเชยค่าเสียหาย เป็นต้น

¹⁵¹ สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์ “การมีส่วนร่วมของผู้เสียหายในกระบวนการพิจารณา คดีอาญาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน” ใน *คู่มือ* (พฤษภาคม – สิงหาคม 2554) หน้า 92

¹⁵² เรื่องเดียวกัน หน้า 93 - 94

¹⁵³ เรื่องเดียวกัน หน้า 99 - 103

ความผิดอาญาร้ายแรงที่ผู้เสียหาย มีสิทธิร้องขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ เช่น ความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดฐานหมิ่นประมาท ความผิดฐานทำร้ายร่างกาย ความผิดต่อเสรีภาพ ความผิดฐานพยายามฆ่า หรือพยายามฆ่าโดยมีเหตุฉกรรจ์ ความผิดฐานประมาทให้เกิดความเสียหายแก่ร่างกาย เป็นต้น

ผู้เสียหายมีสิทธิยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการได้ไม่ว่าคดีจะอยู่ในระหว่างพิจารณาของศาลชั้นใดก็ตาม และหากภายหลังจากที่ได้ยื่นคำร้องขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมแล้วโจทก์ถอนคำร้องนั้น ผู้เสียหายยังมีสิทธิร้องขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมใหม่ได้ทั้งนี้ ความผิดอาญาที่ต้องมีการร้องทุกข์ การร้องขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ ผู้เสียหายไม่จำต้องร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงานก่อนแต่อย่างใด

3. ประเทศอังกฤษ

3.1 กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศอังกฤษ

ประเทศอังกฤษ ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) ซึ่งเป็นกฎหมายที่มีพัฒนาการมาจากคำพิพากษาของศาลในการตัดสินคดีความเมื่อมีข้อพิพาทขึ้นมาสู่ศาล การตัดสินคดีเมื่อมีข้อพิพาทเกิดขึ้นเป็นไปตามหลักความยุติธรรมเฉพาะเรื่อง (Equity) ไม่มีการวางระเบียบข้อบังคับไว้ล่วงหน้าดังประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law)

ประเทศอังกฤษ ถือเป็นต้นแบบของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบจารีตประเพณี (Common Law) ซึ่งส่วนใหญ่ ได้แก่ ประเทศที่เคยตกอยู่ภายใต้อาณานิคมหรือการปกครองของประเทศอังกฤษ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอินเดีย ประเทศมาเลเซีย ประเทศพม่า ประเทศสิงคโปร์ ประเทศบรูไน ประเทศแอฟริกาใต้ เป็นต้น

รูปแบบการค้นหาคำความจริงในคดีอาญาของประเทศอังกฤษ เป็นไปตามระบบกล่าวหา กล่าวคือการดำเนินคดีมีลักษณะเป็นการต่อสู้กันระหว่างคู่ความทั้งสองฝ่ายเช่นเดียวกับคดีแพ่ง ศาลมีบทบาทที่จะต้องวางตัวเป็นกลาง และวางเฉยไม่เข้าแทรกแซงการดำเนินคดีหรือสืบพยานหลักฐานในคดีของคู่ความแต่อย่างใด คู่ความมีหน้าที่นำพยานหลักฐานมาสืบพิสูจน์ข้อเท็จจริงในศาลโดยเปิดเผยต่อหน้าคณะผู้พิพากษาที่มีความเป็นกลาง และปราศจากอคติ

สำหรับการฟ้องคดีอาญาเป็นไปตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนที่มีมาแต่เดิม โดยมีแนวคิดว่าหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยตลอดจนการป้องกันไม่ให้มีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นในสังคมเป็นของประชาชนทุกคนในสังคม ดังนั้น เมื่อมีความผิดอาญาเกิดขึ้น จึงถือว่าประชาชนทุกคนเป็นผู้มีส่วนได้เสียในอันที่จะต้องร่วมกันรับผิดชอบ และ

ดำเนินการแก้ไขเพื่อคืนความสงบสุขกลับสู่สังคม และมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้ไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงหรือไม่ก็ตาม¹⁵⁴

3.2 รูปแบบการฟ้องคดีอาญาของประเทศไทย

3.2.1 บทบาทของพนักงานอัยการ

ประเทศไทย เริ่มมีแนวคิดที่จะนำหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ มาใช้ ในราวปี ค.ศ.1790 จากการเรียกร้องของ Jeremy Bentham ซึ่งได้เสนอแนะให้รัฐแต่งตั้งเจ้าพนักงานของรัฐ ให้เป็นผู้ดำเนินคดีอาญาเช่นเดียวกับประเทศในภาคพื้นยุโรปในระบบที่เรียกว่า “Open and closessystem” ตามหลัก Open system กล่าวคือ การดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายซึ่งเป็นเอกชน ควรจำกัดขอบเขตให้ดำเนินคดีได้เฉพาะความผิดเล็กน้อยที่เป็นคดีส่วนตัวโดยแท้เท่านั้น สำหรับความผิดอื่นที่เป็นเรื่องของส่วนรวม ซึ่งไม่มีผู้ได้รับความเสียหายเป็นพิเศษ เช่น ความผิดฐานปลอมแปลงเงินตรา ความผิดฐานกบฏ เป็นต้น รัฐควรแต่งตั้งพนักงานอัยการให้มีหน้าที่ดำเนินคดีอาญาดังกล่าว เพื่อที่จะได้ไม่เกิดช่องว่างตามหลัก closessystem¹⁵⁵

ต่อมาในราวในปี ค.ศ.1824 Lord Denman ได้มีความเห็นสนับสนุนแนวคิดของ Jeremy Bentham โดยเห็นว่ากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทย ซึ่งมีรูปแบบการฟ้องคดีตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน มีความล้าสมัยอย่างมาก การยอมให้เอกชนมีอำนาจและบทบาทในการผลักดันกระบวนการพิจารณาความแทนที่จะเป็นเจ้าพนักงานของรัฐ เป็นการแสดงออกถึงการปฏิเสธประโยชน์สาธารณะโดยสิ้นเชิง

จนกระทั่งในปี ค.ศ.1845 ประเทศไทยได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการกฎหมายอาญาขึ้น ซึ่งคณะกรรมการดังกล่าวได้พิจารณาแล้วเห็นว่า การฟ้องคดีอาญาเป็นมีความยุ่งยาก ต้องสูญเสียเวลาและสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมาก ตลอดจนโจทก์ผู้ฟ้องคดีมีหน้าที่ต้องแบกรับภาระนานาประการ เป็นผลให้มักไม่มีผู้ใดยินยอมเป็นโจทก์ฟ้องคดีด้วยตนเอง หรือแม้จะมีผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาต่อศาลก็ตาม แต่การดำเนินกระบวนการพิจารณาของคดีของผู้เสียหายซึ่งเป็นโจทก์นั้น มักมีข้อบกพร่อง เนื่องจากไม่มีความละเอียดรอบคอบ ตลอดจนมักมีเป้าหมายเบี่ยงเบนไปจากวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการดำเนินคดีอาญา ดังนั้น การให้ผู้เสียหายมีอำนาจดำเนินคดีอาญาดำเนินคดีด้วยตนเอง ย่อมเป็นช่องทางให้เกิดการทุจริต การล้มคดี และการดำเนินคดีในลักษณะสมยอมให้แก่นักในคดีอาญา

¹⁵⁴ สุรพงษ์ เอี่ยมแทน ความผิดอันยอมความได้กับความผิดอาญาแผ่นดิน (ศึกษาตามกฎหมายอาญาสารบัญญัติ) วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต หน้า 43-44

¹⁵⁵ คณิต ฒ นคร ปัญหาในการใช้ดุลพินิจของอัยการ หน้า 35-36

จากความเห็นดังกล่าว ก่อให้เกิดการเรียกร้องที่จะให้มีเจ้าพนักงานของรัฐเป็นผู้ดำเนินคดีอาญา โดยให้มีหน้าที่รวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหา ตลอดจนพิจารณาว่าพยานหลักฐานเพียงพอที่จะฟ้องคดีอาญาได้หรือไม่ กล่าวคือ ให้มีพนักงานอัยการทำหน้าที่ฟ้องคดีตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ นั่นเอง

ต่อมาในปี ค.ศ.1879 ประเทศอังกฤษได้ตรากฎหมายจัดตั้งองค์กร Director of public prosecution (D.P.P.) โดยให้มีเจ้าหน้าที่ของรัฐทำหน้าที่ให้คำแนะนำในการดำเนินคดีแก่ประชาชน และควบคุมดูแลการดำเนินคดีของเจ้าพนักงานตำรวจ ตลอดจนยังมีอำนาจดำเนินคดีอาญาที่มีความสำคัญในนามของรัฐด้วย แต่อย่างไรก็ตาม กรณียังไม่อาจถือได้ว่าเจ้าหน้าที่ดังกล่าวคือพนักงานอัยการเช่นเดียวกับประเทศในภาคพื้นยุโรป¹⁵⁶

D.P.P. มีอำนาจและหน้าที่สำคัญ ซึ่งกำหนดไว้ในระเบียบข้อบังคับว่าด้วยการดำเนินการฟ้องร้องความผิดอาญา ค.ศ.1946 (The Prosecution of Offence Regulation 1946) หลายประการ เช่น การเป็นโจทก์ฟ้องความผิดอาญาร้ายแรง และความผิดที่ทำต่อหน้าที่ราชการ ซึ่งพิจารณาแล้วเห็นควรที่จะฟ้องคดีต่อไป หรือเป็นคดีความผิดที่มีความสำคัญ หรือมีความยุ่งยาก หรือมีเหตุผลประการอื่นอันควรฟ้องคดีด้วยตนเอง อาทิ คดีอาญาที่มีโทษถึงประหารชีวิต ความผิดอาญาฐานให้สินบนเจ้าหน้าที่ (bribery) ความผิดฐานเจ้าพนักงานทุจริตต่อหน้าที่ (corruption) เป็นต้น

สำหรับคดีอาญาที่ภายหลังจากได้ยื่นฟ้องต่อศาลแล้ว โจทก์ได้ถอนฟ้อง ทั้งฟ้อง หรือไม่ดำเนินคดีต่อไปในเวลาอันสมควรจะต้องรายงาน D.P.P. เพื่อตรวจสอบและพิจารณาว่าการฟ้องคดีหรือการถอนฟ้องคดีนั้นได้กระทำไปโดยสุจริตหรือไม่ และการดำเนินคดีต่อไปจะเป็นประโยชน์แก่สาธารณะหรือไม่ ตลอดจน D.P.P. ยังมีอำนาจในอันที่จะเข้าแทรกแซงการดำเนินคดีอาญาที่เอกชนเป็นโจทก์ได้ ถ้าเห็นเป็นการสมควร¹⁵⁷

จนกระทั่งในปี ค.ศ.1986 ได้มีการจัดตั้งองค์กร Crown Prosecution Service (CPS) โดยให้อยู่ภายใต้อำนาจการบังคับบัญชาของ Director of Public Prosecution (D.P.P.) และมี Attorney General¹⁵⁸ เป็นผู้รับผิดชอบการปฏิบัติงานในคณะรัฐมนตรี มีการกำหนดให้ CPS มี

¹⁵⁶ อุกฤษ ธีรวัฒน์ “อัยการสก็อตแลนด์และอัยการอังกฤษ” ใน *รวมบทความอัยการกับการสอบสวนคดีอาญา* ศูนย์บริการเอกสารและวิชาการกรมอัยการ (ม.ป.ป.) หน้า 58

¹⁵⁷ เรื่องเดียวกัน หน้า 58-59

¹⁵⁸ Attorney General เป็นตำแหน่งที่ตั้งโดยพระบรมราชโองการ มีฐานะเป็นประมุขฝ่ายอัยการของอังกฤษ มีหน้าที่รับผิดชอบในการที่จะตัดสินใจให้ดำเนินคดีอาญาเรื่องสำคัญๆ ว่าเรื่องใดควรฟ้องหรือไม่ เป็นผู้วินิจฉัยตกลงใจในนามของแผ่นดินว่ากรณีใดจึงไม่ควรฟ้อง ดังนั้น ถึงแม้ในคดีที่เอกชนเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา หาก Attorney General พิจารณาเห็นว่าเพื่อสาธารณประโยชน์ไม่ควรที่จะให้มีการดำเนินคดีอาญานั้นต่อไป ก็อาจจะเสนอ Nolle Prosequi (หมายความว่าไม่ดำเนินคดี) ต่อศาลได้ ซึ่งจะมีผลให้ศาลยกฟ้องคดีนั้น

อำนาจหน้าที่ในการฟ้องคดีอาญา ซึ่งตำรวจเป็นผู้สอบสวน เว้นแต่คดีเล็กน้อย เช่น คดีจราจร เป็นต้น ตลอดจนมีอำนาจควบคุมการฟ้องคดีอาญาของประชาชนด้วยการเข้าดำเนินคดีนั้นด้วยตนเอง หรือใช้ดุลพินิจสั่งให้ประชาชนระงับการฟ้องคดีนั้นได้ตามที่เห็นสมควร¹⁵⁹

การสั่งคดีของ CPS เป็นไปตามประมวลสำหรับอัยการ (The Code for Crown Prosecutors) ซึ่งเป็นไปตามหลักการฟ้องคดีอาญาตามดุลพินิจ โดยวางแนวทางการใช้ดุลพินิจสั่งคดีไว้ตามหลัก Full Code Test และหลัก Threshold Test กล่าวคือ หลัก Full Code Test ขั้นตอนแรกเป็นการพิจารณาพยานหลักฐาน ว่ามีเพียงพอที่จะฟ้องเอาผิดจำเลยแต่ละคนได้ในแต่ละข้อหาที่ฟ้องหรือไม่ และขั้นตอนที่สอง เป็นการพิจารณาว่าการฟ้องคดีมีประโยชน์สาธารณะหรือไม่

สำหรับหลัก Threshold Test นั้น ได้แก่ กรณีที่พนักงานอัยการจะต้องพิจารณาว่ามีเหตุอันควรสงสัยว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่ และการฟ้องผู้ต้องหาโดยอาศัยเหตุดังกล่าวจะมีประโยชน์ต่อสาธารณะหรือไม่ โดยหลัก Threshold Test จะนำมาใช้กับคดีที่เห็นว่าไม่ควรอนุญาตให้มีการปล่อยตัวจำเลยชั่วคราวในระหว่างพิจารณาคดี แต่ไม่มีพยานหลักฐานที่จะนำมาใช้ในการพิจารณาตามหลัก Full Code Test

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า การสั่งคดีของ CPS ในประเทศอังกฤษ เป็นไปตามหลักการสั่งคดีตามดุลพินิจ โดยพนักงานอัยการ มีอิสระในอันที่จะใช้ดุลพินิจสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องคดีได้ตามที่เห็นสมควร

3.2.2 บทบาทของประชาชน

ดังที่กล่าวมาแล้วในข้างต้นว่า แต่เดิมประเทศอังกฤษมีแนวคิดว่า ประชาชนทุกคนในสังคมมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยให้สังคมมีความสงบสุขและสันติ เมื่อมีความผิดอาญาเกิดขึ้น ย่อมถือได้ว่าความเสียหายจากการกระทำนั้นได้ส่งผลกระทบต่อประชาชนทุกคนในสังคม ดังนั้น จึงถือได้ว่าประชาชนทุกคนเป็นผู้เสียหาย มีสิทธิฟ้องคดีอาญาเพื่อนำผู้กระทำความผิดลงโทษตามที่กฎหมายกำหนดไว้ แม้ว่าจะไม่ใช่ผู้ได้รับความเสียหายโดยตรงก็ตาม

การใช้สิทธิฟ้องคดีอาญาของประชาชนในประเทศอังกฤษ ต้องอยู่ภายใต้อำนาจการควบคุมของ CPS กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ CPS มีอำนาจควบคุมกำกับการฟ้องคดีอาญาของประชาชนด้วยการเข้าแทรกแซงดำเนินคดีด้วยตนเอง หรืออาจใช้ดุลพินิจให้ประชาชนระงับการฟ้องคดีนั้นได้ตามที่เห็นสมควร¹⁶⁰

¹⁵⁹ Robert J. Green (1992, December) The Creation and Development of the Crown Prosecution Service pp 39-52

¹⁶⁰ คณิต ฅ นกร ปัญหาในการใช้ดุลพินิจของอัยการ หน้า 35-36

จากกรณีดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า ตั้งแต่ปี ค.ศ.1986 เป็นต้นมา ประเทศอังกฤษได้มีการปรับเปลี่ยนแนวคิดการฟ้องคดีอาญาจากหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนมาเป็นหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐโดยมีการก่อตั้งองค์กรที่เรียกว่า Crown Prosecution Service (CPS) ขึ้น โดยมีหน้าที่คล้ายพนักงานอัยการในประเทศภาคพื้นยุโรป¹⁶¹

4. วิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายไทยกับกฎหมายต่างประเทศเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

4.1 วิเคราะห์เปรียบเทียบระบบการดำเนินคดีอาญา

ระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส และประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี เป็นรูปแบบการค้นหาความจริงตามระบบไต่สวน (Inquisitorial System) ซึ่งศาลมีบทบาทสำคัญในการรวบรวม และแสวงหาพยานหลักฐาน มีอำนาจซักถามพยานบุคคลหรือเรียกพยานหลักฐานที่อาจพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดีได้ด้วยตนเอง คู่ความจะซักถามพยานบุคคลได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาลแล้วเท่านั้น การดำเนินคดีในศาล คู่ความเป็นปรปักษ์ต่อกันน้อยกว่าระบบกล่าวหา

สำหรับระบบการดำเนินคดีอาญาในประเทศอังกฤษ เป็นกระบวนการค้นหาความจริงตามระบบกล่าวหา (Accusatorial System) ซึ่งคู่ความมีหน้าที่นำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ข้อเท็จจริงในศาลโดยเปิดเผยต่อหน้าคณะผู้พิพากษาที่มีความเป็นกลาง และปราศจากอคติ จำเลยอยู่ในฐานะประธานแห่งคดี มีหลักกฎหมายที่บัญญัติขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันสำหรับให้ความคุ้มครองไม่ให้มีการล่วงละเมิดสิทธิและเสรีภาพของจำเลยจนเกินสมควรการดำเนินคดีอาญามีลักษณะเป็นการต่อสู้กันระหว่างคู่ความเช่นเดียวกับคดีแพ่ง

ระบบการดำเนินคดีอาญาดังกล่าว มีความแตกต่างจากระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย ซึ่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติโดยนำเอาหลักการของระบบไต่สวนและระบบกล่าวหาผสมผสานเข้ากัน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม และให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอีกทางหนึ่งด้วย

¹⁶¹ สิริวัฒน์ เจริญศิริ ผู้เสียหายกับคดีอาญา : ศึกษากรณีผู้เสียหายใช้สิทธิโดยมิชอบ
วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต 2551 หน้า 34

4.2 วิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบการฟ้องคดีอาญา

ประเทศไทยมีรูปแบบการฟ้องคดีอาญาตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลัก คู่ขนานไปกับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยเอกชนหรือผู้เสียหาย โดยให้ผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวางโดยไม่ได้จำกัดขอบเขตหรือเงื่อนไขไว้แต่อย่างใด แต่ในขณะเดียวกัน พนักงานอัยการมีอำนาจแทรกแซงการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหาย โดยอาจร้องต่อศาลให้มีคำสั่งให้ผู้เสียหายกระทำการหรืองดเว้นกระทำการใดๆ ที่อาจทำให้คดีอาญาของรัฐเสียหายได้เช่นเดียวกัน

รูปแบบการฟ้องคดีอาญาของประเทศไทย มีความแตกต่างจากรูปแบบการฟ้องคดีอาญาของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ที่ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ผู้เสียหายมีอำนาจเพียงร้องทุกข์ต่อพนักงานเจ้าหน้าที่เท่านั้น ไม่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาด้วยตนเอง ซึ่งการให้พนักงานอัยการผูกขาดอำนาจการฟ้องคดีอาญาได้แต่เพียงผู้เดียว ย่อมมีผลให้การดำเนินคดีอาญาขาดความยืดหยุ่น ตลอดจนไม่มีการตรวจสอบและถ่วงดุลการดำเนินคดีของพนักงานอัยการจากผู้เสียหายแต่อย่างใด

สำหรับ การฟ้องคดีอาญาในประเทศอังกฤษ มีรูปแบบการฟ้องคดีอาญาตามหลักการดำเนินคดีอาญาที่ให้อำนาจประชาชนทั่วไปมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้ แม้ว่าจะไม่ใช่ผู้เสียหายโดยตรงก็ตาม ซึ่งแตกต่างจากรูปแบบการฟ้องคดีในประเทศไทย ที่ให้อำนาจผู้เสียหายโดยตรงเท่านั้น ในอันที่จะมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้ บุคคลอื่นไม่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาลแต่อย่างใด

การฟ้องคดีอาญาที่ให้อำนาจประชาชนทั่วไปมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้ แม้ว่าจะไม่ใช่ผู้เสียหายโดยตรงของประเทศอังกฤษได้ก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติหลายประการ เช่น การกลั่นแกล้งฟ้องคดีอาญาระหว่างราษฎรด้วยกันเอง การดำเนินคดีอาญาในลักษณะสมยอมกันระหว่างคู่กรณี หรือนัยกลับกันอาจมีการเกี่ยงไม่ยอมฟ้องคดีอาญาแก่ผู้กระทำผิด เนื่องจากความยุ่งยาก และต้องสูญเสียเวลา ตลอดจนค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมากจากการดำเนินคดีอาญาดังกล่าว อันเป็นเหตุให้ผู้กระทำผิดไม่ต้องถูกฟ้องคดีให้ได้รับโทษตามกฎหมาย เป็นต้น

ดังนั้น รูปแบบการฟ้องคดีอาญาของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส และประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี จึงไม่เหมาะสมสำหรับการนำมาประยุกต์ใช้ในประเทศไทยแต่อย่างใด

กรณี การฟ้องคดีอาญาของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีรูปแบบใกล้เคียงกับการฟ้องคดีอาญาของประเทศไทย โดยให้อำนาจการฟ้องคดีอาญาเป็นของพนักงานอัยการ และผู้เสียหายควบคู่กันไป ผู้เสียหายในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวางโดยไม่มีขอบเขตหรือเงื่อนไขจำกัดไว้ดังเช่นประเทศไทย กล่าวคือ ผู้เสียหายในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้เฉพาะคดีความผิดเล็กน้อย และความผิดอาญาอันยอมความได้ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้เท่านั้น โดยก่อนยื่นฟ้องคดี ผู้เสียหาย

จะต้องเข้าสู่กระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยระหว่างคู่กรณี โดยมีพนักงานเจ้าหน้าที่เป็นคนกลางเสียก่อน

จากการศึกษาเห็นว่า รูปแบบการฟ้องคดีอาญาของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีที่ให้อำนาจผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้อย่างจำกัด โดยการกำหนดขอบเขตและเงื่อนไขการฟ้องคดีไว้เป็นการเฉพาะนั้น มีความสอดคล้องและเหมาะสมกับประเทศไทยทั้งในด้านบริบททางสังคม จารีตประเพณี และวัฒนธรรม ดังนั้น จึงควรนำมาเป็นต้นแบบสำหรับการกำหนดแนวทาง และหลักเกณฑ์การฟ้องคดีอาญาในประเทศไทย เพื่อให้การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถแก้ไขปัญหาในทางปฏิบัติที่เกิดจากการให้อำนาจผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้โดยไม่มีขอบเขตและเงื่อนไขดังกล่าวมาแล้วต่อไป

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

1. บทสรุป

1.1 แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาทั่วไป

1.1.1 ระบบการดำเนินคดีอาญา

ระบบการดำเนินคดีอาญาหมายถึง กระบวนการค้นหาความจริงในคดี ซึ่งมีรูปแบบแตกต่างกันออกไปตามแนวความคิดพื้นฐานทางด้านนิติวิธีของระบบกฎหมายในแต่ละสังคม อันแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1) ระบบไต่สวน (Inquisitorial System) ซึ่งมีลักษณะสำคัญเช่นบทบาทของศาลในกระบวนการสืบพยานที่มีลักษณะในเชิงรุก กล่าวคือ มีอำนาจซักถามพยานบุคคล หรือเรียกพยานหลักฐานที่อาจพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดีได้ด้วยตนเอง คู่ความจะซักถามพยานบุคคลได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาลแล้วเท่านั้น เป็นต้น

2) ระบบกล่าวหา (Accusatorial System) มีลักษณะสำคัญ เช่นบทบาทของคู่ความในการดำเนินคดีมีรูปแบบเป็นการต่อสู้กันระหว่างคู่ความเช่นเดียวกับในคดีแพ่ง ศาลต้องวางตัวเป็นกลาง ด้วยการวางเฉยไม่เข้าแทรกแซงการดำเนินคดีของคู่ความหลักการดำเนินคดีต้องกระทำโดยเปิดเผยในศาลต่อหน้าคณะผู้พิพากษาที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีตามหลักทฤษฎีเป็นต้น

3) ระบบผสม (The Mixed System) มีลักษณะสำคัญ คือ การนำข้อดีของระบบไต่สวน และระบบกล่าวหา มาผสมผสานกัน เพื่อให้การดำเนินคดีเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน เช่น การให้ศาลมีอำนาจค้นหาความจริงในคดีมากขึ้นการกำหนดให้กระบวนการพิจารณาคดีอาญาจะต้องกระทำโดยเปิดเผยในศาลต่อหน้าคณะผู้พิพากษาที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี เป็นต้น

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทย มีลักษณะเป็นระบบผสม กล่าวคือ มีบทบัญญัติให้การพิจารณาคดีต้องกระทำในศาลโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย ศาลมีบทบาทเป็นเพียงกรรมการผู้ควบคุมกฎกติกาให้การดำเนินคดีเป็นไปด้วยความเรียบร้อยเท่านั้น คู่ความมีหน้าที่นำสืบพยานหลักฐาน เพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดี ตามระบบกล่าวหา ในขณะที่เดียวกันก็มี

บทบัญญัติให้ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจรับฟังพยานหลักฐานได้อย่างกว้างขวาง มีอำนาจเรียกพยานหลักฐาน หรือซักถามพยานบุคคลได้ด้วยตนเองตามระบบไต่สวนอีกด้วย

1.1.2 ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา มีทฤษฎีสำคัญสามารถแยกพิจารณาออกได้ 2 ทฤษฎี ได้แก่

1) *ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control Model)* เป็นทฤษฎีที่มีแนวคิดให้ความสำคัญกับประสิทธิภาพด้านการควบคุม ระบุ และปราบปรามอาชญากรรม ซึ่งต้องมีความรวดเร็ว และแน่นอนในการนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามกฎหมาย

2) *ทฤษฎีกระบวนการนิติธรรม (Due Process)* เป็นทฤษฎีที่มีแนวคิดให้ความสำคัญกับขั้นตอนและกระบวนการนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ซึ่งต้องเป็นไปตามหลักความเป็นธรรม และหลักความชอบด้วยกฎหมาย

1.1.3 ทฤษฎีการลงโทษ

สำหรับการลงโทษผู้กระทำความผิดอาญา ในปัจจุบันมีทฤษฎีที่สำคัญเช่นทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนความผิด (Retributive Theory) ทฤษฎีการลงโทษแบบอรรถประโยชน์ (Utilitarian Theory) ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (Rehabilitative Theory) ทฤษฎีการลงโทษเพื่อปกป้องคุ้มครองสังคม (Social Protection Theory) เป็นต้น

1.1.4 หลักการดำเนินคดีอาญา

การฟ้องคดีอาญา เพื่อนำผู้กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการพิจารณา พิพากษา และลงโทษตามกฎหมายนั้น มีรูปแบบแตกต่างกันออกไป ซึ่งพอสรุปได้ ดังนี้

1) *หลักการดำเนินคดีอาญาโดยเอกชนหรือผู้เสียหาย (Private Prosecution)* ซึ่งถือว่าการนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามกฎหมาย เป็นหน้าที่ของผู้เสียหายโดยตรงจากการกระทำผิดเท่านั้น รัฐไม่มีอำนาจเข้ายุ่งเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวโดยพลการแต่อย่างใด

2) *หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (Popular Prosecution)* ซึ่งถือว่าประชาชนทุกคนในสังคมมีอำนาจฟ้อง และดำเนินคดีอาญาในศาลได้จนกว่าคดีจะถึงที่สุด แม้ว่าจะไม่ใช่ผู้ได้รับความเสียหายโดยตรงจากการกระทำผิดก็ตาม เนื่องจากเห็นว่าประชาชนมีหน้าที่รักษาความเรียบร้อย และสงบสุขในสังคม

3) *หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution)* ซึ่งถือว่ารัฐมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมจึงมีหน้าที่ป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม เพื่อคืนความยุติธรรมและความสงบสุขให้แก่สังคมโดยมีองค์กรอัยการในฐานะเป็นผู้แทนของรัฐทำหน้าที่ฟ้องคดีอาญาต่อศาล เพื่อนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามกฎหมายต่อไป

1.1.5 เงื่อนไขแห่งอำนาจฟ้อง

เงื่อนไขแห่งอำนาจฟ้อง (The Theory of prerequisites for prosecution) อาจแยกพิจารณาออกได้เป็น 2 ประการกล่าวคือ

1) เงื่อนไขแห่งอำนาจฟ้องโดยแบบพิธี เช่นเงื่อนไขเรื่องเขตอำนาจศาล เงื่อนไขเรื่องความสามารถของกลุ่มความ เงื่อนไขเรื่องคดีต้องไม่อยู่ระหว่างพิจารณาของศาล เงื่อนไขเรื่องคำฟ้องต้องชอบด้วยรูปแบบตามกฎหมาย เป็นต้น

2) เงื่อนไขแห่งอำนาจฟ้องโดยเนื้อหา เช่นเงื่อนไขเรื่องการห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำเงื่อนไขเรื่องคดีต้องไม่มีกฎหมายยกเลิกความผิดหรือกฎหมายยกเว้นโทษเงื่อนไขเรื่องคดีต้องไม่ขาดอายุความเป็นต้น

1.2 การฟ้องคดีอาญาในประเทศไทย

1.2.1 พัฒนาการระบบกฎหมายไทย

พัฒนาการระบบกฎหมายของประเทศไทยแบ่งออกเป็นยุคได้ ดังนี้

1) ยุคกฎหมายไทยก่อนสมัยใหม่ (Pre-Modern Law) ซึ่งถือว่ากฎหมายจารีตประเพณี เป็นสิ่งเดียวกัน โดยเป็นกฎเกณฑ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นตามเหตุผลแห่งสามัญสำนึกของความรู้สึกผิดชอบชั่วดีบนพื้นฐานความคิดทางด้านศีลธรรม และจารีตประเพณี ที่มีการปฏิบัติต่อเนื่องกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน

2) ยุคปฏิรูปกฎหมายสมัยใหม่ (Modern Law) มีจุดเริ่มต้นจากการทำสนธิสัญญาเบาริ่งในสมัยพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งในยุคดังกล่าวมีการนำแนวคิดหลักกฎหมายสมัยใหม่มาใช้ปฏิรูปการนิติบัญญัติ การบริหารราชการแผ่นดิน ตลอดจนการศาลและอารักขาเพื่อรักษาเอกราชของประเทศไม่ให้ต้องตกอยู่ภายใต้อาณานิคมของชาติตะวันตกในขณะนั้น

1.2.2 บุคคลผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา

บุคคลผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาในประเทศไทย ได้แก่

1) พนักงานอัยการ หมายถึง เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล ทั้งนี้ จะเป็นข้าราชการในกรมอัยการ หรือเจ้าพนักงานอื่นผู้มีอำนาจเช่นว่านั้นก็มิได้เช่น อนามัยพลตำรวจตามพระราชบัญญัติตำรวจ อนามัยชลประทาน ตามพระราชบัญญัติชลประทาน เป็นต้น

2) ผู้เสียหาย อาจแยกความหมายออกได้เป็น 2 ประเภท กล่าวคือ ผู้เสียหายที่แท้จริง และผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหาย

(1) ผู้เสียหายที่แท้จริง หมายถึง บุคคลที่ได้รับความเสียหายโดยตรงจากการฝ่าฝืนกฎหมาย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือการฝ่าฝืนบทบัญญัติแห่งกฎหมายได้กระทำต่อบุคคลใด ย่อมถือว่าบุคคลนั้นเป็นผู้เสียหายที่แท้จริง

(2) ผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหาย หมายถึง ผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายที่แท้จริง ซึ่งเกิดขึ้นโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมายเท่านั้น ไม่อาจเกิดขึ้นโดยผลการหรือจากนิติกรรมสัญญา กล่าวคือ

ก. ผู้มีอำนาจจัดการแทนโดยความยินยอม ได้แก่ กรณีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 4 ซึ่งกำหนดให้สามีโดยชอบด้วยกฎหมายมีอำนาจจัดการฟ้องคดีอาญาแทนภริยาได้ เมื่อได้รับอนุญาตโดยชัดแจ้งจากภริยา ไม่ว่าการอนุญาตจะทำเป็นหนังสือหรือทำด้วยวาจาก็ตาม

ข. ผู้มีอำนาจจัดการแทนโดยกฎหมาย ได้แก่ กรณีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 5 กล่าวคือผู้แทนโดยชอบธรรม หรือผู้อนุบาลมีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายที่เป็นผู้เยาว์ หรือคนไร้ความสามารถที่อยู่ในความดูแลของพินัย ผู้สืบสันดาน สามีภริยา มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายที่ถูกทำร้ายจนถึงแก่ความตาย หรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจัดการคดีความเองได้ และผู้จัดการ หรือผู้แทนนิติบุคคล มีอำนาจจัดการแทนเฉพาะในกรณีที่มีความผิดอาญาได้กระทำต่อนิติบุคคลนั้น

ค. ผู้มีอำนาจจัดการแทนโดยคำสั่งศาล ได้แก่ กรณีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 6 ซึ่งกำหนดให้ศาลมีอำนาจแต่งตั้งบุคคลใดเป็นผู้แทนเฉพาะคดีให้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายที่แท้จริงเป็นกรณีไป

1.2.3 ปัญหากรณีให้อำนาจผู้เสียหายฟ้องคดีอาญา

การที่ผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวาง โดยไม่มีขอบเขตหรือเงื่อนไขจำกัดไว้ในประเทศไทย ได้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อเจตนารมณ์พื้นฐานของการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ทั้งในด้านวัตถุประสงค์เพื่อการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม และในด้านการให้ความรับรองคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น

1) ปัญหาในเรื่องวัตถุประสงค์ของการดำเนินคดี ซึ่งผู้เสียหายมักฟ้องคดีอาญาคด้วยวัตถุประสงค์ให้จำเลยได้รับโทษอย่างรุนแรง เพื่อการแก้แค้นและตอบแทนผู้กระทำผิดหรือมักฟ้องคดีอาญาเพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการข่มขู่บังคับให้จำเลยต้องจำยอมกระทำการอย่างใดให้แก่อนเองหรือบริวาร

2) ปัญหาศรัทธาในศาล จากการที่ผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีอาญาคู่ขนานไปกับพนักงานอัยการ ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อจำนวนคดีต้องถูกฟ้องคดีอาญาซ้ำซ้อนหลายคดีสำหรับการกระทำเดียวกัน ทั้งจากโจทก์ที่เป็นพนักงานอัยการ และโจทก์ที่เป็นผู้เสียหาย

3) ปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินคดีโดยไม่สุจริต โดยมีการดำเนินคดีอาญาในลักษณะสมยอมกันระหว่างคู่ความเพื่อช่วยเหลือจำเลย หรือผู้กระทำความผิดไม่ให้ต้องได้รับโทษ หรือได้รับโทษน้อยลงกว่าที่ควรจะได้รับตามกฎหมาย

4) ปัญหาความบกพร่องในการดำเนินคดีของผู้เสียหาย จากความไม่ละเอียดรอบคอบ หรือความประมาทเลินเล่อของผู้เสียหายซึ่งเป็นเอกชน ที่ขาดความความชำนาญ หรือความระมัดระวังในการดำเนินคดีอาญา

5) ปัญหาวิกฤตศรัทธาของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งจะส่งผลให้สังคมต้องตกอยู่ในภาวะสับสน โกลาหลวุ่นวาย ระส่ำระสาย ตลอดจนไร้ระเบียบแบบแผนและสันติสุขได้

1.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายไทยกับกฎหมายต่างประเทศเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

จากการศึกษากระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และประเทศอังกฤษ โดยนำมาวิเคราะห์และเปรียบเทียบกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทย ปรากฏ ดังนี้

1.3.1 ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส เป็นไปตามระบบไต่สวน มีการแยกอำนาจการสอบสวนฟ้องร้อง และอำนาจการชี้ขาดตัดสินคดีออกจากกัน กล่าวคือ ให้องค์กรอัยการ มีหน้าที่สอบสวนฟ้องร้อง และองค์กรศาล มีหน้าที่ชี้ขาดตัดสินคดี

ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส มีรูปแบบการฟ้องคดีตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ กล่าวคือ มีการให้พนักงานอัยการ มีหน้าที่ฟ้องคดีอาญาในฐานะผู้แทนรัฐ แต่เพียงผู้เดียวผู้เสียหายไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาด้วยตนเองได้โดยตรงแต่อย่างใดแต่ผู้เสียหายอาจดำเนินการได้โดยวิธีทางอ้อม ซึ่งเป็นสิทธิที่สำคัญของผู้เสียหายในคดีอาญาเพื่อให้พนักงานอัยการฟ้องคดีอาญา ได้แก่ การฟ้องคดีแพ่งเรียกค่าเสียหายที่เกิดขึ้นเนื่องจากการกระทำผิดอาญาดังกล่าว ซึ่งจะมิผลในทางกฎหมายให้พนักงานอัยการต้องฟ้องคดีอาญาในการกระทำเดียวกันนั้นต่อไป

1.3.2 ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีเป็นไปตามระบบไต่สวนเช่นเดียวกับประเทศในภาคพื้นยุโรป โดยมีการแบ่งหน้าที่สอบสวนฟ้องร้องออกจากหน้าที่พิจารณาพิพากษา ซึ่งมีองค์กรที่ทำหน้าที่ดังกล่าวต่างหากจากกัน

รูปแบบการฟ้องอาญาของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลัก มีพนักงานอัยการทำหน้าที่ในการฟ้องคดีอาญาในฐานะผู้แทนของรัฐ และในขณะเดียวกันก็ให้สิทธิผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้ด้วยตนเองเช่นเดียวกันด้วย แต่อย่างไรก็ตาม บทบาทของผู้เสียหายสำหรับการฟ้องคดีอาญา ก็มีอยู่อย่างจำกัดเฉพาะคดีความผิดอาญาต่อส่วนตัว หรือคดีความผิดเล็กน้อยที่มีกฎหมายบัญญัติให้สิทธิผู้เสียหายในอันที่จะฟ้องผู้กระทำผิดได้เท่านั้น เช่น ความผิดฐานบุกรุก ความผิดฐานหมิ่นประมาท ความผิดฐานเปิดเผยความลับของจดหมาย ความผิดฐานทำร้ายร่างกาย ความผิดฐานข่มขู่ ความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ ความผิดอาญาที่เกี่ยวกับการแข่งขันทางการค้า ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า การออกแบบสินค้า และการคิดค้นผลิตภัณฑ์ใหม่ เป็นต้น

ทั้งนี้ ในการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหาย มีการกำหนดเงื่อนไขไว้ ดังนี้

1) การร้องทุกข์ กล่าวคือความผิดอาญาอันยอมความได้ ซึ่งจะต้องมีการร้องทุกข์กล่าวโทษเสียก่อน ผู้เสียหายจำต้องดำเนินการร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงานก่อนทำการฟ้องคดีอาญานั้น

2) การเจรจาไกล่เกลี่ย กล่าวคือผู้เสียหายจะทำการฟ้องคดีอาญาต่อเมื่อได้ดำเนินการในขั้นตอนเจรจาไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำผิด โดยมีเจ้าหน้าที่ทำหน้าที่เป็นคนกลางเสียก่อน และการเจรจาไกล่เกลี่ยปรากฏว่าคู่กรณี ไม่สามารถตกลงกันได้

1.3.3 ประเทศอังกฤษ

การดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยเป็นไปตามระบบกล่าวหา กล่าวคือมีลักษณะเป็นการต่อสู้กันระหว่างคู่ความเช่นเดียวกับคดีแพ่ง คู่ความมีหน้าที่นำพยานหลักฐานมาสืบพิสูจน์ข้อเท็จจริงในศาล โดยเปิดเผยต่อหน้าคณะผู้พิพากษา ซึ่งวางตัวเป็นกลางด้วยการวางเฉยไม่เข้าแทรกแซงการสืบพยานหลักฐานในคดีของคู่ความแต่อย่างใด

การฟ้องคดีอาญาในประเทศไทยเดิมใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน ซึ่งมีแนวคิดที่ว่า ประชาชนทุกคนในสังคมมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยให้สังคมมีความสงบสุขและสันติ เมื่อมีความผิดอาญาเกิดขึ้น จึงถือได้ว่าประชาชนทุกคนเป็นผู้เสียหาย มีสิทธิฟ้องคดีอาญา เพื่อนำผู้กระทำผิดมาลงโทษตามที่กฎหมายกำหนดไว้ แม้ว่าจะไม่ใช่ผู้ได้รับความเสียหายโดยตรงก็ตาม

ต่อมาในราวปี ค.ศ.1986 ประเทศอังกฤษ เริ่มมีการนำหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐมาใช้ โดยมีการตั้งองค์กร Crown Prosecution Service (CPS) กำหนดให้มีหน้าที่ฟ้องคดีอาญา ตลอดจนควบคุมการฟ้องคดีอาญาของประชาชนด้วยการเข้าดำเนินคดีนั้นด้วยตนเอง หรือใช้ดุลพินิจสั่งให้ประชาชนระงับการฟ้องคดีนั้น ได้ตามที่เห็นสมควร

1.3.4 วิเคราะห์เปรียบเทียบกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

จากที่ได้กล่าวมาในข้างต้น อาจนำระบบการดำเนินคดีอาญา และหลักการดำเนินคดีอาญาในต่างประเทศมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับของประเทศไทยได้ ดังนี้

1) วิเคราะห์เปรียบเทียบระบบการดำเนินคดีอาญา

ระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส และประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี เป็นการค้นหาความจริงตามระบบไต่สวน (Inquisitorial System) สำหรับระบบการดำเนินคดีอาญาในประเทศอังกฤษ เป็นการค้นหาความจริงตามระบบกล่าวหา (Accusatorial System)

ระบบการดำเนินคดีอาญาข้างต้น มีความแตกต่างจากระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยบางประการ โดยระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย มีรูปแบบของการผสมผสานเข้ากันอย่างลงตัวระหว่างระบบไต่สวนและระบบกล่าวหาที่มีความเข้ากันอย่างลงตัว ตลอดจนมีความสอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพทางสังคมของประเทศไทยที่มีพัฒนาการทางกฎหมายตามอิทธิพลจากแนวคิดของระบบกฎหมายจารีตประเพณี และระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรควบคู่กันมาจนถึงปัจจุบัน

2) วิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบการฟ้องคดีอาญา

ประเทศไทยมีรูปแบบการฟ้องคดีอาญาตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ คู่ขนานไปกับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยเอกชนหรือผู้เสียหาย โดยผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวาง โดยไม่ได้จำกัดขอบเขตหรือเงื่อนไขไว้แต่อย่างใด ทั้งนี้ ในขณะเดียวกัน พนักงานอัยการก็มีอำนาจแทรกแซงการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหาย โดยอาจร้องต่อศาลให้มีคำสั่งให้ผู้เสียหายกระทำการหรืองดเว้นการกระทำใดๆ ที่อาจทำให้คดีอาญาของรัฐเสียหายได้ ซึ่งแตกต่างจากรูปแบบการฟ้องคดีอาญาของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ที่ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐผู้เสียหายไม่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาแต่อย่างใด

สำหรับ การฟ้องคดีอาญาในประเทศอังกฤษ ซึ่งมีรูปแบบการฟ้องคดีอาญาตามหลักการดำเนินคดีอาญาที่ให้อำนาจประชาชนทั่วไปมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้ แม้ว่าจะไม่ใช่ผู้เสียหายโดยตรง แตกต่างจากรูปแบบการฟ้องคดีในประเทศไทย ที่ให้อำนาจผู้เสียหายโดยตรงเท่านั้นในอันที่จะมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้

กรณี การฟ้องคดีอาญาของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีการให้อำนาจการฟ้องคดีอาญาเป็นของพนักงานอัยการ และผู้เสียหายควบคู่กันไป โดยสิทธิการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีอยู่อย่างจำกัดเฉพาะในคดีความผิดเล็กน้อย และความผิดอันยอมความได้ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้เท่านั้น และก่อนยื่นฟ้องคดีมีเงื่อนไขว่า จะต้องเข้าสู่กระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยระหว่างคู่กรณีโดยมีพนักงานเจ้าหน้าที่เป็นคนกลางเสียก่อน

จากการเปรียบเทียบข้างต้น รูปแบบการฟ้องคดีอาญาของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส และประเทศอังกฤษ ไม่เหมาะที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในประเทศไทย กล่าวคือ การให้พนักงานอัยการผูกขาดอำนาจการฟ้องคดีอาญาได้แต่เพียงผู้เดียวในประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส นั้น มีผลให้การดำเนินคดีอาญาขาดความยืดหยุ่นและไม่มีการตรวจสอบถ่วงดุลการใช้ดุลพินิจสั่งคดีของพนักงานอัยการโดยผู้เสียหายโดยสิ้นเชิง

สำหรับการให้อำนาจประชาชนทั่วไปมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้ แม้ว่าจะไม่ใช่ผู้เสียหายโดยตรงในประเทศอังกฤษก็อาจก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติหลายประการ เช่น การกลั่นแกล้งฟ้องคดีอาญาระหว่างราษฎรด้วยตนเองการดำเนินคดีอาญาในลักษณะสมยอมกันระหว่างคู่กรณี เพื่อประโยชน์ในทางหนึ่งทางใด หรือนัยกลับกันอาจมีการเกี่ยงไม่ยอมฟ้องคดีอาญาแก่ผู้กระทำผิด เนื่องจากความยุ่งยาก และต้องสูญเสียเวลา ตลอดจนค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมากจากการดำเนินคดีอาญาดังกล่าว อันเป็นเหตุให้ผู้กระทำผิดไม่ต้องถูกฟ้องคดีให้ได้รับโทษตามกฎหมาย เป็นต้น

แต่อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาเห็นได้ว่า รูปแบบการฟ้องคดีอาญาของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีที่ให้อำนาจพนักงานอัยการ และผู้เสียหายเป็นผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาควบคู่กัน โดยจำกัดสิทธิการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายด้วยการกำหนดขอบเขตและเงื่อนไขการฟ้องคดีไว้เป็นการเฉพาะดังกล่าวนั้นแล้วข้างต้นซึ่งมีใกล้เคียงสอดคล้อง และเหมาะสมกับบริบททางสังคมภายในประเทศไทย ทั้งทางด้านสภาพสังคม จารีตประเพณี และวัฒนธรรม

ดังนั้น จึงควรนำรูปแบบการฟ้องคดีอาญาของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมาเป็นต้นแบบในการกำหนดรูปแบบ และหลักเกณฑ์การฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในประเทศไทย เพื่อให้การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการให้อำนาจผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้โดยไม่มีขอบเขตและเงื่อนไขในประเทศไทยดังได้กล่าวมาแล้วต่อไป

2. ข้อเสนอแนะ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 ได้วางรูปแบบการฟ้องคดีอาญาของประเทศไทยโดยกำหนดให้พนักงานอัยการ และผู้เสียหายเป็นผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาคู่ขนานกันไปในลักษณะที่เป็นเอกเทศแยกต่างหากจากกัน การฟ้องคดีของฝ่ายหนึ่งไม่มีผลเป็นการตัดสิทธิไม่ให้อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องคดีในเรื่องเดียวกันได้ จนกว่าศาลจะได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้องนั้นแล้วในคดีหนึ่งคดีใด อันเป็นผลให้สิทธิการนำคดีอาญามาฟ้องระงับไปตามมาตรา 39 (4)

จากบทบัญญัติข้างต้น การให้ผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวาง โดยไม่มีขอบเขต หรือเงื่อนไขจำกัดไว้แต่อย่างใด ได้ก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติหลายประการ เช่น ปัญหาในเรื่องวัตถุประสงค์ของการดำเนินคดีอาญา ปัญหาการรบกวนการพิจารณาคดี ปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินคดีโดยไม่สุจริต ปัญหาความบกพร่องในการดำเนินคดีของผู้เสียหาย ปัญหาวิกฤตศรัทธาของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เป็นต้น

ดังนั้น เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาดังกล่าว เห็นควรแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อปรับปรุงสิทธิการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายให้อยู่ภายใต้ขอบเขต และเงื่อนไขที่จำกัดดังนี้

2.1 กำหนดขอบเขตการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหาย โดยการวางขอบเขตให้ผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้เฉพาะคดีความผิดลหุโทษ หรือความผิดเล็กน้อยที่มีอัตราโทษไม่เกินกว่าความผิด ลหุโทษ และคดีความผิดอาญาต่อส่วนตัว ซึ่งเป็นความผิดอันยอมความได้เท่านั้น

2.2 กำหนดเงื่อนไขการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหาย โดยการห้ามไม่ให้ผู้เสียหายนำคดีอาญามาฟ้องต่อศาล จนกว่าจะได้ดำเนินการในขั้นตอนไกล่เกลี่ยประนีประนอมยอมความโดยมีพนักงานอัยการ ทำหน้าที่เป็นคนกลาง และพนักงานอัยการ ได้พิจารณาแล้วเห็นควรอนุญาตให้ผู้เสียหายนำเรื่องดังกล่าวไปฟ้องคดีอาญาต่อศาลได้ด้วยตนเองต่อไป เมื่อผลการไกล่เกลี่ยประนีประนอมยอมความปรากฏว่าคู่กรณีไม่สามารถตกลงกันได้

2.3 กำหนดหลักเกณฑ์การฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหาย โดยการให้ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้เฉพาะในคดีที่พนักงานอัยการ มีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีผู้กระทำความผิดแล้วเท่านั้น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระราชบัญญัติในปดฺยบัน เล่ม 1

กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์กองหลวงไทย ร.ศ.120

กระทรวงยุติธรรม (2535) หนังสือที่ระลึก 100 ปี กระทรวงยุติธรรม กรุงเทพมหานคร เพอเฟลท์ กราฟ
ฟิค กรู๊ป

กุลพล พลวัน (2555) “กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย” ใน ประมวลสาระวิชาการ
บริหารงานยุติธรรมเปรียบเทียบชั้นสูง หน่วยที่ 4 นนทบุรี
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช สาขาวิชานิติศาสตร์

กิตติพงษ์ □ กิตยารักษ์ □ (2543) กระบวนการยุติธรรมบนเสปอนทางของการเปลี่ยนแปลง
กรุงเทพมหานคร วิญญูชน

_____. (2534) “Prosecutorial Discretion on Decision not to prosecute : A proposal for
Thailand” บทบัญญัติ 47,4 (ชั้นวาคม): หน้า 123

กิตติศักดิ์ ปรกติ (2549) การปฏิรูประบบกฎหมายไทยภายใต้อิทธิพลยุโรป พิมพ์ครั้งที่ 2
กรุงเทพมหานคร วิญญูชน

กุลพล พลวัน (2534) “ความสัมพันธ์ระหว่างพนักงานอัยการกับผู้เสียหาย” อัยการ
นิเทศ 53 (มกราคม)

_____. (2526) บทบาทของพนักงานอัยการในการเป็นโจทก์” วารสารอัยการ
60 (กุมภาพันธ์)

เกียรติขจร วัจนสวัสดิ์ (2521) หลักการฟ้องคดีอาญาเชิงบังคับและขอบเขตการใช้ดุลพินิจของ
อัยการเยอรมัน พิมพ์เผยแพร่ในการอภิปรายทางวิชาการเรื่อง การชะลอฟ้องในทัศนะ
อาจารย์มหาวิทยาลัย ณ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันศุกร์ที่ 29
กันยายน 2521 แปลงจาก Joachim Herrmann, The Rule of Compulsory Prosecution
and the Scope of prosecutorial Discretion in Germany, 41/3 University of Chicago
law review : 468 (1974)

กิตติ บุศยพลากร (2523) “ผู้เสียหายในคดีอาญา” วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิตติ พงษ์ศิริโรจน์ (2529) ฟ้องซ้ำในคดีอาญา วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะ
นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณิน วงศ์ใหญ่ (2549) ปัญหาการตีความพยานหลักฐานใหม่ : ศึกษาเปรียบเทียบการรื้อฟื้น

คดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่กับการสอบสวนซ้ำ วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตร์

มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คำชาย จิตรกร (2546) อำนาจหน้าที่ของอัยการไทยและอัยการลาวในการดำเนินคดีอาญา

วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตร์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณิง ฉาไชย ก. (2551) กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1 กรุงเทพมหานคร วิทยุชน

คณิต ฌ นคร (2546) กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พิมพ์ครั้งที่ 6 กรุงเทพมหานคร วิทยุชน

_____. (2540) “อัยการเยอรมันและการดำเนินคดีของอัยการเยอรมันก่อนฟ้อง”รวมบทความ
ทางวิชาการของ ศ.ดร คณิต ฌ นครกรุงเทพมหานคร อักษร

_____. (2538) กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พิมพ์ครั้งที่ 4 แก้ไขเพิ่มเติม กรุงเทพมหานคร
สำนักพิมพ์นิติธรรม

_____. (2528) กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กรุงเทพมหานคร เจริญวิทย์การพิมพ์

_____. (2525) “ปัญหาในการใช้ดุลพินิจของอัยการ”วารสารอัยการ 5,57 (กันยายน) : หน้า 31-
32, หน้า 35-36

_____. (2523) “คุณธรรมทางกฎหมายกับการใช้กฎหมายอาญา” วารสารอัยการ, 3 (มกราคม):
หน้า 50

_____. (2521) “การสั่งคดีและคำสั่งคดีของพนักงานอัยการ” วารสารอัยการ (กุมภาพันธ์): หน้า 50

ชาติ ชัยเดชสุริยะ (2549) มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการ

ยุติธรรมทางอาญา กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์เดียนตุลา

ชวเลศ โสภณวัต (2524) “กฎหมายลักษณะพยานของไทยเป็นกฎหมายในระบบกล่าวหาจริงหรือ”
ในจุลพาห 28, 6 หน้า 38-40

ชาติชาย ขอบทางศิลป์ (2542) “สิทธิของผู้เสียหายที่จะได้รับการเยียวยาจากรัฐอันเนื่องมาจากการ

กระทำความผิดทางอาญา” วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย

ณัฐฐวัฒน์ สุทธิโยธิน (2555) “ทฤษฎีการลงโทษ” ใน แนวการศึกษาชุดวิชากฎหมายอาญาและ

อาชญาวิทยาชั้นสูง เล่ม 1 หน่วย 6 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

สาขาวิชานิติศาสตร์

_____. (2555) “ทฤษฎีอาชญาวิทยา” ใน แนวการศึกษาชุดวิชากฎหมายอาญาและอาชญาวิทยา

ชั้นสูง เล่ม 1 หน่วย 5 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาวิชานิติศาสตร์

ถนอม อานามวัฒน์ (2532) ประวัติศาสตร์ไทยยุคก่อนประวัติศาสตร์ไทยถึงสิ้น

- อยุธยา พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร แสงรุ่งการพิมพ์
- ธานีศ เกศพิทักษ์ (2547) คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 1-2 (มาตรา 2-157) เล่ม 1 กรุงเทพมหานครสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสถาน
- นคร ผกามาศ (2521) “การฟ้องคดีอาญาแผ่นดิน (แ่งคิดจากคำพิพากษาศาลฎีกา)”วารสารอัยการ 1 (กรกฎาคม): หน้า 17-23
- ประธาน วัฒนวานิช (2520) “ระบบความยุติธรรมทางอาญา :แนวความคิดเกี่ยวกับการควบคุมอาชญากรรมและกระบวนการนิติธรรม” วารสารนิติศาสตร์ □
- มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 9, 2 (กันยายน – พฤศจิกายน): หน้า 150-152, หน้า 152-154
- ประเทือง ธนิผล และสุวิทย์ นิ่มน้อย (2533) อาชญวิทยาและทัณฑวิทยา พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- ประวิทย์ กังวล (2546) “การกำหนดของเขตการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหาย” วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- พนัส ทศนิยานนท์ และจิระศักดิ์ พรหมทอง (2523) “หน้าที่ของพนักงานอัยการที่จะต้องเปิดเผยข้อเท็จจริงในคดีให้จำเลยทราบ”วารสารอัยการ 3 (พฤศจิกายน) : หน้า 65
- พิษณุ ไชระกุล (2547) สิทธิของผู้เสียหายกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินคดีอาญาของรัฐ : ศึกษาเปรียบเทียบกรณีกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- ร.แสงกาด์ (มปป) “ประวัติศาสตร์กฎหมายไทยว่าด้วยศาลและวิธีพิจารณา” เอกสารประกอบการบรรยายวิชา น.4601 ประวัติศาสตร์กฎหมาย ประจำภาค 1/2536 คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- เริงธรรม ลัดพลี (2537) สัมมนากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กรุงเทพมหานคร สหมิตรออฟเซต
- ระเบียบกรมอัยการ พ.ศ.2547 ข้อ 78
- วรพล นรนุกูล(2531) กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา 1 พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- สุจินตนา ชุมวิสูตร (2549) “การฟ้องคดีอาญาและคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา” ใน แนวการศึกษาชุดวิชากฎหมายวิธีสบัญญัติ 3: วิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1) หน่วยที่ 7 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช สาขาวิชานิติศาสตร์

สุพจน์ สุโรจน์ (2539) “ทฤษฎีการลงโทษและแบบของการลงโทษ” ใน *เอกสารการสอนชุดวิชา*

อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา เล่ม 2 หน่วยที่ 13 นนทบุรี

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช สาขาวิชาวิทยาการจัดการ

เสถียร ลายลักษณ์ กับพวก (2478) *ประชุมกฎหมายประจำศก* เล่ม 5 กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์เดลิเมต์

แสวง บุญเฉลิมวิภาส (2552) *ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย* พิมพ์ครั้งที่ 8 กรุงเทพมหานคร วิญญูชน

สำนักงานอัยการสูงสุด (ม.ป.ป.) *อัยการไทย* กรุงเทพมหานคร รุ่งศิลป์การพิมพ์ 1997

ส.เปรณาวิน และ ม.อรรถไกรวัณทิ (2529) “ระบบอัยการ” *บทบัญญัติ* เล่ม 15 พ.ศ.2486

สุพจน์ สุโรจน์ (2529) “จะควบคุมสอดส่องผู้ถูกคุมความประพฤติอย่างไร” *วารสาร*

ราชทัณฑ์ (ฉบับปฐมฤกษ์)

สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์ (2554) “การมีส่วนร่วมของผู้เสียหายในกระบวนการพิจารณาคดีอาญา

ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน” *คุลพาห* (พฤษภาคม – สิงหาคม) : หน้า

92, หน้า 93-94, หน้า 99-103

_____. (2546) “การชะลอฟ้องโดยมีเงื่อนไขตามมาตรา 1539 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา

ความอาญาเยอรมัน” *บทบัญญัติ* 59,2

สหธน รัตนไพจิตร (2527) *ความประสงค์ของการลงโทษอาญา ศึกษาเฉพาะประเทศไทยสมัยใช้*

กฎหมายลักษณะอาญาและประมวลกฎหมายอาญา วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตร

มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สุธิดา กาญจะวงศ์ (2550) “การดำเนินคดีอาญาข้ามชั้นเจ้าพนักงาน” วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตร

มหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

สุพัตตรา ชูชาติ (2551) “ผู้เสียหายกับการมีส่วนร่วมในคดีอาญา” วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตร

มหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

สุรพงษ์ เอี่ยมแทน (2524) *ความผิดอันยอมความได้กับความผิดอาญาแผ่นดิน (ศึกษาตามกฎหมาย*

อาญาสารบัญญัติ) วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

สิริวัฒน์ เจริญศิริ (2551) *ผู้เสียหายกับคดีอาญา : ศึกษากรณีผู้เสียหายใช้สิทธิโดยมิชอบ*

วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

ศูนย์บริการเอกสารและวิชาการกรมอัยการ (ม.ป.ป.)

ศิริชัย พลการ (2550) *บทบาทของอัยการในการตรวจสอบกระบวนการยุติธรรม* วิทยานิพนธ์

ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจ
บัณฑิตย

หลวงอรรถไกรวัลที และพลโทสุข เปรมนาวิน (2510) *ระบบอัยการและศาลทหารกรุงเทพมหานคร*
โรงพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย

อุทิศ วีรวัฒน์ *อัยการสกัดแล่นและอัยการอังกฤษ อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา*

อุทัย อาทิวะ (2554) *คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับระบบ*

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กรุงเทพมหานคร วิ.เจ.พรีนติ้ง

_____. (2554) *คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2 สิทธิของผู้เสียหายใน*

คดีอาญา กรุงเทพมหานคร วิ.เจ.พรีนติ้ง

_____. (2543) “สิทธิของผู้เสียหายในกฎหมายฝรั่งเศส” *บทบัณฑิตย* 63, 1 (มีนาคม)

อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ (2529) “กฎแห่งสิทธิของผู้ต้องหา” ใน *ชุดศึกษาวิจัยพัฒนาการสิทธิ*

*มนุษยชนในประเทศไทย เรื่อง “สิทธิมนุษยชนและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาใน
ประเทศไทย”* โดยเกียรติจิร วัจนะสวัสดิ์ และคณะ กรุงเทพมหานคร : สถาบันไทย
คดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมูลนิธิโครงการตำรา สมาคมสังคมศาสตร์
และมนุษยศาสตร์

อมร จันทรสมบูรณ์ (2533) “การบรรยาย” ใน *รายงานสัมมนาเรื่องการปรับปรุงประมวล*

*กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน รวบรวมและ
จัดพิมพ์โดยคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติและคณะนิติศาสตร์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย*

_____. (ม.ป.ป.) “อำนาจสืบสวน สอบสวน ฟ้องร้องในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของ

ไทย” *อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา รวบรวมความเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญา
ในนานาประเทศ กรุงเทพมหานคร ศูนย์บริการเอกสารและวิชาการ กรมอัยการ*

อุดม รัฐอมฤต (2535) “การฟ้องคดีอาญา” *วารสารนิติศาสตร์* □ 22, 2 หน้า 242-243, หน้า 246,

หน้า 244-245

อุทิศ แสนโกศิก (2508) “บทบาทของอัยการในคดีอาญา” *อัยการนิเทศ* เล่ม 37

อัญชัยศิริบรรณารักษ์ และศิลาปะอรัญ ภูเวท (2523) “ภาระหน้าที่ของ Director of Public

Prosecutions” ใน *วารสารอัยการ* 3, 26

- อมรเทพ เมืองแสน (2549) “อิทธิพลของระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ที่มีต่อกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย” วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
- อรรถพล ใหญ่สว่าง (2524) *ผู้เสียหายในคดีอาญา* วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- อลงกรณ์ กลิ่นหอม (2544) *สิทธิในการฟ้องคดีอาญาของเอกชน* วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- อัญชลี นายสุวรรณ (2534) *การทดแทนค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา หรือเหยื่ออาชญากรรม โดยรัฐ* วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
- เอกสารกองจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.5 ข.1 เบ็ดเสร็จกระทรวงยุติธรรม
- B.Rothman & Co., New Jersey. (1965). South Hackensack
- Catherine Elliott & Frances Quinn (2000). English Legal System
- David Fogel. (1975). *The Justice Model For Corrections*. Ohio : W.B. Anderson
- Edwin H. Sutherland and Donald R. Cressey. (1966). *Principles of Criminology*. 7th ed. New York : Lippincott.
- Elmer H. Johnson, Crime (1968). *Correction and Society*. Homewood Illinois : The Dorsey Press.
- Herbert Packer (1968). *The Limits of the Criminal Sanction* (Stanford : Stanford University Press.
- H.L.A.Hart (1968). *Punishment and Responsibility*. New York : Oxford University press
- Heinrich Kischner (December, 1989). *Integration, Diversion and Resocialisation in Germany Criminal Procedure*.
- Jay A. Sigler. (ม.ป.ป.) *The Prosecutors A comparative Functional Analysis*
- Julia Fionda (1995). *Prosecutors and Discretion : A comparative Study*.
- Joachim Hermann (1974). *The Rule of Compulsory Prosecution and the Scope of Prosecution*.
- Discretion in Germany’ 41 University of Chicago Law Review 46, 9.
- John H.Langbein (1974). *Controlling Prosecutorial Discretion in Germany W.*, 41/3 University of Chicago Law Review.

Klaus Sessar(1979) *Prosecutorial Discretion in Germany. In The Prosecutor*

Marc Ancel(1966) *Social Defence : A Modern Approach to Criminal Behavior*. New York

:Shocken Books,

Patrick Devlin (1960) *The Criminal Prosecution in English*

Robert J. Chronnelle(1992, December) *The Future of The Crown Prosecution*

Service in England and Wales

Robert J. Green (1992, December) *The Creation and Development of the Crown Prosecution*

Service

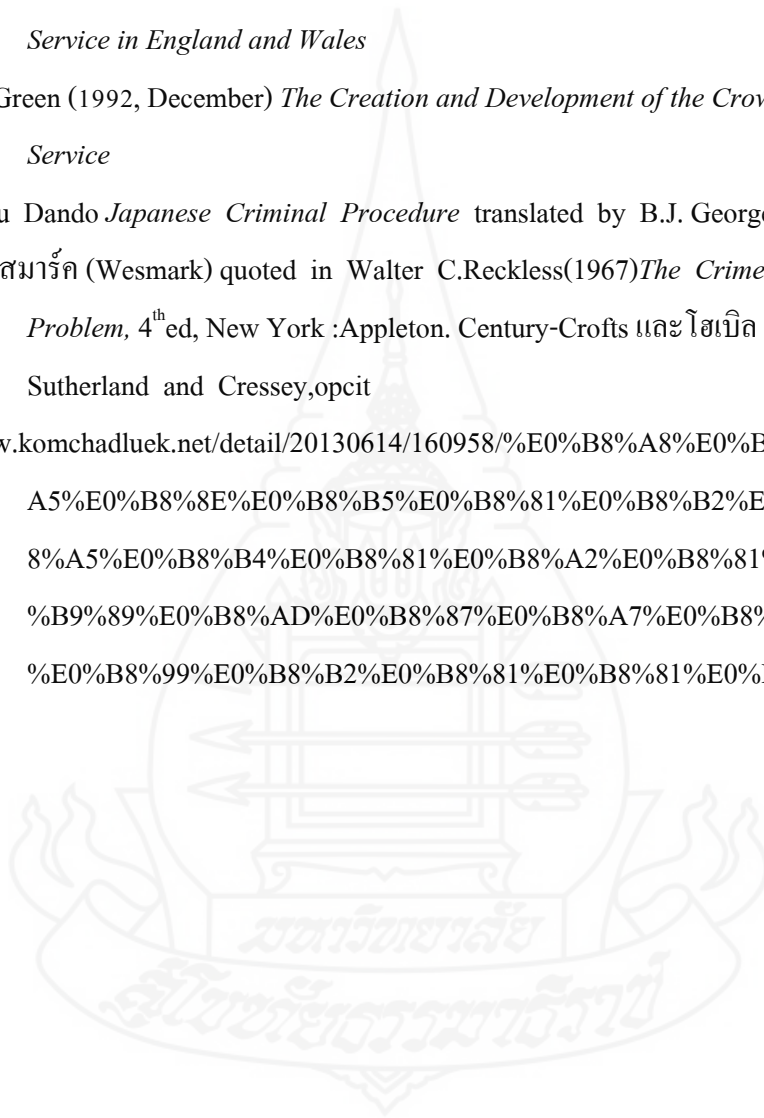
Shigemitsu Dando *Japanese Criminal Procedure* translated by B.J. George,

Jr., Fred เวสมาร์ค (Wesmark) quoted in Walter C.Reckless(1967)*The Crime*

Problem, 4th ed, New York :Appleton. Century-Crofts และ โฮเบิล (Hobel) quoted in

Sutherland and Cressey, opcit

<http://www.komchadluek.net/detail/20130614/160958/%E0%B8%A8%E0%B8%B2%E0%B8%A5%E0%B8%8E%E0%B8%B5%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%9E%E0%B8%A5%E0%B8%B4%E0%B8%81%E0%B8%A2%E0%B8%81%E0%B8%9F%E0%B9%89%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%AA%E0%B8%99%E0%B8%B2%E0%B8%81%E0%B8%81%E0%B8%95..html>

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2236 - 2237/2550

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2236 - 2237/2550

วินิจฉัยว่า คดีทั้งสองสำนวนนี้ศาลชั้นต้นสั่งให้รวมพิจารณาเป็นคดีเดียวกัน โดยให้เรียกโจทก์สำนวนแรกว่า โจทก์ที่ 1 เรียกโจทก์สำนวนหลังว่า โจทก์ที่ 2 และเรียกจำเลยทั้งสองสำนวนว่า จำเลย

โจทก์ทั้งสองฟ้องจำเลยทั้งสองสำนวนและแก้ไขคำฟ้องขอให้ลงโทษจำเลยตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 199, 264, 268, 309, 310, 288, 289, 90, 91, 32, 33 ระบุเจตนาและช่องเจตนาของกลางศาลชั้นต้นได้สวนมูลฟ้องสำนวนแรกแล้ว เห็นว่าคดีมีมูลให้ประทับฟ้อง

จำเลยให้การปฏิเสธทั้งสองสำนวน

ระหว่างพิจารณาโจทก์ที่ 1 ยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับโจทก์ที่ 2 ในความผิดฐานปลอมและใช้เอกสารปลอมในสำนวนหลัง ศาลชั้นต้นอนุญาต

ศาลชั้นต้นพิพากษาว่า จำเลยมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 199, 264 วรรคแรก, 268 วรรคสอง (ที่ถูกมาตรา 268 วรรคแรก ประกอบมาตรา 264 วรรคแรก), 310 วรรคแรก, 289 (4) การกระทำของจำเลยเป็นความผิดหลายกรรมต่างกันให้ลงโทษทุกกรรมเป็นกระทงความผิดไปตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 91 ให้ลงโทษตามมาตรา 199 จำคุก 1 ปี ลงโทษตามมาตรา 268 วรรคสอง ประกอบมาตรา 264 วรรคแรก (ที่ถูกให้ลงโทษตามมาตรา 268 วรรคแรก ประกอบด้วยมาตรา 264 วรรคแรกแต่กระทงเดียวตามมาตรา 268 วรรคสอง) จำคุก 1 ปี ความผิดตามมาตรา 310 วรรคแรกและมาตรา 289 (4) เป็นกรรมเดียวเป็นความผิดต่อกฎหมายหลายบท ให้ลงโทษตามมาตรา 289 (4) ซึ่งเป็นบทที่มีโทษหนักที่สุดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 90 ลงโทษประหารชีวิตเมื่อรวมโทษทุกกระทงแล้ว คงประหารชีวิตสถานเดียว ระบุเจตนาและช่องเจตนาของกลางจำเลยอุทธรณ์ทั้งสองสำนวน

ศาลอุทธรณ์พิพากษายืน

จำเลยฎีกาทั้งสองสำนวน

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า "ข้อเท็จจริงเบื้องต้นที่โจทก์ทั้งสองกับจำเลยนำเสนอรับกันและที่จำเลยรับในฎีกาฟังเป็นยุติว่าโจทก์ที่ 1 เป็นบิดาของผู้ตายจำเลยและผู้ตายเป็นสามีภริยากันโดยจดทะเบียนสมรสเมื่อปี 2524 ผู้ตายทำงานเป็นแพทย์อยู่ที่โรงพยาบาลบุนนาคไชยากร เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร ส่วนจำเลยรับราชการเป็นแพทย์อยู่ที่คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเมื่อสมรสกันแล้วจำเลยและผู้ตายอยู่กินด้วยกันที่บ้านพักแพทย์ภายในโรงพยาบาลบุนนาคไชยากรมีบุตรด้วยกัน 2 คน คือ นาย ข. และนางสาว ก. ครั้นปลายปี 2541 ผู้ตายและจำเลยเริ่มขัดแย้งกันโดยผู้ตายเข้าใจว่าจำเลยมีความสัมพันธ์ฉันชู้สาวกับหญิงอื่นซึ่งเป็นคนไข้ของจำเลยเมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2542 ผู้ตายทำบันทึกตามเอกสารหมายเลข จ.136 ให้จำเลยลงชื่อรับรองว่าจำเลยจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับหญิงคน

ดังกล่าวอีก วันที่ 27 พฤษภาคม 2542 ผู้ตายจดทะเบียนยกที่ดินตามหนังสือรับรองการทำประโยชน์ (น.ส. 3 ก.) เลขที่ 2321 ตำบลสันมะเค็ด อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย เนื้อที่ 41 ไร่เศษซึ่งเดิมมีชื่อผู้ตายเป็นเจ้าของให้เป็นสิทธิของจำเลย วันที่ 1 กรกฎาคม 2542 จำเลยย้ายออกจากบ้านพักไปอาศัยอยู่ที่อื่นและให้ผู้ตายอยู่อาศัยกับบุตรที่บ้านพักแพทย์ตามเดิมแต่จำเลยจะไปปรับบุตรทั้งสองในเวลาเช้าเพื่อไปส่งที่โรงเรียนทุกวันสำหรับผู้ตายจะไปปรับบุตรทั้งสองจากโรงเรียนกลับบ้านในเวลาเย็น ช่วงระหว่างที่แยกกันอยู่ผู้ตายกับจำเลยยังคงมีเรื่องขัดแย้งกันโดยจำเลยเขียนจดหมายลงวันที่ 18 มกราคม 2543 คำว่าผู้ตายที่ไม่ยอมหย่าขาดจากจำเลยและเรื่องสินสมรสจำเลยเคยใช้เหล็กดัดมเบลดทุบรถยนต์ผู้ตายเสียหายผู้ตายไปแจ้งความเป็นหลักฐานไว้ที่สถานีตำรวจนครบาลบางซื่อ เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2543 ครั้นวันที่ 29 สิงหาคม 2543 จำเลยฟ้องผู้ตายที่ศาลเยาวชนและครอบครัวกลางเพื่อขอหย่าและแบ่งสินสมรสผู้ตายให้การต่อสู้คดีและผู้ตายได้ฟ้องจำเลยขอเพิกถอนการยกให้ที่ดินที่จังหวัดเชียงรายเป็นอสังหาริมทรัพย์ศาลเยาวชนและครอบครัวกลางทำการไต่ถามไต่สวนที่สุดจำเลยได้ถอนฟ้องคดีที่ฟ้องหย่าและแบ่งสินสมรสเมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน 2543 ต่อมาเมื่อวันที่ 19 ธันวาคม 2543 ผู้ตายไปแจ้งความเป็นหลักฐานที่สถานีตำรวจนครบาลบางซื่อว่าจำเลยไปถ่ายรูปแบบบ้านพักของผู้ตายโดยไม่ทราบวัตถุประสงค์หลังจากนั้นผู้ตายกับจำเลยทำสัญญาประนีประนอมยอมความกันเมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2544 ในคดีที่ผู้ตายฟ้องขอเพิกถอนการยกให้ที่ดินที่จังหวัดเชียงรายโดยตกลงกันว่าจำเลยจะไปจดทะเบียนให้ผู้ตายมีชื่อเป็นเจ้าของร่วมในที่ดินตามหนังสือรับรองการทำประโยชน์ (น.ส. 3 ก.) เลขที่ 2321 ตำบลสันมะเค็ด อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ภายใน 15 วันและผู้ตายกับจำเลยจะร่วมกันไปตรวจทรัพย์สินที่ผู้ตายเก็บไว้ในตู้รับของธนาคารเมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2544 จำเลยกับผู้ตายไปรับประทานอาหารกลางวันด้วยกันที่ร้านอาหาร โออิชิซึ่งอยู่ที่ชั้นที่ 2 ของศูนย์การค้าสยามดิสคัฟเวอรีหลังจากรับประทานอาหารเสร็จแล้วจำเลยกับผู้ตายเดินออกจากร้านอาหารไปด้วยกันหลังจากนั้นผู้ตายหายไป โดยไม่มีผู้ใดพบเห็นผู้ตายอีกในวันเดียวกันนั้นจำเลยเปิดห้องพักเลขที่ 318 อาคารวิทยนิเวศน์ซึ่งตั้งอยู่ภายในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันรุ่งขึ้นเวลา 11 นาฬิกาจำเลยคืนห้องพักเลขที่ 318 ดังกล่าวและในวันเดียวกันนั้นเองจำเลยไปเปิดห้องพักเลขที่ 1631 โรงแรมโซฟิเทลเซ็นทรัลพลาซ่า ลาดพร้าว ตามที่ได้จองไว้ล่วงหน้าตั้งแต่วันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2544 ครั้นวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2544 เวลา 6 นาฬิกาเศษ จำเลยคืนห้องพักเลขที่ 1631 และในวันเดียวกันจำเลยได้รับแจ้งจากเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลนุรักษ์ไชยากรว่าผู้ตายไม่ไปปฏิบัติหน้าที่แพทย์ในวันวันที่ 21 ที่ผ่านมา จำเลยจึงไปแจ้งความต่อเจ้าพนักงานตำรวจนครบาลพญาไท เรื่องผู้ตายหายไปวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2544 โรงพยาบาลนุรักษ์ไชยากรได้รับจดหมาย 2 ฉบับประทับตราไปรษณีย์ส่งมาจากจังหวัดจันทบุรีข้อความในจดหมายพิมพ์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ฉบับแรกลงวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2544 มีลายมือชื่อผู้ตายถึงผู้อำนวยการโรงพยาบาลขอลาหยุดงาน

15 วัน นับตั้งแต่วันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2544 ลงท้ายจดหมายว่า "มี" แต่ไม่ลงลายมือชื่อโดยมีข้อความจากผู้ตายถึงบุตรทั้งสองว่าผู้ตายจะไปฝึกจิตใจนั่งสมาธิประมาณ 2 สัปดาห์สำหรับลายมือชื่อผู้ตายในจดหมายฉบับแรกเจ้าพนักงานตำรวจส่งไปตรวจที่กองพิสูจน์หลักฐานเปรียบเทียบกับลายมือชื่อที่แท้จริงของผู้ตายปรากฏว่าลายมือชื่อดังกล่าวมิใช่ลายมือชื่อของผู้ตาย วันที่ 11 มีนาคม 2544 โจทก์ที่ 1 ไปร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนให้ดำเนินคดีแก่จำเลยฐานหน่วงเหนี่ยวกักขังผู้ตายวันที่ 23 มีนาคม 2544 เจ้าพนักงานตำรวจกองพิสูจน์หลักฐานเข้าตรวจค้นอาคารวิทยนิเวศน์พบคราบโลหิตบริเวณห้องน้ำในห้องพักเลขที่ 318 และพบชิ้นเนื้อลักษณะคล้ายเนื้อมนุษย์จำนวนหนึ่งในบ่อพักสิ่งปฏิกูล (บ่อเกรอะ) จึงยึดไปตรวจพิสูจน์ ซึ่งเจ้าพนักงานกองพิสูจน์หลักฐานรายงานผลการตรวจในวันที่ 24 มีนาคม 2544 ว่าคราบโลหิตและชิ้นเนื้อที่ตรวจพบมีดี เอ็น เอ แบบเดียวกับผู้ตายเจ้าพนักงานตำรวจจึงดำเนินคดีแก่จำเลยเพิ่มเติมฐานฆ่าผู้ตายโดยไตร่ตรองไว้ก่อนและฐานซ่อนเร้นย้าย หรือทำลายศพเพื่อปิดบังการตายหรือเหตุแห่งการตายจำเลยเข้ามอบตัวและให้การปฏิเสธทุกข้อหา ครั้นวันที่ 26 มีนาคม 2544 เจ้าพนักงานตำรวจกองพิสูจน์หลักฐานเข้าตรวจบ่อบำบัดน้ำเสียจากโรงแรมโซฟิเทล บ่อที่ 25 และ 26 ซึ่งเป็นบ่อพักสิ่งปฏิกูลที่ใหญ่มาจากห้องที่จำเลยเข้าพักและสามารถตรวจพบชิ้นเนื้อลักษณะคล้ายเนื้อมนุษย์อีกจำนวนหนึ่งจึงยึดไว้เพื่อให้กองพิสูจน์หลักฐานและสถาบันนิติเวชวิทยาตรวจพิสูจน์สำหรับความผิดฐานปลอมเอกสารและฐานใช้เอกสารปลอมในสำนวนหลังเป็นความผิดต่อผู้ที่ได้รับความเสียหายโดยตรงจากการกระทำของจำเลยที่ปลอมและใช้เอกสารปลอมตามฟ้องแม้จำเลยจะปลอมหนังสือของผู้ตายส่งไปถึงนายแพทย์อำนวยการ โรงพยาบาลนุรักษ์ ไซยากรว่าผู้ตายขอลาการปฏิบัติงานแล้วลงลายมือชื่อปลอมของผู้ตายในหนังสือดังกล่าวและจำเลยได้ปลอมจดหมายของผู้ตายส่งไปถึงนาย ช. กับนางสาว ก. บุตรชายและบุตรสาวของผู้ตายว่าผู้ตายต้องไปฝึกสมาธิเพื่อให้ผู้หนึ่งผู้ใดหลงเชื่อว่าเอกสารปลอมนั้นผู้ตายได้ทำขึ้นจริงทั้งนี้โดยประการที่น่าจะเกิดความเสียหายแก่ผู้อื่นก็ตาม ในกรณีนี้โจทก์ที่ 1 ซึ่งเป็นบิดาผู้ตายก็ยังถือไม่ได้ว่าเป็นบุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดดังกล่าวตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4) ทั้งความผิดดังกล่าวได้เกิดขึ้นภายหลังจากผู้ตายถึงแก่ความตายไปแล้วผู้ตายไม่อาจเป็นผู้เสียหายในความผิดดังกล่าวได้ จึงไม่ใช่กรณีที่โจทก์ที่ 1 ซึ่งเป็นบุพการีของผู้ตายจะจัดการแทนผู้ตายได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 5 (2) ด้วย ที่ศาลชั้นต้นอนุญาตให้โจทก์ที่ 1 เข้าร่วมเป็นโจทก์กับโจทก์ที่ 2 ในความผิดดังกล่าวในสำนวนหลังตามคำร้องของโจทก์ที่ 1 จึงเป็นการไม่ชอบปัญหาดังกล่าวเป็นข้อกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยศาลฎีกามีอำนาจยกขึ้นวินิจฉัยและยกคำร้องดังกล่าวของโจทก์ที่ 1 ได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 195 วรรคสอง ประกอบมาตรา 225 และความผิดฐานซ่อนเร้น ทำลายศพผู้ตายเพื่อปิดบังการตายในสำนวน

แรกศาลชั้นต้นวินิจฉัยว่า โจทก์ที่ 1 ไม่อาจมีอำนาจฟ้อง โจทก์ที่ 1 ไม่อุทธรณ์ในข้อนี้ความผิดที่ โจทก์ที่ 1 เป็นโจทก์ฟ้องดังกล่าวจึงยุติไปตามคำพิพากษาศาลชั้นต้นแต่ศาลชั้นต้นมิได้พิพากษายกฟ้องโจทก์ที่ 1 ในความผิดดังกล่าว และศาลอุทธรณ์ยังมิได้แก้ไขในข้อนี้ศาลฎีกาเห็นควรแก้ไขให้ถูกต้อง ส่วนกระทรวงความผิดฐานซ่อนเร้นทำลายศพผู้ตายเพื่อปิดบังการตายในสำนวนหลังและกระทรวงความผิดฐานปลอมเอกสารกับฐานใช้เอกสารปลอมซึ่งต้องลงโทษจำเลยฐานใช้เอกสารปลอมแต่กระทรวงเดียวในสำนวนหลังนั้นศาลอุทธรณ์พิพากษายืนตามศาลชั้นต้นให้ลงโทษจำเลยจำคุกกระทรวงละ 1 ปี ดังนั้นความผิดทั้งสองกระทรวงดังกล่าวจึงต้องห้ามมิให้จำเลยฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 218 วรรคหนึ่ง ที่จำเลยฎีกาว่า พยานหลักฐานที่โจทก์ที่ 2 นำสืบยังรับฟังไม่ได้ว่าจำเลยกระทำความผิดทั้งสองกระทรวงดังกล่าวเป็นฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริง จึงต้องห้ามตามบทกฎหมายข้างต้นศาลฎีกาไม่รับวินิจฉัยให้

จำเลยคงมีปัญหาดังกล่าวต้องวินิจฉัยตามฎีกาจำเลยว่าจำเลยหนึ่งยักยอกทำให้ผู้ตายปราศจากเสรีภาพในร่างกายและฆ่าผู้ตายโดยไตร่ตรองไว้ก่อนตามคำพิพากษาศาลล่างทั้งสองด้วยหรือไม่ ...สรุปแล้ว พยานหลักฐานที่โจทก์ทั้งสองนำสืบมาแม้ส่วนใหญ่จะเป็นพยานพหุติเหตุแวดล้อมกรณีแต่ก็มีความสอดคล้องต้องกัน และมีเหตุผลต่อเนื่องเชื่อมโยงกันเป็นลำดับเมื่อพิจารณาประกอบกับพฤติการณ์อันเป็นข้อพิรุธหลายประการของจำเลยดังได้วินิจฉัยมาแล้วข้อเท็จจริงรับฟังได้ว่าในวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2544 ก่อนเที่ยงวันจำเลยนัดหมายให้ผู้ตายไปพบและรับประทานอาหารร่วมกันที่ร้านอาหาร โออิชิในศูนย์การค้าสยามดิสคัฟเวอรี โดยจำเลยแอบอ้างหลอกลวงผู้ตายเรื่องนัดพบช่างซื้อสุรที่ที่จะไปซ่อมแซมบ้านพักผู้ตายระหว่างการรับประทานอาหารร่วมกันจำเลยลอบนำยานอนหลับคอร์มิกุ่มที่สั่งซื้อไว้ก่อนหน้านั้นใส่ลงในอาหารหรือเครื่องดื่มให้ผู้ตายรับประทานหรือดื่มจนผู้ตายมีอาการสับสนสลือครองสติไม่ได้หลังจากนั้นจำเลยได้พาผู้ตายไปยังอาคารวิทยนิเวศน์ที่จำเลยจัดเตรียมเปิดห้องพักรอไว้เพื่อทำการหนึ่งยักยอกให้ผู้ตายปราศจากเสรีภาพในร่างกายแล้วจำเลยลงมือฆ่าผู้ตายโดยไตร่ตรองไว้ก่อนด้วยวิธีการอย่างหนึ่งอย่างใดตามที่จำเลยวางแผนไว้ จากนั้นจำเลยได้ฆ่าและแยกศพผู้ตายออกเป็นชิ้นส่วนเล็กๆบางชิ้นทิ้งลงในโถชักโครกของห้องพักในอาคารวิทยนิเวศน์บางส่วนนำไปทิ้งในโถชักโครกของโรมแรมโซฟิเทลในวันรุ่งขึ้นคือวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2544 เพื่อปิดบังการตายของผู้ตายพยานหลักฐานของจำเลยไม่อาจรับฟังหักล้างพยานหลักฐานของโจทก์ทั้งสองได้ที่ศาลอุทธรณ์พิพากษายืนตามศาลชั้นต้นว่าจำเลยกระทำความผิดฐานหนึ่งยักยอกทำให้ผู้ตายปราศจากเสรีภาพในร่างกายและฐานฆ่าผู้ตายโดยไตร่ตรองไว้ก่อนด้วยนั้นศาลฎีกาเห็นพ้องด้วย ฎีกาของจำเลยทุกข้อฟังไม่ขึ้น"

พิพากษาแก้เป็นว่า ให้ยกคำร้องของโจทก์ที่ 1 ที่ขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ในความผิดฐานปลอมเอกสาร และฐานใช้เอกสารปลอมในสำนวนหลังและยกฟ้องโจทก์ที่ 1 สำหรับความผิดฐานซ่อนเร้น ทำลาย

ศพผู้ตายหรือปีดบังเหตุแห่งการตายในสำนวนแรกนอกจากที่แก้ไขเป็นไปตามคำพิพากษาศาล
อุทธรณ์

ภาคผนวก ข

คำพิพากษาคดีนายถาวร เสนเนียม เป็นโจทก์ ยื่นฟ้อง พล.ต.อ.วาสนา เพิ่มลาภ

คำพิพากษาคดีนายถาวร เสนเนียม เป็นโจทก์ยื่นฟ้อง พล.ต.อ.วาสนา เพิ่มลาภ

กรณีเรื่องคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นของส่วนรวม ศาลฎีกาได้เคยมีคำพิพากษาในคดีประวัติศาสตร์โดยกลับคำตัดสินของศาลชั้นต้น และศาลอุทธรณ์ ในคดีที่ นายถาวร เสนเนียม รองหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ เป็นโจทก์ยื่นฟ้อง พล.ต.อ.วาสนา เพิ่มลาภอดีตรองประธานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) นายปริญญานาคฉัตรีย์ และนายวิระชัย แนวนุญเนียร อดีต กกต. ร่วมเป็นจำเลยในความผิดฐานร่วมกันปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบหลังจัดการเลือกตั้ง ส.ส.แบบแบ่งเขตรอบใหม่ เมื่อวันที่ 23 เมษายน 2549 โดยไม่มีอำนาจ และอนุญาตให้ผู้สมัครรายเดิมเวียนเทียนลงสมัครข้ามเขตได้เพื่อช่วยให้ผู้สมัครของพรรคไทยรักไทย มีคู่แข่ง เพื่อเล็งเกณฑ์ว่าจะต้องได้คะแนน 20% ขึ้นไป คดีนี้ศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาว่าจำเลยทั้งสามมีความผิดตามพระราชบัญญัติ ว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง พ.ศ.2541 ให้จำคุกคนละ 4 ปี โดยไม่รอลงอาญา และตัดสิทธิทางการเมืองคนละ 10 ปี ต่อมาศาลอุทธรณ์ ได้พิพากษายืนตามศาลชั้นต้น

ต่อมาในวันที่ 13 มิถุนายน ที่ห้องพิจารณา 809 ศาลอาญา ถนนรัชดาภิเษกกรุงเทพฯ ศาลอ่านคำพิพากษาของศาลฎีกาคดีหมายเลขคำ อ.1234 /2549 ที่นายถาวร เสนเนียมรองหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ เป็นโจทก์ ยื่นฟ้องสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (ศาลยกฟ้องในชั้นใต้สวนมูลฟ้อง) พล.ต.อ.วาสนา เพิ่มลาภ อดีตประธาน กกต. นายปริญญานาคฉัตรีย์, นายวิระชัย แนวนุญเนียร (เสียชีวิตแล้ว), พล.อ.จารุภัทร เรืองสุวรรณทั้งสามเป็นอดีต กกต. และ พล.ต.ต.เอกชัย วารุณประภา อดีตเลขาธิการ กกต. (ศาลยกฟ้องในชั้นใต้สวนมูลฟ้อง) เป็นจำเลยที่ 1-6 ในความผิดฐานปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 และพ.ร.บ.ว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง พ.ศ.2541 และ พ.ร.บ.ว่าด้วยการเลือกตั้ง ส.ส.และ ส.ว. พ.ศ.2541

คดีนี้โจทก์ยื่นฟ้องเมื่อวันที่ 18 เมษายน 2549 สรุปว่า ระหว่างวันที่ 3-5 เมษายน 2549 เวลากลางวันพวกจำเลยร่วมกันปฏิบัติหน้าที่มิชอบ จัดให้มีการเลือกตั้งใหม่รอบสอง ใน 38 เขต 15 จังหวัด เมื่อวันที่ 23 เมษายน 2549 ทั้งที่ไม่มีอำนาจและอนุญาตให้ผู้สมัครรายเดิมเวียนเทียนลงสมัครข้ามเขตได้เพื่อช่วยให้ผู้สมัครพรรคไทยรักไทยมีคู่แข่งและจะได้เล็งเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดไว้ว่า ต้องได้คะแนนร้อยละ 20 ขึ้นไป

ดังนั้นการจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่โดยเพิ่มเงื่อนไขดังกล่าว ทำให้การเลือกตั้งไม่ได้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรมซึ่งพวกจำเลยเป็นบุคคลในองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญที่มีอำนาจมากแต่กลับมากะทำความผิดเองโดยไม่เกรงกลัวกฎหมาย และคดีนี้อยู่ในความสนใจของประชาชน เนื่องจากการกระทำของจำเลยทั้งหก เป็นการกระทำความผิดที่ร้ายแรงเป็นปฏิปักษ์และเป็นภัยต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย หากไม่ได้รับการพิจารณาโดยเร่งด่วนจะส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีงามของประชาชน และสูญเสียงบประมาณของแผ่นดินจำนวนมาก

รวมถึงความมั่นคงของประเทศ โจทก์จึงขอให้ศาลพิพากษาลงโทษจำเลยตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 101, 108, 157 เหตุเกิดที่แขวงรองเมือง เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ จำเลยให้การปฏิเสธ ศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาเมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2549 ให้จำคุก พล.ต.อ.วาสนา นายปริญญา และนายวิระชัย จำเลยที่ 2-4 ตามพ.ร.บ.ว่าด้วย กต.ฯ ไว้คนละ 4 ปี โดยไม่รอลงอาญาและให้เพิกถอนสิทธิเลือกตั้งเป็นเวลา 10 ปี ส่วน พล.อ.จารุภัทร จำเลยที่ 5 นั้นได้ลาออกจาก กต.ฯ ไปก่อน นายถาวร โจทก์จึงถอนฟ้อง

ต่อมาจำเลยที่ 2-4 ยื่นอุทธรณ์ซึ่งศาลอุทธรณ์ พิพากษายืนตามศาลชั้นต้น

ภายหลังจำเลย 2-3 ยื่นฎีกาขอให้ศาลยกฟ้อง

ศาลฎีกาตรวจสอบจำนวนประชุมปรึกษาหารือกันแล้วเห็นว่าคดีมีปัญหาต้องวินิจฉัยตามฎีกาของจำเลยที่ 2 และ 3 ว่าโจทก์เป็นผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องหรือไม่ เห็นว่าการกระทำของ กต.ฯ จะเป็นความผิดตามมาตรา 24 ของ พ.ร.บ.ว่าด้วย กต.ฯ นั้นจะต้องเป็นการกระทำต่อผู้สมัครหรือพรรคการเมือง แต่ข้อเท็จจริงคดีนี้ได้รับความเพียงว่าโจทก์เป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้งใน จ.สงขลา เขตเลือกตั้งที่ 6 และเป็นสมาชิกของพรรคประชาธิปัตย์ที่ไม่ได้ส่งผู้ใดเข้าสมัครรับเลือกตั้งเลย โดยโจทก์ไม่ใช่ผู้สมัคร ดังนั้นยังถือไม่ได้ว่า กต.ฯ ได้กระทำการที่จะเป็นความผิดต่อโจทก์ ตามมาตรา 24 ที่บัญญัติว่าห้ามไม่ให้ กต.ฯ, กต.ประจำจังหวัด, ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำจังหวัด และอนุกรรมการที่ กต.ฯ แต่งตั้งกระทำการอันมิชอบด้วยหน้าที่ เพื่อเป็นคุณ หรือเป็นโทษแก่ผู้สมัครหรือพรรคการเมืองใด ดังนั้นโจทก์ย่อมไม่ใช่ผู้เสียหายโดยตรงจากการกระทำผิดตามมาตรา 24 ดังกล่าว

แม้โจทก์จะมีสิทธิคัดค้านการเลือกตั้ง ส.ส. ในเขตเลือกตั้งที่โจทก์มีสิทธิเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ ปี 2540 มาตรา 147 (1) และพ.ร.บ.ว่าด้วยการเลือกตั้ง ส.ส. และ ส.ว. พ.ศ. 2541 มาตรา 94 และตามพ.ร.บ.ว่าด้วยการเลือกตั้ง ส.ส.ฯ มาตรา 114 บัญญัติว่ากรณีที่ปรากฏว่ามีการกระทำความผิดตามกฎหมายนี้ในเขตเลือกตั้งใดให้ถือว่าผู้สมัคร หรือพรรคการเมือง ที่ส่งสมาชิกลงสมัครรับเลือกตั้งในเขตนั้นเป็นผู้เสียหาย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแต่กฎหมายดังกล่าวไม่ได้บัญญัติให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเช่นโจทก์เป็นผู้เสียหายเลย ขณะที่ผู้สมัครหรือพรรคการเมืองให้ถือว่า เป็นผู้เสียหายเฉพาะความผิดตามพ.ร.บ.ว่าด้วยการเลือกตั้ง ส.ส. และ ส.ว. พ.ศ. 2541 เท่านั้น อีกทั้งตาม พ.ร.บ.ว่าด้วย กต.ฯ ก็ไม่ได้มีบทบัญญัติให้ผู้สมัครและพรรคการเมืองถือเป็นผู้เสียหายตามประมวลวิธีพิจารณาความอาญาดังนั้นจึงเห็นได้ว่า พ.ร.บ.ว่าด้วย กต.ฯ บัญญัติขึ้นเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของประชาชนเป็นส่วนรวมเท่านั้นไม่ได้บัญญัติเพื่อคุ้มครองโจทก์ที่เป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งโดยตรงเป็นพิเศษ หากถือว่าโจทก์เป็นผู้เสียหายแล้วประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งเหมือนโจทก์ที่มีอยู่จำนวนมากก็ย่อมเป็นผู้เสียหายเช่นกัน และถ้าต่างใช้สิทธิฟ้องร้องก็จะเกิดความไม่เป็นธรรมต่อ กต.ฯ ซึ่งข้อเท็จจริงก็ได้ปรากฏมาแล้วในคดีที่ นพ.นิรันดร์ พิทักษ์วัชระ กับพวก รวม 9 คน ยื่นฟ้อง

จำเลยที่ 2-3 ว่ากระทำผิดพ.ร.บ.ว่าด้วย กกต.ฯ มาตรา 24 ซึ่งคดีถึงที่สุดตามคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ว่า นพ.นิรันดร์กับพวกไม่ใช่ผู้เสียหายโดยตรง หากการกระทำของจำเลยที่ 2-3 เป็นความผิดก็ต้องถือว่าเป็นการกระทำผิดต่อรัฐ ไม่ใช่กระทำผิดต่อโจทก์โจทก์จึงไม่ใช่ผู้เสียหายที่จะมีอำนาจฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(4) และมาตรา 28 (2) ส่วนที่ศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์พิพากษามานั้น ศาลฎีกาไม่เห็นพ้องด้วย ฎีกาของจำเลยทั้งสองฟังขึ้นจึงพิพากษากลับให้ยกฟ้อง

ภาคผนวก ค

ความเห็นของปราชญ์ด้านกฎหมายเรื่องผู้เสียหาย

ความเห็นของปรมจารย์ด้านกฎหมายเรื่องผู้เสียหาย

ประเด็นเรื่องผู้เสียหายโดยนิตินัย มีปรมจารย์ด้านกฎหมายบางท่านที่มีความเห็นแตกต่างดังนี้

1) ศาสตราจารย์ ดร.หยุด แสงอุทัย เห็นว่า เจตนารมณ์ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แสดงให้เห็นว่าไม่ต้องการให้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เข้ามาเกี่ยวข้อง เพราะความประสงค์ของกฎหมายอาญาที่กำหนดให้มีความผิดต่อส่วนตัวนั้น ก็เพื่อให้ผู้เสียหายมีทางปรองดองกับผู้กระทำผิด ส่วนประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นแต่กำหนดวิธีการให้ความมุ่งหมายของกฎหมายอาญาเป็นไปได้นั้น ฉะนั้น ถ้าจะตีความคำว่าผู้เสียหาย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้ขัดแย้งกับเจตนารมณ์ของกฎหมายอาญาที่มุ่งหมายถึงความปรองดองดังกล่าวแล้ว ก็น่าจะคลาดเคลื่อนอยู่ เพราะมีผลเท่ากับคดีอาญาเช่นว่านี้ ไม่เป็นความผิดอาญาโดยไม่มีทางฟ้องร้องได้เลย เมื่อมีความผิดอาญาเกิดขึ้นแล้ว ต้องให้มีทางฟ้องร้องได้ สำหรับความผิดต่อส่วนตัวกฎหมายเห็นแก่ประโยชน์ของผู้เสียหายเท่านั้น จึงได้ไม่ยอมให้ฟ้องร้องจนกว่าผู้เสียหายจะร้องทุกข์ เมื่อผู้เสียหายร้องทุกข์แล้วก็เป็นที่ของเจ้าพนักงานจะต้องรับจัดการสอบสวนฟ้องร้องเอาตัวมาลงโทษแม้ความตกลงอันเป็นมูลเหตุแห่งความผิดระหว่างผู้เสียหายกับผู้ต้องหาจะมีลักษณะเป็นโมฆะตามกฎหมายแพ่งๆ ก็เป็นเรื่องส่วนแพ่ง กฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ประสงค์จะให้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย โปรดดูหมายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 771/2493

2) ศาสตราจารย์ ดร.อมร จันทรมบูรณ์ เห็นว่า

ก. แนวการตีความคำว่าผู้เสียหายที่ได้วางกรอบกำหนดเงื่อนไขของผู้เสียหายไว้อย่างแคบว่าผู้เสียหายที่มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดไม่ใช่ผู้เสียหายที่จะฟ้องร้องให้ลงโทษได้ ซึ่งแนวการตีความนี้ได้รับการยอมรับเป็นบรรทัดฐานในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตั้งแต่ต้น และต่อมาในภายหลังได้มีการขยายแนวความคิดออกไปอีกว่าผู้เสียหายในลักษณะดังกล่าว นอกจากจะฟ้องร้องคดีอาญาไม่ได้แล้ว ยังไม่สามารถร้องทุกข์แก่เจ้าพนักงานได้อีกด้วย ซึ่งก่อให้เกิดช่องว่างในการบังคับใช้กฎหมายอาญาบางประการ โดยเฉพาะในคดีความผิดต่อส่วนตัวที่เจ้าพนักงานจะดำเนินคดีได้ต่อเมื่อมีการร้องทุกข์ ในคดีเช่นนี้แม้พนักงานอัยการจะฟ้องร้องขอให้ลงโทษผู้กระทำความผิดโดยมีการร้องทุกข์ ศาลก็ยกฟ้องได้โดยมีความเห็นว่าการร้องทุกข์ของผู้เสียหายไม่ชอบด้วยกฎหมาย ดังนั้น เจ้าพนักงานจะดำเนินคดีอาญาไม่ได้ นอกจากนี้ แนวการตีความดังกล่าว ถือว่าเป็นการตีความที่ผิดกับถ้อยคำและนอกกรอบตัวบทกฎหมายโดยชัดแจ้ง

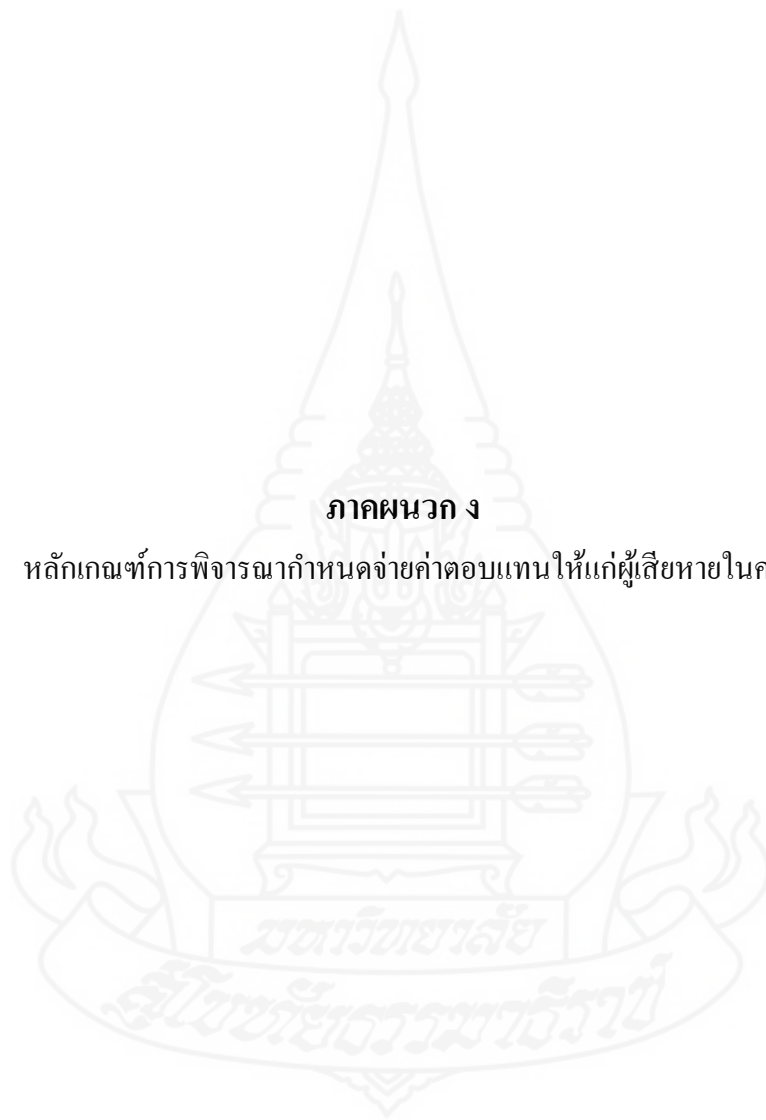
ข. หลักกฎหมายทั่วไปที่ว่าการมาศาลต้องมาด้วยมือบริสุทธิ์นั้น เป็นสภานิติบัญญัติในทางแพ่ง ซึ่งปรากฏในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 5 ที่ว่า บุคคลต้องใช้สิทธิโดยสุจริต การนำหลักกฎหมายทั่วไปในทางแพ่งมาใช้ตีความคำว่าผู้เสียหายในทางอาญา ถือว่าเป็นการนำทฤษฎี

กฎหมายทางแพ่งมาใช้ในทางอาญา ซึ่งไม่สมควร โปรดดู อมร จันทรสมบูรณ์ อำนาจสืบสวนสอบสวน ฟ้องร้อง ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย บทบัญญัติ 30 (2516) หน้า 630 และอมร จันทรสมบูรณ์ “การบรรยายนำ” ในรายงานสัมมนาเรื่องการปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน รวบรวมและจัดพิมพ์โดยคณะกรรมการสภาวินิจฉัยแห่งชาติและคณะนิติศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2533 หน้า 17 อ้างใน อลงกรณ์ กลิ่นหอม หน้า 40

3) ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ณ นคร เห็นว่าในกรณีที่มีการนำสุภาษิตกฎหมายทางแพ่งที่ว่า บุคคลมาศาลต้องมาด้วยมืออันบริสุทธิ์มาใช้เป็นบรรทัดฐานในการให้ความหมายของคำว่าผู้เสียหายในทางอาญา โดยหากปรากฏว่าผู้เสียหายจากการกระทำความผิดอาญามีส่วนร่วมในการกระทำความผิดนั้น ก็จะนำเรื่องดังกล่าวมาฟ้องร้องดำเนินคดีแก่ผู้กระทำความผิดไม่ได้ เนื่องจากไม่ใช่ผู้เสียหายโดยนิตินัย ตามแนวสุภาษิตกฎหมายแพ่งข้างต้นว่ากรณีดังกล่าวถือว่าเป็นความสับสนทางความคิดอย่างมากเกี่ยวกับเรื่องทางแพ่งและทางอาญาซึ่งมีความแตกต่างกันพอสมควร กล่าวคือในทางแพ่งศาลชอบที่จะยกสุภาษิตดังกล่าวมาปฎิเสธข้อเรียกร้องทางแพ่งได้โดยตรง แต่สำหรับในทางอาญาการร้องขอให้ศาลจัดการลงโทษผู้กระทำความผิดซึ่งถือเป็นหน้าที่ของรัฐในอันจะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามขั้นตอนที่กฎหมายบัญญัติไว้ การนำสุภาษิตกฎหมายทางแพ่งข้างต้นมาปฎิเสธข้อเรียกร้องดังกล่าวในทางอาญาจึงไม่น่าจะถูกต้อง โดยข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการกระทำความผิดของผู้เสียหาย ถือเป็นข้อมูลที่น่ามาประกอบการใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษผู้กระทำความผิดเท่านั้น ไม่ใช่เงื่อนไขสำหรับปฎิเสธคดีอาญาดังกล่าว โปรดดู คณิต ณ นคร “ผู้เสียหายในคดีอาญา” หน้า 50

ภาคผนวก ง

หลักเกณฑ์การพิจารณากำหนดจ่ายค่าตอบแทนให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญา

หลักเกณฑ์การพิจารณากำหนดจ่ายค่าตอบแทนให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญา

หลักเกณฑ์การพิจารณากำหนดจ่ายค่าตอบแทนให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญา ตามกฎกระทรวง ยุติธรรม ฉบับลงวันที่ 29 กรกฎาคม 2546 มีรายละเอียดดังนี้

- (1) ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการรักษาพยาบาล ให้จ่ายเท่าที่จ่ายจริงแต่ไม่เกิน 30,000 บาท
- (2) ค่าฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายและจิตใจ ให้จ่ายเท่าที่จ่ายจริงแต่ไม่เกิน 20,000 บาท
- (3) ค่าขาดประโยชน์ทำมาหาได้ในระหว่างที่ไม่สามารถประกอบการทำงานได้ตามปกติ ให้จ่ายในอัตราวันละไม่เกิน 200 บาท เป็นระยะเวลาไม่เกิน 1 ปี นับแต่วันที่ไม่สามารถประกอบการทำงานได้ตามปกติ
- (4) ค่าตอบแทนความเสียหายอื่นนอกจาก 3 ประการที่กล่าวมาแล้ว ให้คณะกรรมการจ่ายเป็นเงินตามจำนวนที่คณะกรรมการเห็นสมควร แต่ไม่เกิน 30,000 บาท

ค่าตอบแทนตามข้อ 1 และข้อ 2 ให้รวมถึงค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าห้องและค่าอาหารในอัตราวันละไม่เกิน 600 บาท

ในกรณีที่ผู้เสียหายในคดีอาญาถึงแก่ความตาย ให้คณะกรรมการจ่ายค่าตอบแทนให้แก่ผู้เสียหายนั้นดังต่อไปนี้

- (1) ค่าตอบแทนให้จ่ายเป็นเงินจำนวนตั้งแต่ 30,000 บาท แต่ไม่เกิน 100,000 บาท
- (2) ค่าจัดการศพ ให้จ่ายเป็นเงินจำนวน 20,000 บาท
- (3) ค่าขาดอุปการะเลี้ยงดู ให้จ่ายเป็นเงินไม่เกิน 30,000 บาท
- (4) ค่าเสียหายอื่นนอกจากข้อ 1 ถึงข้อ 3 ให้จ่ายเป็นเงินตามที่คณะกรรมการเห็นสมควร แต่ไม่เกิน 30,000 บาท

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นายโกสินทร์ มีพรบุชา
วัน เดือน ปีเกิด	14 ธันวาคม 2513
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี
ประวัติการศึกษา	ปริญญาตรีนิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปี พ.ศ.2534 เนติบัณฑิต สมัยที่ 56
สถานที่ทำงาน	สำนักงานที่ดินจังหวัดเพชรบุรี อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี
ตำแหน่ง	นักจัดการงานทั่วไปชำนาญการ

